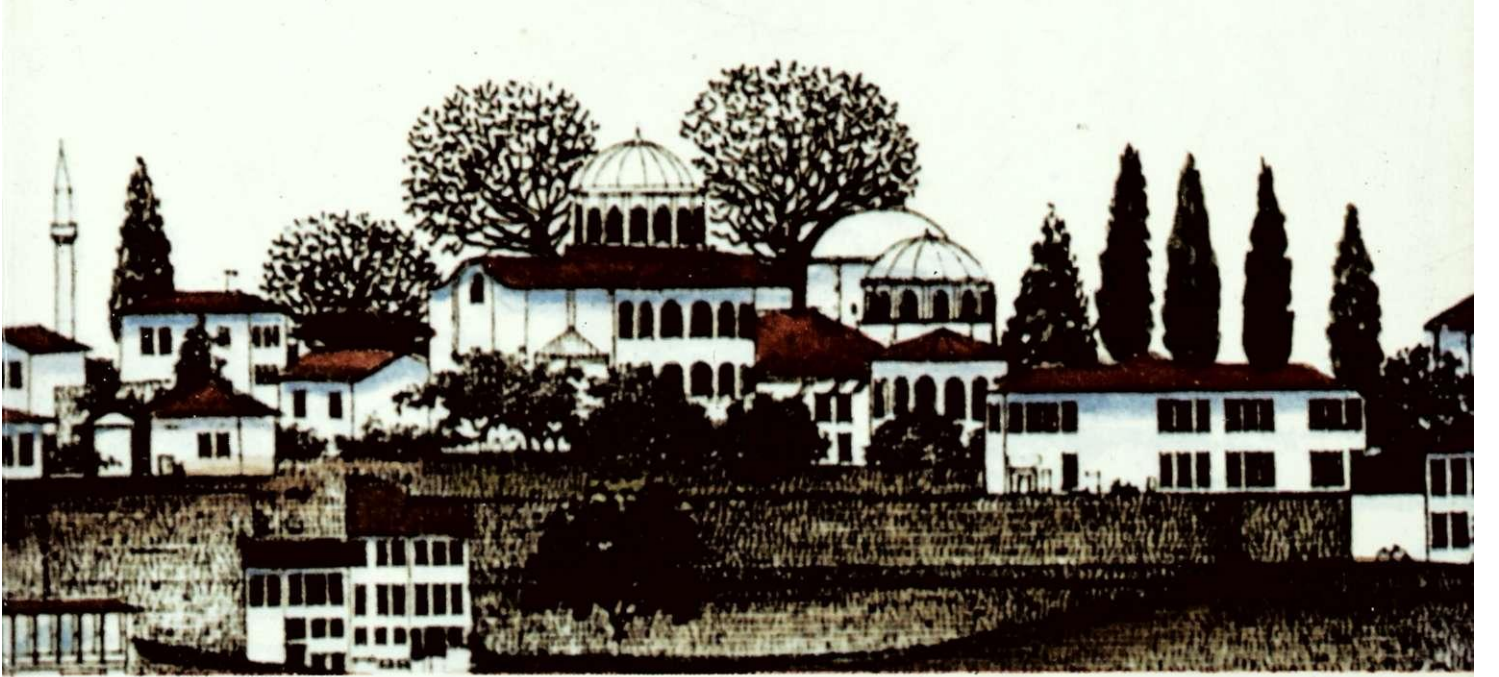

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULTAYI

14-16 MART 1990 ANKARA

T.C
KÜLTÜR BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULTAYI

14-16 MART 1990
ANKARA

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa

ÖNSÖZ.....	IV
Kültür Bakanı Namık Kemal ZEYBEK 'in Kurultayı Açış Konuşması.....	3
Devlet Bakanı Vehbi DİNÇERLER 'in Konuşması.....	9
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürü Altan AKAT 'ın Konuşması.....	13
Prof. Dr. Metin SÖZEN 'in Genel Sunuşu Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Sorunlar ve Olanaklar.....	19
Güzin ARSLAN Koruma Planlamasında İlk Aşama: Tesbit ve Tescil.....	27
Doç. Dr. Nuran ZEREN Koruma Amaçlı İmar Planları Yapım Süreci, İlkeler, Yöntemler.....	35
Dr. Sinan GENİM Koruma Olgusunda Onama ve Denetleme Mekanizmaları: Koruma Kurulları - Kurul - Yerel Yönetim İlişkileri.....	49
Murat KARAYALÇIN Yerel Yönetimlerin Koruma Etkinliklerinde Rolü ve Önemi Yerel Ölçekte Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	57
Hasan SUBAŞI Yerel Yönetimlerin Koruma Etkinliklerinde Rolü ve Önemi Yerel Ölçekte Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	59
Kürşat NUMANOĞLU Yerel Yönetimlerin Koruma Etkinliklerinde Rolü ve Önemi Yerel Ölçekte Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	63
Prof. Dr. Ümit SERDAROĞLU Arkeolojik Alanlardaki Planlama, Çevre Düzenleme ve Uygulama Sorunları.....	69
Prof. Dr. Gönül TANKUT Korumanın Eğitim, Sosyal ve Ekonomik Yönü.....	75

Y. Mim. Filiz OĞUZ

Tek Yapı Ölçeğinde Onarım ve Yeni Kullanım Olgusu:
Projelendirme ve Uygulamada İlkeler, Yöntemler.....79

1. Komisyon

Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasının Yasal ve İdari
Yönden Değerlendirilmesi.....87

1. Komisyon Üye Listesi.....89

1. Komisyon Sonuç Bildirgesi.....93

2. Komisyon

Korunacak Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tesbitindeki Kriterler ve Korumaya Yönelik
Planlama Etkinliklerinde Gözönünde Tutulacak İlkeler ve İzlenecek Yöntemler.....97

2. Komisyon Üye Listesi.....99

2. Komisyon Sonuç Bildirgesi.....103

3. Komisyon

Korumanın Eğitim, Sosyal ve Ekonomik Yönü.....113

3. Komisyon Üye Listesi.....115

3. Komisyon Sonuç Bildirgesi.....119

4. Komisyon

Tek Yapı Ölçeğindeki Restorasyon Etkinliklerinde Proje ve Uygulama Sorunları,
İlkeler ve Müdahale Biçimleri.....123

4. Komisyon Üye Listesi.....125

4. Komisyon Sonuç Bildirgesi.....129

Dinleyiciler Listesi.....133

Kültür Bakanı **Namık Kemal ZEYBEK**'in Kapanış Konuşması.....137

Kurultaydan Görünümler.....143

ÖNSÖZ

Şehirlerin, tarihî yerleşmelerin ve doğal çevrenin korunması, var olan kimliklerinin kaybolmaması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi konusunda bugüne kadar yapılan hizmetlerin belirlenmesi, meselelerin tesbiti, korumaya yönelik çeşitli yaklaşımların ve önerilerin geliştirilmesi amacı ile bu kurultay düzenlenmiştir.

Kurultayda, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının kanunî ve idarî yönden değerlendirilmesi, korunacak kültür ve tabiat varlıklarının tesbitindeki ölçüler ve korumaya yönelik planlama faaliyetlerinde gözönünde tutulacak ilkeler ve izlenecek yöntemler, korumanın eğitim, sosyal ve ekonomik yönü, tek yapı ölçeğindeki restorasyon faaliyetlerinde proje ve uygulama meseleleri, ilkeler ve müdahale biçimleri konularında oluşturulan komisyonların tartışmaları sonucunda uygulamaya yönelik çözümler belirlenmesine çalışılmıştır.

"Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı'nda yapılan konuşmalarla, bildirilerden bir bölümünü, ihtiva eden bu kitap, konuya açıklık getiren dört konuşma ile on bildiri kapsamaktadır ve daha çok kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında karşılaşılan meseleler ve inkânları tartışmaya açacak bir niteliğe sahiptir. Amacımız konu ile ilgili görüş ve düşüncelerin daha geniş kitleye iletilmesi, kültür ve tabiat varlıklarımızın korunması konusunda kamuoyunun dikkatinin çekilmesidir.

"Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı"nm gerçekleşmesinde emeği geçenlere teşekkür ederim.

Namık Kemal ZEYBEK
Kültür Bakanı

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Namık Kemal ZEYBEK
Kültür Bakanı

Sayın Bakan, sayın davetliler, Kurultayımız'a şeref verdiğiniz için hepinize teşekkür ederim.

İkinci Milli Kültür Şurası açış konuşmasında, kapanış konuşmasında ve muhtelif vesilelerle ifade ettiğim bir gerçek vardı; "Biz İkinci Milli Kültür Şurası'nı başlayıp biten bir şura olarak düşünmedik; "sürekli şura" kavramını getirmeye çalıştık" diye ifade etmişim. Yani ikinci şuradan üçüncü şuraya kadar sürekli olarak kurultaylar yapacağız ve genel konuların konuşulduğu ikinci Milli Kültür Şurası'nın dışında, bu şekilde üçüncü şuraya kadar devam eden bir şura kavramı getirmeye çalıştık.

Bu yıl içinde bu kapsamda dört kurultayımız var. Onlardan birincisinin yapılmasına bugün başlamış oluyoruz. Ayrıca, bu yıl içinde sinema konusunda, dil konusunda, basın yayın hayatımız konusunda üç kurultayımız daha olacak. Bu kurultayları şunun için yapıyoruz; çünkü problem var, her şey yolunda gitmiş olsa böyle kurultaylara gerek kalmazdı. Bizim kültür ve tabiat varlıklarını koruma konusunda gerek mevzuatta ve gerekse uygulamada işler mükemmel gidiyor şeklinde bir iddiamız olsaydı, bu kurultaylara gerek kalmazdı. Bu kurultayları yapmaktan amacımız, işlerin iyi gimedliğini bilmemiz ve "nasıl daha iyi hale getirebiliriz?" sorusunun cevabını aramamızdır. O amaçla yapıyoruz. Bu kurultaydan da müşahhas neticeler çıkmasını arzu ediyoruz, ümit ediyoruz.

Gezdiğim her yerden bir şeyler öğreniyorum. Seyahatlerimden birisini de Macaristan'a yapmıştım. Macaristan'da programımızda Zigetvar Şehri de vardı, oraya uğradık. Zigetvar Belediye Başkanı bizi heyecanla karşıladı, ben o heyecanı hatırladım; hem gözüme de iki sayın vali çarptı, onlar da o heyecanı çok iyi bilirler. Ben de bir eski kaymakamım, 11 sene Anadolu'nun muhtelif yerlerinde kaymakamlık yaptım. Görev yaptığımız yerlere elinde imkânlar olan, yetkililerden birisi geldiği zaman hangi heyecanlarla ona yaklaştığımızı hatırladığım için Zigetvar Belediye Başkanı'nın heyecanını da çok iyi anladım. Bizden istediği şu oldu: Israrla istedi, gittiğimiz andan ayrılacağımız ana kadar... Dedi ki: "Zigetvar sizin büyük hükümdarınız Muhteşem Süleyman'ın öldüğü yer, burada onun iç organları var. Burada türbe vardı vaktiyle, ne olur gelin buraya bir türbe yapın."

Evet : Israrla "gelin buraya bir türbe yapın" dedi. Yer gösteriyor: "İstedığınız yeri vereyim, nereyi beğenirseniz orada yapın" diyor.

Niye?.. Çünkü biliyor ki Belediye Başkanı-hele dışa açılmayla da çok meşgul olan Macaristan bunu şimdi daha şiddetle biliyor-orada yapılacak bir türbe Türk turist çekecektir. Zigetvar'a bir renk katacak, bir güzellik katacak, onu bildiği için istiyor.

Gülbaba Türbesi'ni gezdik; Gülbaba Türbesiyle ilgili olarak Macarlar bize neredeyse açık bono verdiler, ne istiyorsanız yapalım, ne istiyorsanız yapın diye. Ve onlarla Gülbaba Türbesi ve çevresinde bir Bektaşî Tekkesi yapmaya karar verdik. Yani Bektaşî Tekkeleri'nin mimari modeline uygun bir eser yapmaya ve orada bir Türk Kültür Merkezi oluşturmaya karar verdik.

Onların başka bir talepleri de vardı, bütün islam Alemini kapsamak üzere bir İslam Kültür Merkezi istiyorlar, onu da başka bir yere aktardık.

Şunu ifade edeyim: Osmanlı ile ilgili ne varsa, nerede ne varsa ortaya çıkarma gayreti içine girmiş Macaristan. Bir küçük duvar bir yerde tespit ediyorlar; tabii o işin meraklıları da var, bilim adamlarından hemen buluyorlar, gösteriyorlar; şurada şöyle bir hamam vardı, onun bir duvarı vardı, toprağı kazıyıp duvarı ortaya çıkarıyorlar. Ortaya çıkarmaya çalıştıkları bir duvar.

Bunu şunun için söylüyorum, Macarlar bile kompleks duymazken, biz niye duyacağız, onun için söylüyorum. Yani Osmanlı yönetiminde kalmıştır Macaristan. Biliyor ki artık o tarihe malolmuş bir hadisedir. Zaman zaman bazı itirazlar oluyor ülkemizde: Efendim işte bundan bin sene öncesinin eserlerini ortaya çıkarıp onları korursak şöyle olur böyle olur; hiçbir şey olmaz. Çünkü bu yurt binlerce yıldan beri bizim, Anadolu coğrafyasında ne varsa hepsi bizim, başka hiç kimse nin değil.

Bu coğrafyanın üstünde ve altında ne varsa hepsi bizim. Meseleye bu şuurla bakmamız lazım. Esasında meseleye biz bu şuurla bakıyorduk da sonradan birtakım meseleler değişti. Neden değişti, niçin değişti tabii o tarihçilerin ve tarih felsefecilerinin meselesi ama biz Fatih'in kültüründen geliyoruz ve övünüyoruz. Fatih İstanbul'u aldığı zaman ısrarla söylüyoruz; konuyla ilgili olsun olmasın, ben her zeminde ne şart altında olursa olsun, ne olursa olsun dile getirmeye devam edeceğim. Fatih İstanbul'u aldığı zaman ilk ortaya koyduğu esaslardan birisi, din ve vicdan hürriyetini ilandır. Tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Yahudileri havrada görmek isterim diyor. Başka hangi dine mensup olursa olsun onları da buldukları mabetlerde görmek istediğini ifade ediyor Fatih.

Haliç kenarında hayvan otlatmayı ve ziraat yapmayı yasakladı Fatih. Çevre korumacılığı şurunun mükemmel bir örneği.

Bir Bizans eserindeki süslü taşı sökmeye çalışan bir yeniçeri hakkında bizatihi kendisi emir vermek suretiyle cezalandırdı. İşte kültür korumacılığı şuruu...

Bence Augustus Mabedi ile onun yanındaki Hacı Bayram Veli Camii ve Türbesi kültür korumacılığının amblemi olabilecek kadar önemli bir eserdir. Demekki bizim kültürümüzde bu korumacılık bilinci var, korumuşuz işte August diyoruz. Ben August'ü biraz değiştirmeye çalışıyorum mademki August kelimesi Türkçeye Ağustos diye gelmiş, geçmiş niye orada hâlâ? Ağustos Mabedi diyorum onun için.

Ağustos Mabedini korumuş, onun yanına yapmış camiyi ve türbeyi ceddimiz, atalarımız bu konuda başka milletlerin mabedidir diye onu yıkmaya çalışmamış, ne varsa sahip çıkmıştır.

Sonradan nasıl olmuşsa hâlâ izlerini silemediğimiz bir şey var, bu toprak üzerinde olanlar bir dönemden önceki sanki bizim değilmiş gibi anlayış var. Hele o Hititler, Frigler, Likyalılar, Karayalılar, Urartular, ya onlar kimin? Gayet tabii bizim. Biz bu toprağı fethederken sadece üzerinde ağaçlarını mı fethettik? Bu toprağın altı da bizim üstü de bizim; ne varsa bizim. Bir defa önce bu noktanın altını çizibildiğimiz kadar kalın çizgilerle çizip bu noktayı yaygınlaştırmamız lazım, yani hiç bir şeyi dışlayamayız.

Israrla söylüyorum, her zeminde söylüyorum; gerçekten bizim kültürümüz dünyanın en zengin kültürü; zenginlerinden biri demiyorum, en zengin kültürü. Bunun da tarihi sebepleri var, onları hepimiz biliyorsunuz, uzun uzun anlatacak değilim. Bir defa milli tarihimizin tabii akışı içinde zenginleşen bir kültürümüz var ve Anadolu medeniyetler beşiği; o medeniyetlerden bizim yaşayan kültürümüze geçmiş birçok unsur vardır. Acaba diyorum çok olduğu için mi kıymetini bilmemiz? Yani başkalarında az olduğu için, üzerlerine titremişler de, bizde nasıl olsa çok fazla var diye mi kıymetini bilmiyoruz? Bilmemişiz diye de zaman zaman düşünüyorum. Ama bir şey kesin; kıymetini bilmemiz lazım, kıymetini her anlamda bilmemiz lazım. Hiç bir şey değilse bile bugün her birimizin ceplerimizdeki paranın bir kısmının da kültür varlıklarından geldiğini bilmek bile

meselenin önemini anlatmak için yeterlidir. Şunu demek istiyorum: Türkiye'ye gelen turistlerin çoğunluğu denizimize, mavi gökyüzümüze, güneşimize değil; kültür varlıklarımız için geliyor.

İşte Kapadokya'daki, Ürgüp Göreme bölgesindeki ziyaretleri ve hiçbir zaman talepte bir esneme olmayan ziyaretleri düşünün, bir de diğerlerini kıyaslayın, bu gerçeği herkes görecektir.

Biz hem tarihimizden hem coğrafyamızdan gelen kültür varlıklarını aldık, özümstedik, kendimize malettik, yaşayan kültürümüz içinde yaşatmaya devam ediyoruz. Bir gerçek de çok bellidir; bugünkü kültürümüzün ana hatları da, Anadolu Türk kültürünün ana hatları da 13 üncü yüzyılda oluşmuştur. Ben 13 üncü yüzyıl üzerinde bu yüzden çok duruyorum. Bizim kültürümüzün; bugün yaşayan kültürümüzün ana hatları 13 üncü yüzyılda ortaya çıkmıştır. 13 üncü yüzyılda yaşayan bir şairin şiirleri, sonradan öğrenilerek değil, 750 sene devam ederek mesela Muş'ta bir köyde bir ev toplantısında ilahi şeklinde karşınıza çıkıyor. Ben dinledim, Yunus Emre'nin şiirlerini halk arasında yaşayan şekliyle Muş'da bir köyde dinledim; ilahi şeklinde söylediler köylüler. Yani 13 üncü yüzyıl derken kastettiğim, işte yine Yunus Emre, yine Mevlana yine Hacı Bektaş Veli, yine Ahi Evran 13 üncü yüzyılda bütün bunlar; hele Nasrettin Hoca, yani hepsinin o asırda ortaya çıkması her halde bir tesadüf değil. Bizim kültürümüz o dönemde, Anadolu Türk kültürü hem tarihinden gelen hem coğrafyadan gelen birçok unsuru alıp benimseyerek ortaya çıkmıştır ve bugüne kadar devam edip gelen de o kültürümüzdür.

Bu kültürü çağdaş imkân ve teçhizlerle geliştirerek korumak ve geleceğe aktarmak, dünyaya açmak birinci konu, bir de bu kültürden bize gelen maddi varlıkları muhafaza etmek ikinci konumuzdur.

Bu kültürden bize gelen maddi varlıklardan birisini ziyaret ettiğim zaman, Harran'ı ziyaret ettiğim zaman bu Kurultayı toplama kararı ortaya çıktı. Harran'ı her halde hepimiz görmüşsünüzdür. Son derece önemli bir yer. Orada bir turist kafesi vardı, rehber sordum; nedir burası dedim ne anlatıyorsunuz?

Dedi ki "bu bir Arap şehridir". "Peki başka" dedim; "başka yok işte, Arap şehridir" dedi.

Bizim rehberimiz Harran'a böyle bakıyor, yani bir Arap şehrinin kalıntısı diye. Halbuki Harran dünyanın en önemli merkezlerinden birisidir. Belki de Harran olmasaydı bu mikrofon olmazdı, bilgisayar olmazdı. Çok iddialı sözler söylüyorum belki ama inanarak söylüyorum.

Harran İslam Medeniyetinin en önemli merkezlerinden birisidir, çünkü Harran Cabir Bin Hayyan'ın yaşadığı şehirdir; kimya biliminin kurucusu ve daha bir çok bilim adamının yaşadığı bir şehirdir. 1200 yıl önce İslam Medeniyetinin oluşma merkezlerinden birisiydi Harran ve ısrarla söylüyorum eğer İslam Medeniyeti olmasaydı bugünkü medeniyet oluşmazdı, o manada bu mikrofon da olmazdı, demek istiyorum.

Harran'ı geziyoruz ve problem başlıyor; nedir problem:

1 – Harran hâlâ yaşıyor; toprağın üstünde yaşayan kısımları var toprağın altında da yaşıyor. Fakat biz Harran'ın önemini idrak edememiştik; birinci problem o.

2 nci problem; Harran'ın kalıntılarından oradaki tuğlalardan ki bugünkü standartlarımızın dışında bir tuğladır o; geniş bir tuğla; ondan sonra gelen insanlar konik bir çatı biçimi ortaya koymuşlar ve bugünkü Harran köyü ortaya çıkmış. Gerçekten enteresan bir görünüş var. Biz şimdi o görünüşü korumak istiyoruz; neden korumak istiyoruz, kültür varlığımız olarak. Diyoruz ki, yapacaksın aynıysa yapacaksın. Peki koruyalım ama o konik yapının tuğlaları tarihi Harran şehrinde alınmış, şimdi hangisini koruyacağız, problem ortaya çıkıyor. O konik yapıları koruma kararı almışız ve diyoruz ki herkes böyle yapacak.

Nüfus çoğalıyor; o küçük evlerde bir ailenin yaşaması bile bugünkü yaşama alışkanlıklarına göre zor iken, birkaç aileyi birden orada yaşamaya mecbur ediyoruz. Neden; çünkü o konik kubbeleri yapacak tuğla yok artık, üretilmiyor Türkiye'de. Yaparsan böyle yap diyoruz. Onu bulamıyor, bulsa da vermelimiyiz; yani varsa toprağın altında, al da bununla bu kubbeleri yap

demelimiyiz; işte bir sual ve bunu tartışmamız lazım. Belki demeliyiz, belki dememeliyiz; başka bir çözüm bulmalıyız.

Ne oluyor; sıkışma oluyor ve biz orayı ilçe yapmışız; bu da başka bir problem. İlçe olunca ne olacak, yeni binalar, birçok yeni bina olacak ve gelişecek. Belediye olacak, peki nasıl olacak, belediye nasıl genişleyecek? Yani o tarihi Harran şehrinin yanındaki Harran kasabası nasıl genişleyecek; bu şartlar altında bu bir problem.

Orada yine tarihi bir cami, o dönemin mimarî anlayışı içinde mükemmel -bence- bir cami; her şey yerli yerinde ve her şey birbiriyle uyumlu ve minare fonksiyonunu ifa etmek üzere de bir çıkıntı var caminin çatısında, minaresi var yani... Fakat hayırsever vatandaşlarımız, çok fazla dinî duygu taşıdığını düşünen vatandaşlarımız hayır olsun diye getirmişler, o tarihi caminin yanına beyaz taştan bir minare yapmışlar. Minare camiden büyük neredeyse. Tabii ki bizim Koruma Kurullarımız da yapanın yakasına yapışmış, mahkemeye vermiş. Hayır sahipleri şimdi bir türlü anlayamıyoruz; biz hem hayır yapıyoruz hem mahkemeye veriliyoruz, nasıl olur bu diyor.

Konu bana getirildi; efendim dediler görüyorsunuz işte, bakın minare ne güzel olmuş dediler. Buraya bir minare yaptık bir de üstelik mahkemeye veriliyoruz, yani teşekkür beklerken bununla karşılaşılıyor.

Buradaki problem nedir; Burada problem, tarih bilinci, koruma kültürü noksanlığımız, Bazan, efendim şu eser Hitit eseridir ne lüzum var diye ortaya çıkıyor, bazan da bu güzelim caminin yanına bir minare şeklinde ortaya çıkıyor bazan da bakıyorsunuz çok güzel bir cami yapılıyor harika bir cami, sonra içindeki şamdanlarına bakıyorsunuz plastik şamdanlar konuluyor.

Niye?.. Acaba zevkimizde mi bir kayma var yoksa kültürümüzde mi, yani koruma kültürümüzde mi bir eksiklik meydana gelmiş, problem nerede, bunun tespit edilmesi lazım.

Evvvseli gün İstanbul'da Karaköy'den geçiyorum, orada güzel tarihi yapılar var. Dikkat etmişsinizdir. Pencereleri yenilemişler ve pencerelerini yenilerken, tarihi yapıların içinde yaşayan insanlarımız aliminyum pencere yapmışlar. Peki yani bundan hiç mi rahatsız olunmuyor? O pencereyi yapan hiç mi rahatsız olmuyor? Sirtında bir takım ürpertiler hissetmiyor mu; böyle tarihi bir binanın aliminyum penceresi olur mu diye?

İşte yine bir problem.

Bir şey kesindir; tabii ki o tartışılmıyor; Sayın Akat'ın söylediği gibi, tamam korumak lazım. En azından bu zeminlerde tartışılmıyor, yoksa birçok yerde tartışılıyor. Ne lüzum var diyenler oluyor; en azından bu zeminlerde tartışılmıyor. Bu işin de temelinde kültür var; kültür ve tabiat varlıklarını korumanın da temelinde kültür var. O kültür olsa, zaten galiba mevzuata da gerek kalmaz. Ama tabii o kültürün tam olarak hakim olmasının da mümkün olmadığını kabul etmek lazım, o mevzuat tanzimlerini de yapmak lazım.

Burada problem başlıyor; problem nedir? Birinci meselemiz üzerinde anlaşıyoruz -en azından burada bulunan insanlar olarak anlaşıyoruz- diyoruz ki, kültür ve tabiat varlıklarımızı bin sebepten ötürü korumamız lazım; sebepleri sıralayabiliriz. Korumamamız lazım diye başka kimse de söyleyemez "hayır korumayalım" diye kimse söyleyemez; en azından bu zeminden kimse söyleyemez. Fakat ikinci bir mesele; ben taraflardan biri olarak görüyorum, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürünün meseleye öyle bakması normal. Ama meseleyi o kadar kolay halledemeyeceğiz galiba. Yani çağ dışı deyip korkutmakla halledemeyeceğiz. Çünkü bir başka gerçek var Türkiye'de; o da nedir: Türkiye hızla şehirleşiyor. Türkiye'nin yerleşim dokusu baştan başa değişiyor. Bugün nüfusumuzun yüzde 65'ten fazlası şehirlerde ve kasabalarda yaşıyor. En son bildiğimiz rakam yüzde 65.4'tür yani nüfusun 2/3'ü. Demekki 3 kişiden 2 kişi şehirlerde ve kasabalarda yaşıyor. Peki bu gelişme de devam ediyor. Urfa'da nüfusun çoğalma hızı, artış hızı yüzde 7'dir; birçok yer öyle. Bu nüfusun artma hızı, Türkiye genel ölçülerinin dışında çok büyük doğurma kudreti vesaireden gelmiyor, yerleşmeden geliyor. Orada bir zorlama var; hayat ve gelişme bir şeyleri zorluyor, dolayısıyla gelişme, şehirleşme ile yerleşim dokusunun yeniden

tanzimi gerçeği ile, kültür ve tabiat varlıklarımızı korumamız gerçeği çakışıyor ve bu çakışmadan da çatışma doğuyor; problem de burada başlıyor. Büyük problem de burada başlıyor; bu problemi de biz şiddetle hissediyoruz, hergün bu konuyla ilgili talepler alıyoruz.

Acaba ne yapabiliriz ki bu ikisini beraber yürütebiliriz; ne yapabiliriz ki kültür ve tabiat varlıklarını koruma, şehirlerimizi kişilikleriyle muhafaza etme, hatta kişiliklerine kavuşturma davasıyla şehirleşme gerçeğini birleştirelim.

şöyle bir tabir kullanmak istiyorum; şehirleşme gerçeğinin sırtına yükleyelim bu problemi, o götürsün. Bunun bir çözümü olmalı, bunun çözümünü bulmamız lazım. Biz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarını kurmuşuz, çok da iyi görev yapıyorlar. Ama koruyabiliyorlar mı, yani güçleri yetiyor mu? O manada söylüyorum. Hayat zorluyor birtakım Şeyleri ve birtakım insanlarımız mahkemelere veriliyor. Yani bu ikisini nasıl birleştirebiliriz, bu Kurultaydan bunun çözümünün çıkmasını umut ediyorum. Bu Kurultaydan çıkacak çözümlere göre de biz mevzuatta, kanunlarda, yönetmeliklerde, tüzüklerde ve uygulamalarda gereken ne ise onu yapmak kararındayız, bir çözüm bulmamız lazım.

Bizim bu Kurultaydan beklediğimiz, bu çözümlerin ortaya çıkmasıdır. Yani ben problemi genel hatları ile vazetmeye çalıştım, problemin çözümünü tabii ki sizler bulacaksınız. Komisyonlarda yapılan çalışmalar, sonra burada yapılacak tartışmalarla bunun çözümünü bulacağız. Her halkrda müşahhas çözümler bulacağımıza inanıyorum. Bulamasak bile srf şu Kurultayı yapmış olmamızın bile ülkemizde koruma meselesini bir sefer daha gündeme getirmek açısından yararlı olacağına inanıyorum.

Hepinize teşekkür ediyorum; saygılarımı, sevgilerimi sunuyorum.

Sağolun.

Vehbi DİNÇERLER
Devlet Bakam

Sayın Bakan ve müsaade ederseniz eski Bakanımız, sayın Milletvekilleri, değerli davetliler; bana bu fırsatı verdiği için Sayın Zeybek'e teşekkür ediyorum.

Çevreciliğe yeni başlamış bir siyasetçi olarak, bu fırsatı müsaade ederseniz biraz değerlendirmek istiyorum ve sonunda da bir iki mesaj ve haber ulaştırmak istiyorum sizlere. Ümit ediyorum kısa bir konuşma olacak. Haberlere geçmeden evvel, size 3 tane küçük anekdot arz edeceğim.

Birisi; insanoğlunun ilk aya ayak bastığı olayı hatırlarsınız büyük bir heyecandı ve bütün dünya heyecan duymuştu. Tabular yıkılmış, ilim adamları bile -belki bir kısmı- en azından zaman bakımından erken bulmuşlardı. Birçok hikâye anlatılıyor; o hikâyelerden bir tanesi de şu: İlk giden astronot ne yapmış? Astronot diyor ki, aydan kâinatı seyretmek çok değişik bir şey. Bir an için lütfen şöyle bir hatırlayınız, aya gittiniz -biz hayal edelim o yaşadı ama- ve bütün aleme bakıyorsunuz. Yuvarlak yuvarlak şeyler, bizim yıldız gibi gördüğümüz şeyleri belki daha yakından görüyor. Diyor ki bunların hepsine baktım, fakat bir tane mavi bir şey parlıyordu, diyor; demek ki bunların en güzeli, odur muhakkak.

Evet, doğru; dünyaya bakıyor. Dünya idi o diyor. Görebildiğim kürelerin içerisinde en güzeli dünya idi diyor. Sonra kendi cevap veriyor; niçin dünya idi diyor? Çünkü içinde insan vardı, diyor.

Bu kısa bir anekdot.

İkincisi; bundan aşağı yukarı iki hafta önce Amerika'nın Dışişleri Bakanı 50 valiyle bir toplantı yaptı; böyle bir toplantının notlarını okuyorum: İlk cümleleri şöyle:

Bizim dış politikamızın ana unsuru, ana teması çevreciliktir, diyor. Çevreciliği genel anlamda aslında korumacılık olarak anlamamız lazım. Zaten bütün dünyadaki teşkilatların adı da Çevre Koruma Teşkilatı, Çevre Koruma Bakanlığı, Çevre Koruma Müessesesi vesaire şeklinde; çevreciliktir diyor. Ama bütün dünyanın global anlamda bütün dünya ile ilgili koruma fikrinden hareket ediyoruz ve böyle yürüyoruz diyor.

Bunu söylerken o da bir hikâye anlatıyor: Avrupa'dan gezginler, kaçınlar Amerika'ya gittikleri zaman, ne buldularsa talan ediyorlar. Doğudan Batıya muazzam bir hücum var hatırlarsınız. O sırada Batıdaki Kızılderililerin topraklarına gidiyorlar; resmi yetkililer de varıyor oraya ve bir haber; şefi çağırıyorlar en yetkili şefi; bir haber gönderiyorlar ki, topraklarını bize vereceksin.

Ne yapacaksınız? İşte fabrika yapacağız, ev yapacağız yerleşeceğiz vesaire vesaire. Şef diyor ki sizin akli yeten adamlarınızın hepsini çağırın, ben bir konuşma yapacağım, çağırıyorlar.

Şefin söylediği şey şudur: "Siz nereden geldiniz, ne düşünüyorsunuz, ne yaparsınız, bize tuhaf geliyor" diyor.

Niye?..

Çünkü bu topraklar, bu yeryüzü insanlara ait değil. Bunun sahibi başka diyor; insanlar yeryüzüne ait. Siz nasıl topraklara sahip olursunuz, diyor. Benim değil ki size vereyim toprağı, diyor. Ve onu korumazsanız, bu şekilde düşünmezseniz, siz yeryüzüne işte şu şu zararları verirsiniz; hatta çok ağır ifadelerde bulunuyor.

Bakınız belki 250 sene evvelini anlatıyor adam; oradaki Kızılderilinin -Kızılderilinin ne olduğunu ben bilmiyorum ama birçok teoriler var, efendim işte eski Türklerdir diyenler de var. Bizim Sayın Halil Şıvgın da Amerika'ya gitmiş, bazı kelimeleri türeterek, şimdi ingilizce olan kelimelerin kökünün Türkçe olduğunu söylüyor; ben onu bilemem düşüncesi böyle-. Yeryüzü insanlara ait değil, insanlar yeryüzüne ait diyor.

Bakınız biz kendi kültürümüze gelelim: Bu dünya bir emanettir, geçicidir diyoruz. Biz burada bir misafirlik dönemini geçiriyoruz. Öyleyse Birleşmiş Milletlerin çıkardığı bir çalışmanın sonucu nefis bir kitap var; Ortak Geleceğimiz adlı kitap. Eski Norveç Başbakanı başkanlığını yapmış, 2 seneden fazla sürmüş, çeşitli ülkelerden katkıları olan insanlar var, bilim adamları var; çok güzel bir kitap çıkmış: Ortak Geleceğimiz, dünyanın ortak geleceği isminde bir kitap. Yani geleceği kesin olarak herkes tek başına yaşayamayacak; kirlilik de ortak, bilgi de ortak, teknoloji de ortak. Öyleyse korumanın da ortak olması lazım.

0 kitapta diyor ki; şu iki ifade ile bağlantılı olarak, acaba bu dünya bize atalarımızın mirası mıdır -ki hepimiz öyle biliyoruz- ben de şimdiye kadar bunun dışında bir ifade duymadım, ilk defa orada okudum ve hoşuma gitti, size arz etmek istiyorum diye soruyor ve "Hayır efendim" diyor, olaya öyle bakmayın. Bu dünya yeryüzünden bizden sonra yaşayacak, belki sonsuz bir süre içerisinde devam edecek insanoğlunun ve bu kuşakların, gelecek kuşakların bize verdiği bir borçtur, diyor. Yani biz dünyayı atalarımızdan miras aldık doğrudur ama, aslında daha önemlisi gelecek kuşaklardan emanet aldık; onlar borç diyorlar ama aslında emanet aldık diyor. Öyleyse ne yapmak lazım; gene o kitapta söylüyor, bu emaneti iyi muhafaza etmek lazım. Gene geldik muhafazacılığa.

Ama bakınız; işin özünde, düşünüş tarzında, olaylara bakış tarzında ve global değerlendirmede çok tabii bence gönüle de hoş gelen, akla da hoş gelen ifadeler var. Eğer siz torunlarınızın, çocuklarınızın torunlarının torunlarının hakkını yemek istemiyorsanız, eğer adalet fikrine inanıyorsanız, eğer adil olmayı şiar edinmiş ve onu uygulamak konusunda kararlı iseniz, sizden sonrakilerin hakkını yiyemezsiniz. Sizden sonrakilere sizin aldığınız dünyadan, sizin kuşağın en azından aldığı dünyanın seviyesinden daha iyi bir dünya bırakmak mecburiyetindediniz diyor ve bu enteresan hükmü getiriyor.

Bir başka olay: 10 senedir OECD'nin yardımıyla bütün ülkelerin katkısıyla yapılan bir çalışma var; mavi plan diyorlar, Akdeniz için. Akdeniz'e kıyısı olan hemen bütün ülkeler -bir ikisi hariç- katılmışlar. Geçen gün geldiler buraya; kitap çıkmış, nefis bir kitap.

Ne buldunuz dedim? İşi 10 senedir yürüten iki kişi var.

Üç noktada özetledi :

1 – 2025 senesinde -1985 yılına raptederek söylüyor, 40 sene sonrasını hesap etmişler- Akdeniz ülkelerinin nüfusu ya 520 milyon olacak ya da 570 milyon olacak. İkinin arasında bugünkü Türkiye veya bugünkü Mısır kadar fark var. Onların kendi görüşü; diyorlar ki evvela bu nüfusu aşağı seviyede tutmamız lazım; çünkü biraz sonra geleceğim kültür ve tabiat varlıklarına; şu anda evvela doğayı korumaya ve yerküreyi korumaya çalışıyoruz; yani o fikirden hareket ediyoruz; kendimize düşeni sonra konuşacağız.

Öyleyse yerküreyi, dünyayı veya elimizdeki tabiatı kullanıyoruz; bu kullanımın azaltılması lazım; ana fikir bu. Bu kullanımın azaltılması lazım; onun için de nüfusun azaltılması lazım diyor.

Doğru yanlı; ben yapılan tespiti söylüyorum.

2'ncisi; kendilerine göre çok nefis bilimsel çalışmalar yapmışlar, şehir nüfusu bugünkünden çok daha aşırı şekilde artacak. Misal verdiler; Fransa'nın kıyılarında yüzde 92 şehir nüfusu, yüzde 8 köy nüfusu, kırsal nüfus. Kesinlikle Akdeniz ülkelerinin tümünde şehirleşme olacak.

3'üncü olarak: bu yetmeyecek diyorlar, bütün şehirler kıyıya dolacak. Şimdiden haber veriyor. 20-30 sene evvel mektepte iken ilkokulda şurada burada, veya daha başka yerde hepimiz duyardık, görürdük, bilirdik, bu laf söylenirdi hepimize; şimdi de onu haber veriyorlar: Bütün nüfus kıyılara dolacak diyor. Öyleyse bütün bu gelişmeler eğer olacaksa -ki olacağı hakkında inandırıcı şeyler var- Koruma meselesi; doğayı ve tabiat varlıklarını ve kültür varlıklarını koruma meselesinin çehresi, stratejisi ve yönü değişiyor. Ona göre kendimizi ayarlamamız lazım.

Şimdi bu üç bilgiyi arz ediyorum ve şu noktaya gelmek istiyorum. Biraz evvel Sayın Genel Müdürümüz konuştu; katı koruma fikri ile gelişme fikri birbirine tam zıt iki fikir değildir şeklinde bir ifade kullandılar -ben öyle bir izlenim aldım- aslında öyledir efendim. Katı koruma fikri ile gelişme fikri tam anlamıyla birbirine zıt iki fikirdir. İster suyu koruyun, ister ormanı koruyun, ister havayı, toprağı neyi koruyorsanız; isterseniz canlıyı koruyun; kuşu, yılanı koruyun. Koruma fikriyle; çünkü korumanın içinde "kullanmama" kavramı var. Bu fikir izin verirseniz – Ben o kitabı da söyledim size, lütfedip araştıran olursa, bulursa, okursa son derece yararlı olur; Birleşmiş Milletlerin "Ortak Geleceğimiz" adlı kitabını lütfen gözden geçiriniz – eski bir fikirdir. Roma'da insanlar toplanmışlar, Roma Anlaşması diye bir noktaya gelmişler, orada demişler ki, bütün bunlar çok katı şekilde düşünülmüş; özellikle tabiat varlıklarından hareket ederek ve kültür varlıklarından hareket ederek. Demişler ki, öyleyse büyümeyelim, nüfus büyümesin, büyüme hızı da büyümesin. Yani bir ülke yüzde 2 ile kalkmıyorsa bu makul bir rakamsa orada kalsın; yüzde 3'e çıkmasın hiç kimse. Öyle bir statüko tespit ediliyor ki, herkes neredeyse orada kalsın. İnsanlara indirirseniz zengin zengin, fakir fakir olarak kalsın, deniyor adeta. Bu koruma fikri insanları buraya götürmüş. Bakmışlar ki olmuyor bu olmaz demişler. Öyleyse ne yapalım; yeniden uzun çalışmalarından sonra iki sene evvel bir fikir ortaya çıkmış, bir kitap ortaya çıkmış.

Bu kitabın kapsamı şu: Hayır, diyor. Bu doğa, tabiat ve bu kâinatta yaratılmış olan, belki dünyada bulunan hemen hemen her şey insan içindir, öyleyse insan bunu kullanmalıdır, korumalıdır. Peki bu nasıl olmalı; ona ölçü getirmişler; biraz evvel bahsettiğim ölçüyü getirmiş. Öyle bir kullanma sanatı bulunmalıdır ki, bu bilimsel olmayabilecektir –büyük bir ihtimalle olmayacaktır– öyle bir kullanma sanatı bulunmalıdır ki sizden sonrakine hiçbir bencillik göstermeden, hatta yiyargâmlık göstererek, sizden sonrakine sizden daha iyi bir dünya bırakacaksınız.

Bunun misali şudur: Çok iyi bilirsiniz. Ormanı koruyacağım diye hiç kesmezseniz ormanı yıkarınız. Seyreltmek mecburiyetindediniz. İhtiyarları alıp atmak mecburiyetindediniz. Aksi halde gençlerin yetişmesini engellersiniz. Orman böyle; öyle kurulmuş kanun. Ama bu kanunu değiştiren birisi gelirse ben ona bir şey demem, ama kanun böyle. Yani kullanmak mecburiyetindediniz. Öyleyse kullanma fikrini eğer kabul ediyorsak ki etmek mecburiyetindeyiz; edilmiş ve bütün dünya bunu kabul ediyor. Buna sustainable development diyorlar İngilizce'de, Türkçesini bulamamışlar sürekliliği olan bir kalkınma gibi bir tabir kullanıyorlar ve Planlama Teşkilatı bizim kalkınma modelimizin buna oturtulmasını 6 ncı plana koymuş.

O halde bundan sonra gerisinden ne geliyor; kullanma ama israf etmeden kullanma.

Sayın Bakanımızın sürdürdüğü güzel bir kampanya var; sanıyorum zaman zaman da onu görüyoruz; israfla mücadele kampanyası. İşte onu ben şahsen ve sizler de büyük bir ihtimalle kabul ediyoruz ve öyle görmek istiyorum. Böyle bir kampanyayı gönülden destekliyorsunuzdur. İşte bakınız israf etmeme kampanyasının gerisinde gerçek korumacılık var; tabiatı ve yaratılmışları gerçek sevmeye var. İşte o zaman katı koruma fikri ile yalnız refaha ve gelişmeye yönelik ve adaletli olmayan bir dünya gelir dağılımını dengeleyen bir orta yol bulunacak. Bu yolu siz bulacaksınız, ekonomistler bulacak, tabiat ve kültür varlıklarını sevenler bulacak, mimarlar bulacak, mühendisler bulacak, kimyacılar bulacak; işte ana mesele budur.

Ben bir haber olarak bunu size arz etmek istedim.

Bir de pratik bir olay var. Bizim Çevre Müsteşarlığı'nı kuran kanun hükmündeki kararnamenin birinci cümlesinde, Çevre Müsteşarlığına verilen görevler arasında "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma" yazıyor. Biz bu anlayış içerisinde bütün doğaya bakıyoruz. Siz yalnız kültür ve tabiat varlıklarına bakıyorsunuz; bizim görevimiz size hizmet etmektir. Bu işe hizmet eden kamu kuruluşlarına veya özel kurumlara veya üniversitelere hizmet etmektir. Hizmet için iki imkânımız var; onu arz ediyorum; hepinize de amade kılıyorum, Sayın Bakanım da huzurunuzda böylece bir açık vaadde bulunmuş olmak istiyorum: Birisi şudur: Bizim Çevre Müsteşarlığının kanununda, özel ihtisas komisyonu kurma yetkimiz var. Özel ihtisas komisyonlarını kuralım, bütün imkânlar, yetkiler vesaire sizin yönetim ve denetiminizde olsun; ayrıca bizim fonumuz var; Çevre Kirliliğini Önleme Fonu var. İleride inşallah Büyük Millet Meclisinde bekleyen, Bütçe Komisyonunda bekleyen bir Çevre Fonu Kanunu var; o fondan senede büyük bir ihtimalle 5-6 yüz milyar lira fonda para birikecek. Şu andaki fonumuz küçük ama bu andaki fonu biz araştırma hizmetlerine tahsis ediyoruz. Bu çevre ile ilgili, koruma ile, tabiat varlıklarıyla ve bilhassa kültür varlıklarıyla ilgili komisyonların çalışmasına, araştırma yapmasına veya sizin vereceğiniz araştırmalara biz birkaç milyar tahsis edebiliriz. Bu haberi vermek üzere ve bunu da özellikle şevkle koşarak geldim –biraz geç kaldım– huzurunuzda arz etmek üzere buraya çıktım. Ümit ediyorum ki bu çalışma hakikaten bugüne kadar gelenlerin toparlanması, 2025, 2100 yılına giden ana istikametleri yakalayan bir değerlendirme ile sonuçlanır, hepimize ve memlekete faydalı olur.

Hepinize teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Altan AKAT
Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Genel Müdürü

Sayın Bakanım, değerli konuklar; insanın bilinçli olarak doğrudan ya da doğa ile yarattığı ve bugün "kültür ve tabiat varlıkları" olarak tanımladığımız değerlerin korunması ve geliştirilmesi, çağımız toplumlarının ortak sorunudur. Koruma'nın gerek içeriğinde gerekse amacındaki değişme ve gelişmeler, "neden koruyalım" sorusunun artık aşılmış olduğunu "nasıl koruyalım" sorusuna ise çok yönlü ve doyurucu cevaplar arandığını göstermektedir. 1970'li yıllardan itibaren uluslararası platformlarda yoğunlaşarak sürdürülen çabalar, ülkemizde de aynı ağırlıkta ele alınmaktadır. Bu çabaların ve arayışların bir sonucu olarak tüm Avrupa'yı ilgilendiren "Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi" hazırlanmış ve Ekim 1981 tarihinde İspanya'nın Granada kentinde Avrupa Mimari Mirasından Sorumlu Bakanlar Konferansı sırasında ilgili bakanlar tarafından imzalanmıştır. Bu sözleşmenin kanunlaşması için Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kanun tasarısının gerekçesinde, bugün Avrupa Konseyi'ne üye olan bütün ülkelerin, kent ya da ülke ölçeğindeki planlama çalışmalarında mimari mirası tanımlama ve koruma sorunlarıyla karşı karşıya olduğu, kültürel değerlerin korunması, bakımı ve bizden sonraki nesillere aktarılabilmesinin tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de önemle üzerinde durulması gereken konular arasında yer aldığı belirtilmektedir.

Doğal ve kültürel kaynakların tahribi, hızlı şehirleşme, nüfus artışı ve teknik gelişmelerin geçmişten kalan mimari mirasın korunmasını sağlayacak etkin önlemlerin alınmasının zorunlu olduğu artık anlaşılmıştır. Koruma konusunda bugün bulunduğumuz yeri belirlemek, sorunları doğru tanımlamak ve yeni öneriler geliştirmek, tarihimizde kültür varlıklarına duyulan ilginin incelenmesiyle daha sağlıklı boyutlara ulaşacaktır. Anadolu birçok uygarlığın yaşadığı ve ürün verdiği bir ülkedir. Bu uygarlıklar kendilerinden önceki kültürlerin ürünleriyle de ilgilenmişlerdir. Eski kültürlerle olan ilginin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler arasında eskiye duyulan ilgi, merak, gelenekler, dinsel kökenli korku ya da saygı, sanatsal değer, ekonomik değer, kullanım değeri gibi birçok unsur sayılabilir, bu nedenler tüm uygarlıkları her dönemde kültür varlıklarına karşı bir tavır takınmaya zorlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğunda koruma ve onarım etkinliklerinde moral değerlerinin yanı sıra, yapıların kullanım değerleri de önem taşır. Onarım nedenleri arasında dinsel değer yargılan, geleneklere bağlılık önemli faktörler olduğu gibi, dinî, sosyal, ekonomik işlevlere sahip anıtsal yapıların ve konutların toplumun belli ihtiyaçlarını karşıladığı için titizlikle onarıldığı ve bakıldığı da gözlenmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunda bugün taşınır ve taşınmaz kültür varlığı olarak nitelendirdiğimiz değerlere karşı, bilinçli bir kurumsallaşmış bir yaklaşımın ve eski eser kavramının oluşması ise Tanzimat yıllarından sonra daha iyi izlenebilmektedir. Batılılaşma süreci hemen her alanda olduğu gibi, bu alanda da yeni arayışların yerleşmesini, yeni kurumların oluşmasını sağlamıştır.

1846 yıllarında Tophane Müşiri Fethi Ahmet Paşa'nın İstanbul'da Aya İrini Kilisesini bir müze şeklinde değerlendirme çabası, kültür varlığına duyulan yeni ilginin bir göstergesi ve müzeciliğin başlangıcı olarak görülebilir. Bu bilinçlenme yasal düzenleme konusunda ilk ürününü 1869 yılında vermiş ve ilk Âsar-ı Atika Nizamnamesi hazırlanmıştır. Özellikle yabancı ekiplerin Osmanlı İmparatorluğundaki arkeolojik kazı ve araştırma çalışmalarını denetlemeyi ve bazı taşınır kültür varlıklarına tanım getirmeyi amaçlayan bu ilk yasal düzenlemenin arkasından 1874 yılında yeni bir nizamname daha düzenlenmiştir. Burada getirilen en önemli hüküm eski eserlerin devlet malı olmasıdır. Bu kavram 1874 yılından bugüne kadar yapılan tüm yasal düzenlemelerde yer almıştır.

1881 yılı koruma tarihimizde bir diğer önemli dönüm noktasıdır. Osman Hamdi Bey müze müdürü olmuş, edindiği kültürel ve sanatsal birikimin de desteği ile sadece müzecilik hareketlerinde değil, arkeolojik kazılar, mevzuat, taşınmazların korunması gibi birçok konuda kalıcı ve kurumsallaşmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur. 1884 tarihinde değiştirilen Âsar-ı Atika Nizamnamesi, en geniş anlatımını 1906 tarihli nizamnamede bulmuş, dönemine kadar çok çağdaş hükümler taşıyan bu mevzuat 1973 yılına kadar 67 yıl kullanılmıştır.

Sayın konuklar, ilginçtir 1906 tarihli nizamnameye kadar Türk - İslam eserleri korunması gerekli kültür varlığı olarak görülmemiş; ilgi bu çağ öncesi Anadolu kültürleri üzerinde odaklaşmıştır. Bu husus geleneklerin ve geleneksel kullanışların o dönemde yaşamasına bağlanabilir. 1914 yılında çıkarılan Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi, sadece taşınmaz kültür varlıklarını içeren ilk mevzuattır. 1917 yılında İstanbul'da kurulan Muhafaza-i Âsar-ı Atika Encümeni, İstanbul ile sınırlı kalsa da, getirdiği çalışma yöntemleri bakımından, özellikle tespit ve tescil konularında önemli hizmetler yapmıştır.

Cumhuriyetin ilk yılları, İmparatorluktan gelen kurum anlayışı ve yaklaşımların yenilenmesiyle geçecektir. Halifeliğin kaldırılması, eğitimin bütünleştirilmesi, tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi yasalar birçok kültür varlığının yeni işlevlerle kullanılmasını gerekli kılmış, örgütsel alanda değişik kurumlar çeşitli yapıların bakım ve onarım sorumluluğunu almışlardır. Bu yeni düzeni yerleştirme ve geliştirme çabaları Atatürk'ün 1931 yılında Konya gezisi sırasında izlenim talimatlarını bir telgrafla Bakanlar Kuruluna bildirmesiyle yeni bir hız ve boyut kazanır.

Aynı yıl eski eserlerin korunma önlemlerini belirlemek için bir komisyon kurulmuş, bu komisyon 1933-1935 yılları arasında 3500 kadar yapının tespit çalışmasını yapmış, onarım raporlarını hazırlamıştır. 1930'lu 1940'lı yıllar örgütlenme çabalarıyla doludur. 1944 yılında toplanan Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu, kültür varlıklarıyla ilgili yeni tanımlar getirmiş, tespit ve tescil işlemlerinin önemi belirlenmiş, kent ve kasabalardaki imar etkinliklerinin koruma ile ilgili olduğunu vurgulamış, böylece korumanın çevre boyutu gündeme gelmiştir.

1951 yılında bir yasa ile kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, koruma ile ilgili ilkeleri ve müdahale biçimlerini belirlemek, proje bazında karar vermek gibi çağdaş görevler üstlenmiştir. İlk çalışma yıllarında tek yapı ölçeğinde yürütülen çalışmalar ülkenin yapılaşma ve kentleşme gündemindeki değişimler doğrultusunda giderek tarihsel ve geleneksel çevrenin sorunlarının çözülmesine doğru yöneltilmiştir.

1973 yılında kültür ve tabiat varlıklarının korunması bakımı ve değerlendirilmesine ilişkin çağdaş kavram ve yaklaşımları içeren yeni tanımlar getiren kurumsal düzenlemeleri oluşturan Cumhuriyet döneminin ilk eski eserler yasası çıkartılmıştır. Bu yasa taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında tek tek yapıların ele alınmasının yanı sıra, bu yapıların bir araya gelerek oluşturdukları çevrenin bir bütün olarak korunması, sağlıklılaştırılması ve değerlendirilmesi gereğini ortaya koymuş, korumanın bir planlama boyutuna ilişkin hükümler getirmiştir. 1983 yılında çıkartılan 2863 sayılı Yasa ile, bu yasanın bazı maddelerini değiştiren ve 1987 yılında çıkartılan 3386 sayılı Yasa, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili tanımları geliştirmiş, korumanın planlama ile olan ilişkisini açıklığa kavuşturmuştur. Merkezi kurumlar ile yerel yönetimlerin koruma konusundaki görev, yetki ve sorumluluklarını netleştirmiş, karar ve denetim mekanizması olarak koruma kurumlarını oluşturmuştur.

Sayın konuklar, bu kısa öykü çeşitli aşamalardan geçildiğini, birçok gelişmeler olduğunu gösteriyor. Bunun yanı sıra birçok yasal düzenleme, çeşitli devlet kurumlarını korumanın değişik boyutlarını ilgilendirmek üzere görevlendirilmiştir. Yerel yönetimler özellikle çevre ölçeğindeki koruma hizmetlerinin sorumluluk ve ağırlığını giderek daha fazla hissetmeye başlamışlar, proje ve uygulama bazında uzman bürolar, firmalar ve girişimciler oluşmuştur. 1990 yılında Türkiye'de tüm bu çabalara karşın kuralları tümüyle belirlenmiş, ilgili tüm kişiler ve kurumlar tarafından bilinçli olarak benimsenmiş bir korumanın varlığından rahatlıkla bahsedebiliyor muyuz? Bu soruya "evet" yanıtı verilebilseydi, bu Kurultay da hâlâ ana konuları değil, çözümlenmiş ana konular ışığında ayrıntıları tartışmak durumunda olacaktı.

Bu böyle olmadığına göre, bu ülkenin insanların binlerce yıllık yaşam biçiminin, geleneklerinin ürünü olan kültür varlıkları ve doğal güzelliklerinin korunup değerlendirilmesi neden engellenmekte veya istenilen düzeye ulaşamamaktadır. Bu nedenlerin başında eğitim ve bilinçlenmenin geldiği inancındayız. Korumanın kendi doğasından kaynaklanan yasakçı görünüşünün arkasında kamu yararının yattığı, koruma sözcüğünün ancak değerlendirme ve geliştirme sözcükleriyle bir anlam taşıdığı çok açıktır.

Değişen yaşam biçimi ve tüm sektörleriyle gelişme içindeki ülkemizde özellikle hızlı kentleşme, sanayileşme ve teknik gelişmelerin kentsel ve kırsal mekanlarda neden olduğu hızlı değişimler doğal olarak yenilenmelere yol açacaktır. Ancak bu değişim ve yenilenmenin tüm faturasının doğal ve kültürel varlıklara çıkartılmasının çok haklı ve tutarlı bir davranış olduğunu sanmıyoruz.

Korumanın gelişmeyi engelleyen ve gelişmenin karştı olarak düşünülmesini çağ dışı olarak görüyoruz.

Kurultayda üzerinde önemle durulacak diğer bir konu, korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan her tür planlamanın uygulamaya etkin bir biçimde aktarılması ve denetlenmesidir. Planlamadan sadece fiziksel planlamayı anlamadığımızı belirtmek isterim. Fiziksel boyutun yanı sıra sosyal, politik, kültürel ve ekonomik boyutlar da aynı derecede önem taşımakta ve dolayısıyla planlama sözcüğü tüm bu hususları içermektedir. Merkezi yönetimlerin ilkeleri belirleyen yönlendirici, yol gösterici, koordineyi sağlayan, gerektiğinde örnek uygulamalar yaparak geniş halk kitlelerine öncülük eden bir üst yapı kurumu olması gerektiğine inanıyorum. Yerel yönetimlere ise özellikle uygulamada ve uygulamanın denetlenmesinde önemli görevler düşmektedir. Yerel yönetimlerin koruma sorunlarına sahip çıkmaları, akılcı çözümler bulmaları, uzun vadede belde halkının daha mutlu yaşamasını, sosyal ilişkilerinin daha sağlıklı boyutlara ulaşmasını sağlayacaktır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayına katılan siz tüm konuklara hoş geldiniz diyor, kurultayın düzenlenmesinde katkıda bulunan Türk Kültürüne Hizmet Vakfı ile, çalışmalarını özveri ile yürüten Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü elemanlarına teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

GENEL SUNUŞ

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ KORUNMASINDA SORUNLAR VE OLANAKLAR

Prof. Dr. Metin SÖZEN
(T.B.M.M. Kültür ve Sanat Danışmanı)

İnsanımıza Nasıl Bir Dünya

Yüzlerce yıl içindeki gelişmelerin, çok kısa sayılabilecek zaman dilimine sığdırıldığı bir dünyada yaşıyoruz. Bizlerden binlerce kilometre uzaklıkta bir olay, birkaç saat sonra evimizde, değişik boyutlarda sergilenebiliyor. Kültür ve sanat adına üretilenlerin duyulabilmesi bu hıza ulaşmasa bile, gene de dünden çok daha çabuk, çok daha değişik biçimlerde yaygınlaşma olanağı var. Çünkü ihtiyar dünyamız, binlerce yıl içinde nice büyük uygarlıkların yeşerdiğini, unutulmaz denen uygarlıkların bir süre sonra küllendiğini görmüştür. Çağımızın insanı, bütün bunları bilmesine rağmen büyük yanlışlıkları, dün kimsenin düşünemeyeceği yoğunlukta sağlıksız girişimleri, zaman zaman gündeme getirebilmektedir. İyi ile kötünün, yanlış ile doğrunun bu boyutta bir hızla oluştuğu hiç görülmemiştir. Azalan, yokolan değerlerin bir süre sonra nasıl arandığına, artık insan ömrünün kısa sayılan süresinde tanık olunmaktadır.

Daha dün denecek kadar önce, Anadolu'da gördüğüm, araştırdığım birbirinden ilginç doğal ve tarihsel çevre, özelliklerle yüklü yerleşme yerleri, kültür ve sanat adına üretilenler, artık aynı incelikte, bizleri etkileyen nitelikte değil. Binlerce yıllık birikim, insan ömründen de kısa sürede yok oldu, kimlik değiştirdi. Gelecek kuşaklar, artık nasıl bir tarih derinliğine, köklü bir kültür birikimine, ikinci kez yaratılma olanağı olmayan birbirinden değişik yerleşme yerlerine sahip olduklarını yeterince bilemeyecekler. Suyu, havayı, yeşili, içindeki kültürü, bizim gözümüzle göremeyecekler. Sorun nereden kaynaklanır olursa olsun, kuşkusuz bunda temel bir yanlışlık olmalıdır. Çünkü, Anadolu'da geçmişten geleceğe akan her üründe, geleceğin insanının yararlanacağı nice incelikler saklıdır.

Kültürel Miras ve Ulusların Kimlik Sorunu

Kuşkusuz böylesi tarihsel ve kültürel mirasın zenginleştirilerek sürdürülmesi, bilinçli, kararlı bir yaşama biçimidir. Bu, ülkemizde bugüne kadar tam anlamıyla açık ve seçik anlayamamıştır. Tarihsel ve kültürel mirasın korunması, değerlendirilmesi, tanıtılması, ayrıca dünyadaki tüm gelişmeleri günü gününe izlemeyi, çağdaş iletişim araçlarını sonuna kadar kullanabilmeyi de gerektirir. Bugün artık tarihsel ve kültürel mirasın korunması, değerlendirilmesi, yaşatılması başka gerçekleri de ortaya koydu. 21. yüzyılın eşiğinde ulusların kimlik sorunlarını da daha yoğun gündeme getirdi. Zaten 19. yüzyılda, ulusların bağımsızlık savaşlarını kazanmalarıyla işin bitmediği

çoktan ortaya çıkmıştı. Sanayi Devrimi ve sonrasında yarattığı sorunların, tarihsel ve kültürel mirasla yüklü ilginç yaşam çevrelerini hızla sağlıksızlığa itmesi, daha çağdaş, geleceğe dönük düşüncelerin yoğunlaşmasına da neden oldu. Artan nüfus içindeki insanların her incelikten pay alma, her inceliğin tadını çıkarma istekleri, değişik tanım ve çerçeveleri de beraberinde getirdi. Bu ister istemez, çok yönlü yöntemler, çağdaş yaklaşımlar, yoğun bir bilgi birikimini gerektirdi.

Eğer bizler, gelecekte doğabilecek sorunları önceden sezemezsek, bağımsızlık ilkesine dayalı bir ulusun çok şeyini yitirdiğini, bunun bedelini de çok ağır ödediğini görürüz. Çağımızın tüm istek ve karmaşası içinde, sağlıklı, birikimli, sancıları az bir toplum yaratmak istiyorsak, tarihsel ve kültürel mirası sonuna kadar değerlendirmeyi, geleceğe dönük ipuçlarını onda yakalamayı bilmeliyiz. Gelecekteki insanların, son derece çeşitlilik ve hareketlilik içinde bütünlüğü arayan bir yaklaşımı egemen kılmaları, biraz da buna bağlıdır. Bu, bir yaşama nedeni ve sevinci olmalıdır. Çünkü, kuşakları sağlıklı yaşatmak için geçmiş ile gelecek arasındaki bağın güçlü kurulması gereklidir. Bunun için geçmişten geleceğe akıp gelen değerlerin üstüne, hızla yeni değerler ekleyebilecek çağdaş yöntemleri bulmak, geliştirmek, yerleştirmek zorundayız. Ancak, bütün bunlar bazan yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Geçmişle mi uğraşıyorsunuz, bu konulara sağlıklı yaklaşan ülkelerin tersine, geçmişe öykünen biri olarak yorumlanabilirsiniz. Böyle yaklaşımlar bir yana, eğer geçmişe durağan olarak değil, devingen ve geleceğe yönelik öğeleri taşıyan bir olgu olarak bakarsak, onunla hesaplaşırsak, işte o zaman geçmiş ile gelecek arasında bağ kurabilecek öğeleri yakalayabilir, onu doğru özümleyebiliriz.

İşte geçmiş, ancak bu aşamadan sonra bizim olacaktır. Geçmiş ile gelecek arasında kurulacak bağda son derece yoğun ve değişik girdiler bulunacaktır. Olayı bu biçimde ele alacak olursak, geçmişimiz için bir gelecek, bir kimlik arıyoruz anlamına gelir. Hesaplaşmamızı doğru, çağdaş ve yeni yöntemlerle yapamazsak, dünyaca dikkate alınan bir ülkenin kültür mirasını yoğun biçimde kullanamazsak, geleceği göremez, kimliğimizi açıklayanlayız. Yok edici yöntemlerle, kurmamız gereken sağlıklı bir geleceği yıkarız. Kısacası yaşadığımız fiziksel çevreden insan ilişkilerine kadar çağlar boyu incelmış duyarlılıkları yok sayıp, bu köklü birikimi sağlıksız değiştirdiğimiz zaman, insanlar arasındaki bağı, iletişim ve dayanışmayı da yok ediyoruz demektir. Üstelik 'yenilik', 'değişiklik' diye getirdiklerimiz 'yeni' ve 'doğru' değilse, büyük bir karmaşa yaratmış oluruz. O zaman kendi elimizle, bu topraklar üzerinde hesapları olan ülkeler için olanak sağlamış oluruz. Onun için diyorum ki: Kültürel miras, geçmişle gelecek arasında kimlik sorununu çözücü, tarih derinliğini ve bilincini yaratıcı, yeni kuşakları diğer uluslar arasında etkin ve saygın kılıcıdır.

Tarihsel ve Doğal Çevrenin Bütünlüğü Sorunu

Doğal ve tarihsel çevrenin korunması bir bütündür. Eğer bizler yeşili, o yeşilin oluşturduğu nefes alınacak alanları ve zaman içinde oluşturdukları fiziksel ortam ile o ortamdaki insan ilişkilerini bir bütünlük içinde ele alamazsak, işin bir boyutunu eksik bırakmış oluruz. Bu eksikliğin yaratacağı aksaklıklar, zincirleme olarak sürer ve bir gün burada düzelttiklerimizin, bir başka yerde, bir başka biçimde yanlışla doğru gittiğini görürüz. Bu yüzden doğal, tarihsel çevrenin korunması kesinlikle bir bütün içinde ele alınmalıdır.

Ancak, bu aşamada önemle vurgulanması gereken bir nokta var: Anadolu, doğal çevresi zengin, binlerce yıldan beri oluşan köklü değerler, çok yönlü girdiler barındıran bir toprak parçasıdır. Doğudan, batıdan, her yönden, tarihin her döneminden değişik kültürler akıp gelmiş, bunlar Anadolu'da yeni sentezler oluşturmuş, büyük bir çeşitlilik, zenginlik yaratmıştır. Dolayısıyla Anadolu, doğal ve kültürel zenginliğine çok özen gösterilmesi gereken bir toprak parçasıdır. Bu özeni gerektiren temel özellik ise, Anadolu'nun bu çeşitliliği, bütünlüğe, sürekliliğe ulaştırmış olmasıdır. İster dışarıdan getirilsin, ister Anadolu'da üretilmiş olsun her gelen burada yeni bir yoruma uğramıştır. Dolayısıyla böylesi tarihsel mirasın, zengin doğal çevrede bütünlük duygusu içinde korunması kaçınılmaz olmaktadır.

Ancak, geçmişte böylesi bir koruma sorunu yoktu. Çünkü kültürel mirasımız zaten korunuyordu. Koruma olayı, daha önce değindiğimiz gibi Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkardı

bir sorundur. Sanayi Devrimi ile birlikte bütün ilişkiler düzeni yeni bir çerçeveye girdi. Ancak bizim bir şansımız vardı. Biz, bu Sanayi Devrimi'nin getirdiği sorunlarla çok sonra karşılaştık. Bu gecikmişlik bize bir bakıma yarar sağlayabilirdi. Çünkü Sanayi Devrimi'nin oluştuğu, ilk sonuçlarının görüldüğü Avrupa'nın bugün ileri ülkeleri, bu devrimin getirdikleri ve göturdükleriyle bir süre karşı karşıya kaldılar. Neyin kalıcı neyin götürücü olduğunu tartışır duruma geldiler. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan yenilikleri, tarihsel ve kültürel mirasın, doğal çevrenin içinde bunlarla bütünleştirmeyi, doğan sağlıksız noktaları gidermeyi ve birikimi doğru olarak kullanmayı öğrendiler. Bunun için özel yöntemler geliştirdiler. Bütün bunlar olurken bizim tarihsel ve kültürel mirasımız henüz bozulmamıştı. Ama büyük bir yanlışlık yaptık. Bu sorunla karşılaştığımızda, onların yaptıkları ve düzeltme girişimlerini gördüğümüz, bildiğimiz halde yeterince ilgilenmedik. Üstelik ciddi yanlışlar yaptık. Şimdi de aynı biçimde bu yanlışlığımızı sürdürüyoruz. Oysa sonuç çok daha değişik olabilirdi. Doğal ve kültürel mirasın bütünlüğü bu derece, bu hızla bozulmayabilirdi.

Ayrıca, tüm dünyada, özellikle gelişmiş ülkelerde, bu konuda son derece gelişmiş koruma sistemleri uygulanıyor. Bizim özel konumumuz gereği bu yöntemleri kendimize uyarlamamız gerek. Örneğin; Avrupa'nın herhangi bir bölgesinde son derece doğru sonuçlar veren bir yöntem, Anadolu'nun değişik yerlerinde aynı doğrulukta sonuç vermeyebilir. Bu bakımdan tarihsel ve kültürel mirasın Anadolu'da geçirdiği evrimi, gelişme ortamını hızla araştırmak, bilmek zorundayız. Köklü, derinlemesine yapılmamış her araştırma, elimizde kalan mirasın korunması ve yaşatılmasını da geciktirmektedir. Üstelik Anadolu'nun bize ulaşabilen mirası son derece yoğundur. Bu yoğunluk, bunları araştırarak insanları, koruma olayının sınırlarını zorlamaktadır. Ne olursa olsun, hızla bu mirasın araştırılmasına başlamamız gerekmektedir. Açıkça söylemek gerekirse, henüz Türkiye'de bu yaklaşım içinde, derinlemesine, kapsamlı, bütüne giden çalışmaları tamamlamış değiliz.

Üstelik Anadolu'nun son derece zengin, çekici bir doğal yapıya sahip olması, turizm denen olguyu da gündeme getirmiş durumdadır. Eğer turizm, yıpratıcı değil, doğru ve sağlıklı olarak ele alınabilseydi, elimizdeki mirasın çok hızlı yokolması, bütünlüğünün bozulması önlenebilirdi. Kısacası bizdeki sorun, bir de bu nedenle, daha da artmış görünüyor. Fazla gecikilmeden bütün üniversiteler, ilgili kurum ve kuruluşlar ortak bir dile ulaşmak zorundadır. Kültürel mirasımızın her boyutu için ortak davranmamız, bunu ulusal bir kampanyaya dönüştürmemiz, tutarlı, yoğun çabalarla konuya süreklilik kazandırmamız gerekmektedir. Resmî ve özel kuruluşlar tarafından birbirinden bağımsız ve bölük pörçük yapılan koruma çalışmaları, ortak bir zemini, bütünlüğü ortadan kaldırmaktadır. Bu bütünlüğü sağlayabilmek için, kültür, bilim adamlarımızın ve sanatçılarımızın bir araya gelerek ortak hareket etmeleri gerekmektedir. Bu konudaki geç kalınmışlığı büyük bir hızla gidermek zorundayız.

Herşeyin Önünde ve İçinde Kültürel Birikimin Değerlendirilmesi Sorunu

Kültürel bir boyutun içinden geçmeyen herşey, ekonomik programlar bile, kısa süre sonra, geçerliklerini yitirmeseler de etkilerini yitirirler. Ne yazık ki, bizim gibi koruma sorunlarını gündeme getiren insanların önüne hemen ekonomik boyut konuverir. Şimdiye kadar Türkiye'nin çeşitli dönemlerindeki bazı yöneticiler, tarih ve kültür boyutunu hep ikinci plana ittiler. Sakın kimse alınmasın ama bu dünyaya geniş bakma, çok boyutlu bakma, büyük bir eğitim sorunudur. Türkiye'de, hangi düzeyde ve yerde olursanız olun eğer yöneticiyseniz ve Türkiye'nin tarih içindeki gelişmelerinin farkında değilseniz, aldığınız bütün kararlarda var olan yanlış payını daha da büyütmiş olursunuz. Türkiye başı boş bırakılmış değil, binlerce yıl kullanılmış ve değerlendirilmiş bir toprak parçasıdır. Dünya tarihinin doğru yazılabilmesi için gerekli bir toprak parçasıdır. Böylece bir ortamdaki girişimler, eğer Türkiye'nin yapısına ters düşüyorsa, bir iki yıl sonra gerçek tüm açıklığıyla ortaya çıkar, ancak giden, bir daha geri dönülmez olan köklü geçmiş olur. Gelecekte, kültürle zenginleşecek, güçlenecek bir ekonomik yapının zedelenmesi olur.

Hızlı çalışma, yapılanları hemen gösterme eğilimi, yöneticiliğin yapısı gereğidir belki ama, gerçekte bir bakıma yanlış bu noktada başlamaktadır. İster sanayi, isterse turizm yatırımı olsun,

yapılan ya da yapılacak tüm ön araştırmalar tarihsel, kültürel açıdan da değerlendirilmediği sürece, sonuçları açısından hep olumsuz kalacaktır. Bizler yıllardır aynı şeyleri söylüyoruz. Öneri ve eleştirilerimizin doğruluğu çoktan ortaya çıkmış olmasına rağmen, yanlışlar büyüyerek sürmektedir. Önceleri pırlıtlı gibi görülen bir çok girişim, birkaç yıl sonra bir çıkmazı beraberinde getirmiş, geniş yığınların yaşama sevinci olacak öğeler ortadan kaldırılmıştır.

Yerel Yönetimlerin Kültürel Miras Konusunda Yeniden Donatılması Sorunu

Bu konuda özetle şunu söylemek istiyorum: Tarihsel ve kültürel mirasın, yerel yönetimleri de içeren bir sistem içinde korunabileceğine inanıyorum. Bunda biraz da geç kalındığını ileri sürüyorum. Düne kadar yerel yönetimlerin paraları yoktu ama bu, yanlış yapma olasılığını da azaltıyordu. Yıllarca önce üniversiteler, ilgili kurum ve kuruluşlar, bizler, yerel yönetimleri yeteri kadar değerlendirmeye alabilseydik, destekleyebilseydik, örgütleyebilseydik sonuç bu derece kötü boyutlara ulaşmayabilirdi. Gene de doğru anlatım, doğru eğitim biçimlerini en kısa zamanda bulmak zorundayız. Her bölgenin girdilerini ve özelliklerini dikkate alarak, o bölgenin koruma sorunlarını yerel yönetimleri ile çözmek zorundayız. Ancak, her yerde aynı yöntemi uygularsak, büyük oranlarda yanlışlara da düşebiliriz. Çünkü her bölgenin özel yapısını dikkate almak zorundayız. Bunun yanında, o yörede yaşayan, orada doğmuş büyümüş insanların buldukları çevreyle ilişkisinin güçlendirilmesi olayı büyük sabır ve incelik ister. Örneğin; Safranbolu'daki insanları, bulunduğu yerin sorunlarını, kendi yerel yönetimiyle ve hemşehirlik duygularıyla çözerken destekleyemezsek, o zaman olanakları sınırlı, her yere yetişmeye çalışan bir merkezi yönetimin geneli içinde, yüzeysel kalan desteklerle Safranbolu'yu önemine uygun koruyamayız.

Ayrıca böyle uzun bir boşluk yaratmasaydık, hızlı sanayileşme ve yanlış turizm girdileriyle bunalmış yerel yönetimlerin kafaları bu kadar karışmazdı. Ne yazık ki, kimlikli, kişilikli yerleşimleri yok eden, derinlemesine düşünülmemiş yaklaşımları içeren turizm anlayışı bugün de sürüyor. Üstelik yeni programlar yapıyor. Oysa var olan güçlü, köklü turistik değerler iyi kullanıldıklarında bambaşka zenginliklere ulaşmaktadır. Ama yerel yönetimler, sınırlı teknik personelle uygulama yapmaktadırlar ve bir süre sonra da, ortaya çıkan sorunlar karşısında kilitlenmektedirler. Ayrıca şimdi yerel yöneticilerin biraz da paraları olması nedeniyle, o parayla haklı olarak hızlı sonuç almanın yollarını arıyorlar. Onların bilgi birikimleri sınırlı, bizim araştırmalarımız da istenen yoğunluğa ulaşmadığı için gerekli desteği sağlayamıyoruz. En kısa sürede bütün üniversiteler, bilim kurumları ve araştırma merkezleri, yerel yönetimlerin bilimsel yöndeki isteklerini cevaplayabilecek duruma getirilmelidir.

Halkımızı da bu yolda yönlendirmeliyiz. Çünkü halkımız görgülü ve tarih derinliği olan bir halktır. Ancak görmeden ve dokunmadan kesin karar vermez. Bu yapıyı çok iyi bilmek zorundayız. Bize düşen, olabilecekleri halkımıza göstermek ve bu yönde örnekleri somut biçimde çoğaltmaktır. Yerel yönetimler, kendi kültürel birikimlerinin sağlıklı olarak kullanılabilceğini göstermeye başlayıp örnek verdiği zaman, hemşehrilerinin tümünün olaya katıldığını görüyoruz. Bunları yaygınlaştırmak gerekiyor. Nitekim bunun uygulandığı, olumlu örneklerinin 'Korumaya Eğilimli Belediyeler Birliği' gibi güç odakları oluşturabilirsek, bu tür koruma programlarından doğabilecek sorunları hızla çözecek ortak bir sisteme ulaşabiliriz. Biliyoruz ki, tarihsel dokuyu bir yerinden yıprattınız mı, onu yeterince koruyamıyor, yerel yönetimin bütçesini zorluyorsunuz demektir. Bir kez yara açtınız mı, bu geçmişin zengin dokusunu, özgün örneklerini paramparça ediyorsunuz anlamına gelir. Bu nedenle koruma amaçlı planlara ulaşmayı, doğru örnekleri çoğaltmayı hızla gerçeğeştirmek zorundayız. O zaman soruna daha açık cevap bulmuş oluruz. Halkımızın önüne, hedefleri, çözüm yolları belli, açık bir sistemi getirmiş oluruz.

Günümüz İnsanının İsteklerine Cevap Verme Sorunu

Çağımızın insanı geçmiştekinden çok farklı nitelikler taşıyor. Azla yetinmeyen, çağın getirdiği, yarattığı her türlü teknolojik yenilik ve olanaktan yararlanmak isteyen bir yapıya sahip. Ve bu, onun en doğal haklarından biri belki. Ancak, ne var ki, nüfuzun hızla artması ve isteklerin

çoğalmasında, düne kadar insanımızın daha çok zamanı, herşeyden pay alma olanağı varken, bugün artık olanaklar sınırlanmakta, gittikçe daralmaktadır. İşte en azından bizler bu tekdüze yaşamı değiştirmek, sorunları çoğalan insanları rahatlatmak, sağlıklı bir toplum yaratmak, doğal, arkeolojik ve kentsel çevreyi özenle korumak zorundayız. Örneğin, günlük sorunlarla bunalmış, sıkılmış insanlar, sessizce sokaklarda yürüyebilmeli, küçük sürprizlerle karşılaşabilmelidir. Ne yazık ki, artık sürprizlerin sınırlandığı bir çevrede yaşıyoruz, her şey öylesine yanlış, köşeli hale getirildiği.

Eğer nüfusun artıyor, istekler çoğalıyorsa, elindeki alanları doğru kullanmak ve bunun çevresinde uygun mekânlar oluşturmak zorundasın. Böylelikle oluşacak yeni mekanlardaki kişiler, hem eskinin yeniliklerle donatılmış mekânlarında yaşayanların olanaklarını kullansın ve hem de sağlıklı ilişkiler kurabilsin. İnsan eğer doğru düzgün doğal ve tarihsel bir mekânda yaşamıyorsa, kuşkusuz gerginlikleri de büyüyecektir. O zaman da ona, çağdaş gelişmeleri doğru olarak aktarma olanağı bulamazsınız. Kafası karışmış bir insana yeni gelişmeleri aktarmak son derece zordur. Sağlıklı ve özelliklerle yüklü çevrede yetişmesi gereken çocuklarımız da dünyaya daha renkli ve sağlıklı bakabilmelidir. Kısacası Anadolu küçük-büyük herkes için bulunmaz bir doğal ve kültürel olanaklar dünyasıdır, büyük bir laboratuvardır. Bunu iyi değerlendirmek ve kötü kullanmak zorundayız.

Ne Yapmamız Gerekliyor?

Artık karar zamanı gelmiştir. Ulusal boyutta karar vermenin zamanı gelmiştir. Kimlikli, kişilikli, geleceğe güvenle bakmak isteyen bir toplum olmak istiyorsak, karar vermek zorundayız. Gelecek kuşaklara yaşanılacak bir çevre, onurlu bir gelecek hazırlamak istiyorsak, karar vermek zorundayız. Kentlerimiz inanılmaz bir biçimde kendilerini kimlikli kılan öğelerinden uzaklaşıyorsa, karar vermek zorundayız. Özverili, birikimli insanlarımızı bir araya getirip karar vermek zorundayız. Bütün partilerimiz, kurum ve kuruluşlarımız bir araya gelerek, siyasal yatırıma yer vermeden hızla ortak karar vermek zorundayız. Nasıl ulusça önemli olaylarda hızla birleşebiliyorsak, yaşadığımız toprakların dünü, bugünü, geleceği için de birleşmek, karar vermek zorundayız. Dünyadaki son gelişmeleri dikkate alarak, bu kararımıza hız kazandırmak zorundayız. Böyle bir çağrının gecikmiş olmaması için birikimli insanlara, duyarlı halka, köklü bir devlet geleneğine sahibiz. Bu Kurultay'ın amacına hızla ulaşması, böylesi güçlü bir kültürel birliği sağlaması için ortam hazırdır. Sorunlar artık hemen hemen her çevrede tartışılmaktadır. Sorunların çözüme, somut sonuçlara ulaştığını görme umuduyla sözlerime son veriyorum.

Saygılarımla.

1. OTURUM

OTURUM BAŞKANI : **Prof. Dr. Gönül ÖNEY**

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı

Güzin ARSLAN

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü
Koruma Planlamasında İlk Aşama : Tespit ve Tescil

Doç. Dr. Nuran ZEREN

İTÜ., Mimarlık Fakültesi

Koruma Amaçlı İmar Planları Yapım Süreci, İlkeler, Yöntemler

Dr. Sinan GENİM

M.S.Ü, Mimarlık Fakültesi

Koruma Olgusunda Onama ve Denetleme Mekanizmaları :
Koruma Kurulları - Kurul - Yerel Yönetim İlişkileri

KORUMA PLANLAMASINDA İLK AŞAMA; TESPİT VE TESCİL

Güzin ARSLAN
(*Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Genel Müdürlüğü*)

Binlerce yıllık uygarlık tarihi içinde insanın doğrudan veya doğa ile birlikte yarattığı ve bugün bizim "Kültürel ve Doğal Miras" olarak adlandırdığımız değerlerin korunması, çağımızda insanlığın ortak sorunu olarak kabul edilen ve üzerinde önemle durulan bir olgudur. Bu olgu, tüm dünyada amaçları, yöntemleri ve uygulamaları ile giderek büyümekte ve gelişmektedir. "Koruma" sözcüğü, "geliştirme" ve "değerlendirme" sözcükleriyle bütünleştirilmiş, bu konuda uzmanlık alanları ortaya çıkmış, ölçütler saptanmış, yasal düzenlemeler ve örgütler gerçekleştirilmiştir.

Doğal ve kültürel değerler bakımından çok az ülkenin sahip olabildiği zenginlik ve çeşitliliğe sahip olan ülkemizde de, bu mirasın korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi konusu yasalarımızda yer almış, konu ile ilgili kurumlar oluşturulmuş, koruma, giderek daha çok sayıda kurum, kuruluş ve kişiyi ilgilendiren bir husus haline gelmiştir.

Koruma sürecinin ilk ve en önemli bölümü, korunacak değerlerin doğru tanımlanması, tesbiti ve belgelenmesidir. Bu tespit ve belgelemeden nelerin amaçlandığını şöyle sıralayabiliriz.

- Kültürel ve doğal değerlerin tesbiti, incelenmesi ve kimliklerine ilişkin çeşitli dokümanların hazırlanması, herşeyden önce Ülke kültür envanterinin ayrılmaz bir parçası olarak önem taşır.
- Hızla, bozulan, nitelik değiştiren ve yokolan korunması gerekli çevre ve onun bileşenleri olan kültürel ve doğal varlıklar hakkında derlenen her tür bilgi, bu yönüyle, herşeyden önce belgesel değer taşımaktadır.
- Tespit çalışmaları sonunda toplanan bilgi ve belgeler, bu değerleri geniş halk kitlelerine tanıtmak, benimsetmek ve böylece bir koruma kültürü oluşturmak amacıyla yürütülmesi gereken çalışmaların en önemli malzemeleridir.
- Korunması gerekli kültür varlıklarını oluşturan değerlerin ayrıntılı dökümleri, bu çevreyi tehdit eden sorunları doğru anlamamıza yardımcı olacaktır.
- Mevcut parasal, personel ve teknik olanaklarımızı en akılcı şekilde kullanmak, yeni kaynakların niteliğini belirleyebilmek için neyin korunacağını doğru tanımlanması, sorun türlerinin belirlenmesi ve uygulama önceliklerinin sıralanması gerekmektedir.
- Çevrenin plan aracılığı ile korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan ve sayıları giderek artan koruma planlaması çalışmalarında doğru ve uygulanabilir çözümlere varmak için, çevrenin mimari, tarihi, işlevsel, vb. öğelerinin doğru ve eksiksiz dökümlerinin yapılması şarttır.

Belgeleme çalışmalarında gözönüne alınması gereken bazı faktörler, amacın yanısıra yöntemi belirlemek açısından yararlı olacaktır:

- Belgelenecek değerlerin herkes tarafından benimsenmiş ortak tanımlarının yapılması gereklidir.

- Bir yapının, yapı gurubunun ya da alanın "korunması gerekli doğa veya kültür varlığı" kapsamına girmesi için hangi nitelikleri taşıması, bir başka deyişle ortak değerlendirme ölçütlerinin ne olması gerektiği belirlenmelidir.

- Tüm dokümanların kimler tarafından, ne tür ortak bir dil ve sunuş birliği içerisinde hazırlanacağı kurallara bağlanmalıdır.

Bu faktörlerin, bugün tüm ayrıntıları ile belirlendiğini, ortak bir terminolojinin oluştuğunu, değerlendirme ölçütlerindeki doğruluk ve objektiflik oranının istenen düzeye ulaştığını söylemek mümkün değildir. Eğer mümkün olsaydı, Koruma Yüksek Kurulları ve Kurallarının gündemlerinde "sit dışına çıkarma", "sit alanının daraltılması", "gurup kararının değişmesi" ya da "tescil kaydının kaldırılması" istekleri en alt düzeyde ve bilimsel gerekçelere dayandırılmış bir biçimde karşımıza çıkardı. Tesbitlerle ilgili değerlendirme ve kararların değişmesi için, o yapı ya da sitin ilk tesbitinde göz önüne alınan faktörlerde köklü değişimler olması gerekirken, birçok konuda böyle bir değişimin izlenememesi, değerlendirmelerin "ikna edici" "inandırıcı" ve "doyurucu" niteliklerini giderek yitirmesi sonucunu doğurmaktadır. Aynı husus, yapı ya da site yapılacak müdahalelerdeki değişik ve çelişkili değerlendirmeler ile idari yargıya sunulan görüşlerdeki çeşitlilikte de izlenebilmektedir. Bu hususlar, en başta, tanımlarda ve terminolojide yeniden düzenlemeler yapılması gerektiğini düşündürmektedir.

Osmanlı imparatorluğu döneminde çıkarılan ilk iki Asar-ı Atika Nizamnamesi "Eskiden kalan her türlü eşyayı", "eski eser" olarak nitelemiş, ancak bu tanım Türk-İslam çağı öncesini kapsadığı için yeterli olmamıştır. 1884 yılında çıkarılan üçüncü Nizamnamede ise nelerin eski eser olduğu sayılmış, ancak "Ülkede eskiden yaşamış kişilerin terk etmiş oldukları... " şeklinde başlayan bu tanım da tarih boyutu bakımından yetersiz kalmıştır. İlk kez 1906 tarihli nizamname tüm kültürlerle ait değerleri eski eser kapsamına almıştır. 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı Eski Eserler Yasasının getirdiği tanımlar, tek yapı ölçeğinin yanısıra çevre ölçeğini de kapsamı bakımından önemli bir aşama olmuş, ancak, örneğin "Kentsel Sit" tanımının bulunmaması uzun süre sorun yaratmıştır. 1983 ve 1987 yılları çıkarılan Koruma Yasaları ise, tanımları, çağdaş kavram ve gelişmelere uyacak şekilde biçimlendirmiştir. "Eski Eser" tanımı yerine getirilen "Korunması Gerekli Kültürel ve Doğal Varlık" tanımı önemli bir gelişmedir. Uzun yıllar, "bu yapının neresi eski", "henüz kırk yıllık" gibi yakınmalarla karşılaşan uzmanlar, artık bir eserin korunması için sadece "eski" olması gerektiğini, başka ölçütlerin de var olduğunu rahatça söyleyebilmektedir.

Yine de, tanımlar ve bunlara bağlı olarak koruma terminolojisi, Uluslararası sözleşmeler, kurallar ve benzeri belgeler ışığında, Ülkemizin kültürel ve doğal değerlerinin kendine özgü nitelikleri de göz önüne alınarak gözden geçirilmeli, ayrıntılandırılmalı ve ortak bir dil oluşturulmalıdır.

Bir diğer önemli husus, tespit ve belgeleme çalışmalarında gözönünde tutulacak ortak değerlendirme ölçütlerinin yetersizliğidir.

Yasalarda korunması gerekli kültür varlığı olarak tanımlanan taşınmazların, bu niteliği nasıl kazandıkları konusundaki ölçütler şöyle sıralanmaktadır:

a) Tarih Boyutu :

"Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait" olmak. Bu tanım, insanlığın yarattığı en eski tasarım ürününden düne kadarki birçok yapıtı içerir. Çok geniş bir zaman dilimini kapsadığı için, "tarihi değer" tanımı için başka ölçüler de gerekebilir.

b) Nitelik Boyutu :

"Bilim, din, kültür ve güzel sanatlarla ilgili" olmak. Bu tanım da çok geniş kapsamlı olduğu için, ayrıntıda bazı ölçütlere gereksinim vardır.

c) Mekan Boyutu :

"Yer üstünde, yer altında ve su altında". Bu boyut yeryüzündeki tüm taşınmazları içerdiği için yeterlidir.

Yasalarda, korunması gerekli tabiat varlıkları da yine aynı sınıflandırma içerisinde ele alınmış ve şu ölçütlere sahip olma koşulu aranmıştır:

a) Tarih Boyutu :

"Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait"

b) Nitelik Boyutu :

"Ender bulunma, özelliği olan, güzelliği olan" Ender bulunma ve belli bir özelliğe sahip olma, objektif bazı değerlendirmelere konu olabilir.

Güzellik ise daha ayrıntıda tanımlanması gereken bir kavramdır.

c) Mekan Boyutu :

"Yer üstünde, yer altında, su altında" Yeryüzündeki tüm doğal varlıkları kapsadığı için bu ölçütler yeterlidir.

Bir alanın sit alanı niteliği taşıması için aranan koşullar ise yasa'da şöyle sıralanmıştır.

a) Tarih Boyutu :

"Tarih öncesinden günümüze kadar gelen"

b) Nitelik Boyutu :

"Yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve mimari vb. özelliklerini yansıtmak", "tarihi hadiselerin cereyan etmiş olması."

Bu niteliklerin de çok geniş tanımlar getirmesi nedeniyle, daha ayrıntılı ölçütler bulunması gerekmektedir.

2863 sayılı yasa'nın 7. maddesi tek yapı ölçeğinde yapılacak tesbitlerde göz önüne alınması gereken ölçütleri ise şu şekilde belirlemiştir:

"Yapılacak tesbitlerde ... tarih, sanat, bölge ve diğer özellikler dikkate alınır..."

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 61 ve 14 sayılı ilke kararlarında da, değerlendirme ölçütleri (yasada belirtilen niteliklere ek olarak) şöyle sıralanmıştır.

1. Gurup : Üstün değerli yapılar

2. Gurup : Çevresel nitelikleri önemli yapılar

3. Gurup : Tek başına koruma şansını kaybetmiş veya kamu yararına kaldırılması gerekli yapılar.

4. Gurup : Tümü ile yenilenmiş, tek başına korunma şansını kaybetmiş, mimari özelliğini tümü ile yitirmiş, kamu yararına kaldırılması gerekli yapılar.

Görüldüğü gibi, yasa ve ilke kararları, hangi ölçekte olursa olsun (tek yapı yada çevre) korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının değerlendirme ölçütlerini açık olarak koymuş değildir. Oysa, belgeleme çalışmalarında ortak değerlendirme ölçütleri oluşturulması, sınıflamaların daha doğru ve objektif yapılmasını sağlayacak, Koruma Kurulu kararlarındaki çelişkileri ortadan kaldıracak, daha sonraki planlama ve onarım çalışmalarında etkin girdiler oluşturulmasını sağlayacaktır.

Bu nedenle ortak bir ölçütler dizisi oluşturmak için belgeleme sürecinde göz önünde tutulacak "değerler sistemi" belirlemek gerekli olacaktır. Büyük bir bölümü, hem tek yapı, hem de sit ölçeğinde geçerli bu değerlerin bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- **Kültürel Değerler :**

- **Tarihsel Değer :**

Koruma yasalarında, "tüm tarihi devirler" sözcüğü bulunduğu için, günümüze değin yapılmış tüm taşınmazların bu değere sahip olma şansı vardır. Bu nedenle "eskilik" boyutu, tek başına bir anlam taşımadığı gibi, her "eski", "eser" olmamakta, her "eser" de mutlaka "eskilik" boyutu aranmamaktadır. "Tarihsel değer" nesnel bir değerdir. Bu değer belirlenmesinde, yapının kendisi kadar, yapı dışı belgeler de önemli rol oynar.

- **Belgesel Değer :**

Yapı ya da sit, üretildiği dönemin yaşama biçiminin, tasarım anlayışının, kişiler arasındaki ilişkinin, malzeme ve teknoloji kullanımının bir belgesidir. Bu özellikleri ile döneminin anlaşılması ve çözümlenmesi için başvurulacak ana kaynaklar arasındadır.

- **Simgesel Değer :**

Geçmişteki bir olayı yansıtan, geçmişte ya da bugün oluşmuş bir yaşam biçimini simgeleyen yapılar, yörenin önem verilen bir olayına sahne olmuş alanlar bu değeri taşır. Ayrıca insanlığın gelişmesinde ve ulaştığı önemli aşamalarda "simge" rolü oynayan yapılar da bu başlık altında etüd edilebilir. Yapıların ve alanların Tarihi olaylar, kişiler, geleneksel ve dinsel gibi öğelerle olan ilişkileri böyle bir öğeyi temsil edip etmedikleri de önemli bir faktördür.

- **Sanat Değeri :**

İçeriğinde sanat dallarından bir ya da birkaçının (mimarlık da bu bağlamda düşünülmelidir.) yer aldığı yapılar bu değeri taşır. Bu değer sadece tek yapılar için değil, bu yapıların bir araya gelerek oluşturdukları alanlar için de geçerlidir.

Sanat değerinin en önemli bileşenlerinden bir tanesi "mimari değer"dir. Bu mimari değer belirlenmesinde yapısal durum, değişmişlik vb. ölçütler kullanılır.

Sanat değeri, yarı nesnel olup, sanat tarihinin yargı ölçüleriyle aynı niteliğe sahiptir. Bu ölçüler ise yapı ya da sitin devrinin özelliklerini yansıtması, bir ekol ya da akımın maddesel temsilcisi olması ya da bir sanatçının mesleki disiplini ve anlayışını yansıtması, belli bir sanat akımının gelişmesine ivme kazandırması şeklinde sıralanabilir.

- **Morfolojik Değerler :**

- **Özgünlük Değeri :**

Yapının değişmemişliğinin ölçütüdür. Oluşturduğu dönemin özelliklerini ve ilk tasarım ilkelerini günümüze en az bozulmuş ve değişmiş şekilde taşıyan yapılar bu değeri taşır. Özgünlük değeri, "mimari değer" in belirlenmesinde de önemli bir ölçüttür.

Ancak, bu değerlendirmede önemli bir husus gözönünde tutulmalıdır. Kültür varlıklarına, yapıldıkları dönemden sonraki dönemlerde yapılan çeşitli müdahaleler, Uluslararası ilkelere göre korunması ve değerlendirilmesi gereken unsurlar olarak kabul edilmektedir. Bu müdahaleler de, dönemlerinin birer belgesi olarak değer taşırlar. Bu nedenle "özgünlük", özgünlüğü bozduğu var sayılan değişmelerin çok iyi etüdü ve değerlendirilmesinden sonra konacak bir ölçüttür.

- **Teklik (Benzersizlik) Değeri :**

Bir yapının tek olması, benzersiz olması, kuşkusuz değerlendirmede önemli bir faktördür.

- **Nadirlik Değeri :**

Bir yapı ya da "şifin az bulunur olması bir ölçüttür. Ancak bunun karşılığı olan "çok bulunurluk" ögesinin de değerlendirilmesi lazımdır. Bir yapı türünün, bir konut tipinin sayısal çokluğundan dolayı, o yörenin "ağırlıklı" bir elemanı olması da, ona değer kazandırabilmektedir.

- **Homojenlik Değeri :**

Daha çok çevre ölçeğindeki değerlendirilmelerde geçerlidir. Homojenlik, bir yörede, mekanı ve dokuyu belirleyici öğelerin kuruluşlarında ve görünüşlerinde aynı ana ilkelere sahip olmasıyla açıklanabilir. Benzer elemanların, benzer yapıların, benzer kentsel öğelerin bir arada yoğun olarak bulunma özelliği bu değeri yaratır.

- **Denge Değeri :**

Çevre ölçeğindeki değerlendirmeler için daha geçerlidir. Geleneksel ölçeğin ne derecede korunmuş ya da sürdürülmüş olduğu, kentsel öğeler (yol, meydan, avlu, yapı vb.) belli bir hiyerarşi içinde yer alıp almadıkları ve kent içindeki dengeli dağılımları bu değerlendirmede aranan ölçütlerdir.

- **Duygusal Değerler :**

- **İzlenim Değeri (Resimsel Değer) :**

Kişinin içinde yaşadığı çevreye ait izlenimleri, bir yapının niçin ve hangi niteliklerinden dolayı insanları etkilediği bu değeri oluşturur. Gözle saptanan bu değer, yapının kendisiyle ilgili olduğu gibi çevresiyle de ilgili olabilir.

Değişik uzman ya da gurupların, aynı ortamla ilgili izlenimleri ayrı olabilir. Örneğin, bir yapı ya da bir sokak, bir uzmanlar gurubuna çok etkileyici ve çekici gelebilir, ancak aynı ilgiyi, orada yaşayan ve o çevreyi kanıksayan yöre sakinlerinden beklemek doğru olmayabilir. Bu nedenle, sübjektif yönü ağır basar.

Bu değer, toplumsal ve fiziksel çevre değişmediği takdirde olumlu, değişmeler çoğaldığı takdirde olumsuz etkilenecektir.

- **Hatıra Değeri :**

Yerleşme ya da tek yapı ile ilgili olabilir. Onu kullananların, o yerleşmeye ve yapıya verdikleri değer, onlar için taşıdığı anlam, o yörenin tarihindeki bir olayla olan ilişkisi, günümüze taşıdığı anılar, bu değeri oluşturan ölçütlerdir.

- **Kullanım Değeri :**

- **Maddesel Değer :**

Yapının maddi değeridir. Sanat ve mimari değeriyle yakından ilgili bir ölçüttür.

- **İşlevsel Değer (Kullanılabilme Değeri) :**

Tek yapı ölçeğinde, kullanılabilme, çağdaş işlevlere dönüşebilme ve çevreye katkıda bulunabilme potansiyeli; çevre ölçeğinde ise, yerleşmenin diğer kesimleriyle bütünleşebilme ve yeni işlevlere dönüşebilme potansiyeli bu değeri belirleyen ölçütlerdir.

Bu değeri oluşturan değişkenler, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yaşantısı ve bundan doğan gereksinimlerdir.

- **Onarılabilirle Potansiyeli :**

Özellikle tek yapılarda, gerek mevcut işlevin sürdürülebilmesi, gerekse yeni bir işleve dönüşmesi sürecinde, yapılacak müdahalelerin nitelik ve ölçeği bu potansiyelin belirlenmesine bağlıdır..

Görüldüğü gibi, bir yapı ya da alanın belgelenmesinde, sınıflandırılmasında ve değerlendirilmesinde kullanılacak ölçütler, sadece kültür mirasımızın envanterinin yapılmasının ötesinde, o yapı ya da alanın değerlendirilmesinde ve yapılacak müdahalelerde kullanılacak önemli girdilerdir.

Belgeleme ve bunun sonucu olarak "gurup" ve "koruma derecesi" belirleme aşamalarında irdelenmesi gereken bir husus daha vardır. Ülkemiz, çok değişik uygarlıkların ürün verdiği bir yerdir. Anıtsal yapıları, sivil mimarlık örnekleri ve bunların bir araya gelerek oluşturdukları sit alanları, buldukları yörenin topografyası, iklimi, yöre sakinlerinin yaşam biçimi, ilişkileri, yörede hakim malzeme, yapım teknolojisi vb. bir çok etkene bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Bu nedenlerle sorunlar farklılaşmakta, çözümler de değişik olmaktadır.

Yukarıdaki bölümlerde belirtilen nedenler, gerek 2863 sayılı yasada, gerekse Yüksek Kurul'un ilke kararlarında belirlenen bazı hususların restorasyon öğretisi ve uygulamalar gözüne alınarak, yenilenmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Yasa'nın 18. Maddesinde "Gruplandırma yapılmadıkça, onarım ve yapı esasları belirlenemez" denilmektedir. Bu husus, yapının grup kararının, ona müdahale biçimini de belirlediğini göstermektedir. Oysa, yukarıda belirtildiği gibi çok değişik mimari biçimlenmeler, tüm ülke ölçeğinde geçerli müdahalelere bağlanamaz. Her yapının kendine özgü sorunları vardır. Bu sorunlar Uluslararası ve Ulusal ölçekte belirlenmiş ana ilkeler ışığında yapı boyutunda hazırlanacak proje ve müdahale biçimleriyle çözümlenir. Bu nedenle 2863 sayılı yasanın 18. maddesindeki "Gruplandırma"nın, sadece yapı değerlerini belirleyecek bir işlem olması gerektiği, onarım ve yapı esaslarının aynı işlemler dizisi ile çözümlenmesinin doğru olmayacağı, grup kararının, onarım biçimini belirleyemeyeceği düşünülmektedir. Aynı husus, sit alanlarının tesbiti ve bu alanlara ilişkin ana müdahale kararlarının belirlenmesinde de geçerlidir. Sit alanlarının değerlendirilmesi ve sınıflandırılmasında ortak ölçütlerin kullanılabilmesi, ancak bu sınıflamanın aynı zamanda o alandaki plan kararlarını belirlemekte yetersiz kalacağı, sitlerin zenginlik ve çeşitliliği gözönüne alındığında kolayca kabul edilebilecektir.

Bu sunuşta değinilecek son sorun grubu, tesbit ve belgeleme hizmetlerinin yürütülüş ve sunuş biçimi ile ilgilidir. Ülkenin doğal ve kültürel mirası tahribi, nitelik değiştirmesi ve yok olması giderek hızlanan bir sürece girmiştir. Bu hızı yakalayacak, hatta onu geçecek bir tesbit ve belgeleme hızı oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle belgeleme işlemlerinin sadece bir kaç kurumun dar olanaklarıyla yürütülmesi ve bu hizmetin makul bir süre içinde sonuçlandırılması mümkün değildir. Bu nedenle tesbit çalışmalarını, ilgili tüm kamu ve akademik kurum ve kuruluşların katıldığı bir kampanyaya dönüştürmek ve bu kampanyanın yürütülmesi için gerekli idari ve mali düzenlemeleri ivedilikle yapmak gerekmektedir. Böylesine genişletilmiş bir çalışmanın başarıya ulaşması için ön koşul, ekiplerin kullanacağı ortak tanım, terminoloji ve değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesidir.

Belgeleme çalışmalarının hemen tümü, bir onarım ya da planlama programında kullanılmak durumundadır. Bu nedenle, onarım ya da planlama gurubuna ışık tutacak tesbit ve değerlendirmeler içermelidir. 1940'lı yıllarda programlı olarak başlatılan ve 1960'lı yılların sonuna kadar sürdürülen ve çoğunlukla kentsel alanlardaki anıtsal nitelikli yapıların tesbitini amaçlayan çalışmalar sivil mimarlık örneklerine ve kentlerin geleneksel dokularına önem vermemiş, bu verilerle yürütülen planlamalar da, kentsel özgün niteliklerinin değişmesine neden olmuştur. Günümüzde ise, koruma, planlamanın ağırlıklı bir ögesi olduğundan, verilerin de bu ağırlığın gerektirdiği ölçek ve nitelikte oluşturulması önem taşımaktadır.

Tesbit ve belgeleme çalışmalarında görev yapacak uzmanların bağlı oldukları disiplinlerin, hizmetin gerektirdiği çeşitliliği göstermesi, bu konuda yeterli bilgi birikimine sahip olmaları da tutarlı ve sağlıklı bir belgeleme politikasının önemli faktörleri arasındadır.

Hangi kişi, kurum ya da kuruluş tarafından gerçekleştirilmiş ya da gerçekleştirilecek olursa olsun, yapılan çalışmaların bütünleştirilmesi, tekrarlardan kaçınılması, belgelerin herkes tarafın-

dan yararlanılabilir hale gelmesi için, tesbitlerle ilgili her türlü dokümanın merkezi bir belgelikte toplanması, gerçekleştirilmesi gerekli bir başka proje olarak görülmektedir.

Tesbit çalışmalarında, arazide elde edilen bilgilerin, daha sonra yapılacak çalışmalarla desteklenmesi ve tamamlanması, sunuşlarda ise aynen değerlendirme sürecinde olduğu gibi ortak anlatım biçimlerinden ve göstergelerden yararlanılması, bu belgelerin daha sonraki aşamalarda kullanılması ve yorumlanması için önem taşımaktadır.

Tüm bu sıraladığımız hususların, bu amaçlara yönelik olarak örgütlenmiş, araştıran, yeni yöntemler geliştirerek doğru sentezlere ulaşma becerisine sahip kadrolarla gerçekleştirileceği inancındayız. Kamu kurumları, akademik kurumlar, yerel yönetimler ve korumada görev alacak diğer kuruluşlar arasında etkin bir işbirliğinin hizmetin gerektirdiği parasal kaynakların oluşturulmasının, tesbit ve belgeleme çalışmalarının düzenli yürütülmesinde vazgeçilemeyecek faktörler olduğunu düşünüyoruz. Bu ülkenin kültür ve doğasının zenginliği, çeşitliliği ve görkemi ancak bu şekilde doğru olarak ortaya çıkartılabilecek ve bu değerlerin çağdaş yaşam niteliklerini koruyacak ve etkin biçimde katılmaları sağlanmış olacaktır.

KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI YAPIM SÜRECİ İLKELER, YÖNTEMLER

Doç. Dr. Nuran ZEREN
(I.T.Ü. Mimarlık Fakültesi)

GİRİŞ

Ülkemizde özellikle 1950'lerden sonra yaşadığımız hızlı kentleşme sırasında kentlerimizin büyük bir bölümü plansız şekilde gelişirken tarihsel çevrelerde de gelişme, çağdaşlaşma adı altında büyük ölçüde yıkım ve yeniden yapım süreci yaşanmıştır. Yıkılan alanlarda geniş cadde ve bulvarların açılması, eskiye göre artan kat yükseklikleri geleneksel kent dokularını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Ancak son yıllarda tarihsel ve mimari çevre değerlerinin korunması gereği tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ilgililerce benimsenmiş, konu ile ilgili bir bölüm önlem alınmış, tespit ve tescil çalışmaları hızlandırılmış, sit alanları ilan edilmiş, bir kısmında koruma amaçlı imar planı çalışmalarına girişilmiştir.

Geniş kapsamda toplumun geçmişteki sosyal ve ekonomik koşullarını, kültür değerlerini yansıtan fiziksel yapının günümüzün değişen sosyal ve ekonomik koşulları altında yok olmasına engel olmak, çağdaş toplumda, çağdaş gelişmelerle bütünleştirerek yaşamasını sağlamak olarak tanımlanabilen tarihsel çevre korunması oldukça karmaşık sorunları kapsar. Bu sorunların en önemlisi, kentlerin gelişmelerini düzenleyen imar planının korunma amacına yönelik olmayışıdır. Diğer sorunlar halktan destek görülmemesi, para, teknik bilgi ve eleman eksikliği olarak sıralanabilir. Ülkemizde tarihsel çevrenin yok olması geniş ölçüde ekonomik zorlamalarla ve sosyal yaşam koşullarındaki değişikliklerle ilgili görünüyorsa da aynı zamanda konuya ilgililerce verilen önemin azlığına da bağlıdır.

Bu bildiriye Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına yönelik planlama etkinliklerinde göz önünde tutulacak ilkeler ve izlenecek yöntemler değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bildirinin birinci bölümünde ülkemizde çeşitli ölçek ve niteliklerde sürdürülen planlama çalışmaları kapsamında tarihsel ve doğal çevre korunmasının yeri, planlama ve uygulama sorunları irdelenecek; ikinci bölümünde koruma amaçlı imar planı yapım süreci, planlama ve uygulama ilkeleri tartışmaya sunulacaktır.

1. TÜRKİYE'DE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ KORUNMASINDA İZLENEN PLANLAMA YÖNTEMİ

Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusu kuramsal olarak planlama sistemi içinde değerlendirilmektedir. 2863 (değişiklik 3386) sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa göre koruma çalışmalarından doğrudan sorumlu kuruluş olarak Kültür Bakanlığı görev yapmakta, koruma şeklini saptama ve onaylama yetkisini ise Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile ilgili Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Ku-

nulları aracılığı ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı kullanmaktadır. Kültür Bakanlığının ve ilgili kuruluşların imar planlarının yapımı sırasında bağlayıcı görüş bildirme görev ve yetkileri vardır.

Bilindiği gibi korumada ilk işlem saptama (tespit) ve belgelemedir (tescil). Bir varlığın korunacak değer sayılabilmesi için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun ilgili maddelerine göre Kültür Bakanlığınca oluşturulan saptama kurulları tarafından belirlenmesi, sınıflandırılması, ilgili koruma kurulu tarafından onaylandıktan sonra tapuya kaydedilmesi ve ilgililere duyurulması gerekir. Saptanan ve belgelenen kültür varlıkları ilgili Bakanlıklara, Valiliklere, Belediyelere, Müzelere ve Tapuya Kültür Bakanlığı ilgili birimleri aracılığı ile duyurulur. Saptama (tespit) ve belgeleme (tescil) çalışmaları, çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı gibi çeşitli ölçeklerdeki (1/25.000, 1/10.000, 1/5.000, 1/1.000) fiziksel planlama çalışmalarında plan araştırmasında, yapımında ve onayında kesin veri olarak alınır.

Bir alanın koruma kurulunca sit olarak ilanı, bu alandaki imar planı uygulamasını durdurur. Daha önce düzenlenen ve kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda hatalı ya da yetersiz kararlar alınmış sit alanlarında plan kararlarının değiştirilmeleri gerekli görülen durumlarda yürürlükteki imar planları iptal edilerek yeni bir "Koruma Amaçlı İmar Planı" yapılması öngörülmür. "Koruma Amaçlı İmar Planları" yapılıncaya kadar yapılanma isteklerinin karşılanması, yeni yapıların denetim altına alınması amacıyla ilgili koruma kurulu tarafından 1 ay içinde "Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları" belirlenir. Geçiş dönemi yapılanma koşulları belirleninceye kadar da "Yapı Yasağı" konur. Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları uygulanan yörelerde yeni yapı veya onarım ruhsatı almak için yapılan başvurularda geçiş dönemi yapılanma koşullarına göre hazırlanan projeler ilgili kurullarda incelemek onaylanır ve Belediye denetiminde uygulamaya konur. İlgili valilikler ve belediyeler anılan koruma amaçlı imar planını en geç bir yıl içinde ilgili koruma kuruluna vermek zorundadır. Koruma kurulunca uygun görülen plan, belediye veya valilikçe de onaylanarak yürürlüğe girer.

İlgili kuruluşlarca koruma amaçlı imar planlarında kısmi değişiklik yapılması gerekli görüldüğünde ve bu konuda koruma kurulu kararı alındığı takdirde, koruma kurulu ilgili belediyeye ve ayrıca ilgili kurum ve kuruluşlara yazı ile bildirilir. Değişiklik teklifi bu bildirimden sonra en geç bir ay içinde belediye meclisince karara bağlanır. Bu süre içinde gereken karar alınmadığı takdirde belediye meclisi kararına gerek kalmaksızın kurulun onayladığı değişiklik teklifi kesinleşir.

1.1. SİT ALANLARININ KORUNMASINA YÖNELİK PLANLAMA VE UYGULAMA SORUNLARI

Bildirinin bu bölümünde Türkiye'de koruma kararı alınan sit alanlarında karşılaşılan planlama ve uygulama sorunları tartışılmaya çalışılacaktır.

1987-1988 yıllarında, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü üçüncü sınıf öğrencileri ile şehirselle koruma dersi kapsamında yürütülen çalışmada 33 sit alanında yerinde yapılan gözlem ve tespitlerle (1) koruma kararlarından sonraki gelişmeler, planlama ve uygulama sorunları, yerel yönetimlerin konuya yaklaşımı, halkın eğilimi belirlenmeye çalışılmış, varılan sonuçlar 1980 yılında benzer konuda yapılan bir araştırma ile karşılaştırılarak koruma uygulamaları konusundaki gelişim irdelenmiştir (2).

1980 yılında yapılan araştırmada kentsel sit koruma kararlarının uygulanabilirliği konusunda yerel yönetim yetkilileri önemli sorunlar olarak:

- Koruma kararlarının uygulama çalışmaları için yeterli olmayışını, kararların büyük bir bölümünün ya hiç uygulanmadığını ya da tek yapı ölçeğinde kısmen uygulanabildiğini,
- Koruma kararlarının alınmasından sonra uygulamaya yönelik planların yapılmasının çok uzun sürmesini,

- Koruma kararlarının çoğunlukla yakın çevredeki yükseklik, yoğunluk, ulaşım ve arazi kullanımını konularındaki planlama kararları ile çelişki yaratmasını,
- Koruma kararı alınan bölgelerin seçiminde ve sınırlarının saptanmasında yeterince isabetli davranılmamasını, sınırların çok geniş tutulmuş olmasını, kararların yeterince araştırmaya dayandırılmamasını, koruma ölçütlerinin açıklıkla belirlenmemesini,
- Koruma kararı alınan bölgelerin koruma kararından sonra genellikle ilgisizlikten köhneleştiğini, tescilli yapıların büyük bir bölümünün sahipleri tarafından bilerek isteyerek tahrip edildiğini ve bunun önlenemediğini,
- Koruma uygulamaları sırasında koruma amaçlı imar planlarının yokluğu yanında halktan destek görülmemesi, para, bilgi ve eleman eksikliği gibi sorunlar olmasını,
- Planlama konusunda yeterince uzman bir kadroya sahip olmayışlarını,
- Yerel yönetimlerin hiçbirinde tarihsel çevrenin korunması için özel bir fon bulunmayışını,
- Koruma kararı alınan yapıların sahiplerinin çok azının kararı olumlu karşılmasını, büyük çoğunluğunun karara olumsuz tepki göstermesini ya da ilgisiz davranmasını göstermişlerdi.

Koruma uygulamaları konusunda saptanan bu ve buna benzer sorunların çözümü için 1980'den sonra ilgili kanun ve yönetmeliklerin yeniden düzenlendiği, yeni kuruluşların oluşturduğu, sit alanlarının bir bölümünde koruma amaçlı imar planlarının hazırlanarak yürürlüğe konduğu bilinmektedir.

Bütün bu gelişmelere karşın 1988 yılında kentsel sit koruma kararı alınan 33 belediyede yapılan araştırmaya göre koruma kararlarının büyük bir bölümü hâlâ ya hiç uygulanamamakta ya da kısmen uygulanabilmektedir. 1980 yılında yapılan araştırmada en önemli uygulanamama nedeni olarak uygulanabilecek nitelikte planların olmayışı gösteriliyordu. O dönemde henüz hiçbir kentsel sit alanında koruma amaçlı imar planı yapıp yürürlüğe konamamıştı. 1986 yılında yapılan bir saptamaya göre 105 adet kentsel sit alanının (3) ancak 26'sında koruma amaçlı imar planı onaylanmıştı. 16'sında koruma amaçlı imar planı yapım sürecinde idi. 1990 yılında ise koruma amaçlı imar planı onaylanan sit sayısı 36 olarak belirlenmiştir.

1988 yılında yapılan araştırmada yerel yönetim yetkilileri yine koruma kararının alınmasından sonra uygulamaya yönelik planların yapılmasının çok uzun sürmesinden yakınmakta, planla getirilen kararlarında koruma uygulaması için yeterli olmadığını ifade etmektedirler. Planların yeterli araştırmaya dayanmadığını, özellikle tescilli yapılara ilişkin tespit hataları olduğunu, kadastral durumu dikkate almayan plan kararlarının planın uygulamasını güçleştirdiğini belirtmektedirler.

1988 yılında yapılan araştırmada da 1980 yılında olduğu gibi koruma kararlarının yakın çevredeki yükseklik, yoğunluk, arazi kullanımı konularındaki planlama kararları ile çelişki yarattığı, özellikle sit sınırı daraltılarak tescil dışı kalan alanlarda getirilen yeni yapılanma koşullarının sit sınırı içinde kalan alanlardaki mal sahipleri arasında korumaya inancı sarstığı izlenmektedir.

1988 yılında saptanan durumda da 1980 yılında yapılan araştırmada olduğu gibi koruma kararı alınan bölgelerin koruma kararından sonra genellikle ilgisizlikten köhneleştiği, ya da sahipleri tarafından bilerek, isteyerek tahrip edildiği gözlenmiştir. Tescilli eserlerin çoğu, çatısı açılarak, pencereleri kırılarak olumsuz çevre koşullarına terkedilmekte, kısa sürede kendi kendine yıkılması sağlanmaya çalışılmaktadır.

1980 yılında yapılan araştırmada uygulanabilecek nitelikte planlar olmayışının dışında halktan destek görülmemesi, para, bilgi ve eleman eksikliği diğer önemli uygulanamama nedenleri olarak belirlenmişti. 1988 de yapılan araştırmada da koruma kararlarının benzer nedenlerle uygulanmadığı ya da sınırlı oranda uygulandığı izlenmektedir. Yerel yönetimler 1988 de de en önemli uygulanamama nedeni olarak planların uygulama için yeterli olmayışını göstermektedirler. Daha sonra sırasıyla özel mülkiyet sorununu, halkın korumanın gereğine ve yararına inanmama-

sını, tepki göstermesini, mali olanakların kısıtlı olması nedeni ile koruma konusuna kaynak sağlanamamasını uygulamada önemli engeller olarak belirtmektedirler.

Yapılan araştırmada belediyelerin teknik eleman yönünden 1980'e göre daha iyi bir durumda olduğu gözlenmiştir. Ancak teknik eleman sayısındaki artışla koruma konusundaki istek paralellik göstermemektedir. 1988'de görevde olan teknik elemanlar 1980'e oranla koruma konusuna daha az önem verir görünmektedirler. Koruma alanına yaklaşımları daha çok halkın eğilimleri doğrultusunda sit sınırını küçültmek, sit alanınında yol genişletmek ve tescilli yapıların tescil kaydını kaldırmak isteği şeklinde olmaktadır.

1988 de yapılan araştırmada yerel yönetimlerin bütçesinde tarihsel çevrenin korunması için özel bir fon ayrılmadığı anlaşılmaktadır.

1980 de yapılan araştırmada koruma kararı alınan yapıların sahiplerinin çok azının kararı olumlu karşıladığı, büyük çoğunluğunun karara ilgisiz kaldığı, bir bölümünün de olumsuz tepki gösterdiği saptanmıştı. 1988 de ise tescil kararına itirazların bir bölümünün istenen sonucu vermesinin de etkisi ile tescilli yapı sahiplerinin büyük bir bölümü kararın kaldırılması için başvuruda bulunma eğiliminde görülmektedir.

1980 yılında yapılan araştırma sonucunda ülkemizde alınan kentsel sit koruma kararlarının henüz uygulama aşamasına gelmediği, uygulamaların ancak tek yapı ölçeğinde kaldığı ortaya konmuştu. En önemli uygulanamama nedenleri olarak;

- Uygulanabilecek nitelikte kararların alınmaması, koruma amaç ve hedeflerinin, korunacak eserlerin seçim ve düzenleme ölçütlerinin yeterince açıklıkla ortaya konamaması,
- Koruma ile ilgili kuruluşlar arasındaki yetki kargaşası, yurt düzeyinde korumayı sağlayacak bir örgütün, yeterince eğitilmiş bir uzman kadrosunun bulunmaması, yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarında belirsizlik,
- Koruma çalışmalarının planlama ile bütünleştirilmesini amaçlayan yasa ve yönetmeliklerin eksikliği,
- Korunacak yapıların merkezi ve yerel yönetimlerce desteklenmesi, satın alınması ve kamulaştırılmaları için gerekli araçların ve parasal olanakların yokluğu ve korumanın gelir getirici aktivitelerle bağdaştırılamaması nedeniyle yüzeysel bir kavram olarak kalması, özellikle yörede yaşayanlarca gereğine ve yararına inanılmaması gösterilmiştir.

1988 yılında yapılan araştırma sonucunda da ülkemizde alınan kentsel sit koruma kararlarının ve koruma amaçlı imar planlarının uygulanması konusunda birkaç örnek dışında olumlu sayılabilecek bir gelişim gözlenmediği anlaşılmaktadır. Sit sınırlarının daraltılabilir ve tescilli yapılardaki tescilin kaldırılabilir düşüncesinin yoğunluğu, korumaya olan inancı büyük ölçüde sarsmış ve tahripleri hızlandırmıştır.

1983 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Yasasının 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu teşkili ve vazifelerine dair Kanunun yerini alan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa ve aynı kanunda 17 Haziran 1987 tarihinde yapılan değişikliğe, kanun uyarınca çıkarılan yönetmeliklere, ilke kararlarına koruma ile ilgili kuruluşlardaki çeşitli düzenlemelere rağmen koruma amaç ve hedefleri, korunacak eserlerin seçim ve düzenleme ölçütleri yeterince açıklıkla ortaya konamamış, yurt düzeyinde korumayı sağlayacak yerleşik bir örgüt, yeterince eğitilmiş bir teknik uzman kadro henüz oluşturulamamıştır. Koruma kararları turizm dışında gelir getirici aktivitelerle bağdaştırılmadığı için yüzeysel bir kavram olarak kalmakta özellikle yörede yaşayanlarca gereğine ve yararına inanılmamakta, tepki gösterilmektedir.

Korunacak yapıların merkezi ve yerel yönetimlerce desteklenmesi, satın alınması ve kamulaştırılması için gerekli araçlar eksiktir ve parasal olanaklar çok kısıtlıdır. Bu amaçla çıkarılan "Özel Hukuka Tabi Gerçek ve Tüzel Kişilerin Mülkiyetinde Bulunan Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu Yönetmeliği" de yeterince aktif kullanılmamaktadır.

II. KORUMA AMAÇLI İMAR PLANLARININ YAPIM VE UYGULAMASINDA İZLENECEK YÖNTEM

Tüm planlama çalışmalarında olduğu gibi, korunacak alanların planlaması plan hazırlama kararından uygulamaya kadar uzanan geniş kapsamlı bir planlama sürecini içerir. Koruma amaçlı imar planı detaylı analizlere dayanan ve detaylı kararlar üreten uygulama imar planı olarak da tanımlanabilir. Korunmasına karar verilen bir alanda yapılacak planlama çalışmalarında izlenecek yöntem planlama alanının özelliklerine, verilerine göre farklılıklar gösterebilir de bazı temel ilkelerden sözedilebilir.

III KORUMA AMAÇLI PLAN YAPIM VE UYGULAMA SÜRECİNDE İZLENECEK YÖNTEMİN TEMEL İLKELERİ

- Doğal, tarihsel, kentsel ve arkeolojik sit alanlarının önemi ve ülkenin kalkınma potansiyelinden yeri konusunda koruma ile ilgili tarafların,merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin, bilimsel kuruluşların, plancıların ve ilgili diğer kuruluşların benimsediği ortak politikalara gereksinme vardır.
- Koruma kararlarının ve politikalarının üst düzey plan kararları ve politikalar ile tutarlılığı sağlanmalıdır.
- Bütün planlama çalışmalarında olduğu gibi, koruma amaçlı imar planlamasının da sadece fiziksel plan üretimi olmadığı, ekonomik ve sosyal planlama boyutlarını da içermesi gerektiği dikkate alınmalıdır.
- Koruma amaçlı planlar planlama alanlarının özel nitelikleri nedeniyle ilgili disiplinlere mensup uzmanlardan oluşmuş bir kadro ile gerçekleştirilmelidir.
- Korumaya yönelik fiziksel planlar kentin diğer kesimlerindeki mevcut ya da üretilen planlarla bütünleşmeli ve eşzamanlı olarak hazırlanmalıdır. Bir yerleşmenin imar planı hazırlanırken koruma alanının detaylı planlaması sonraya bırakılmamalıdır.
- Planlamaya temel veri oluşturan halihazır harita güncel durumu yansıtır nitelikte olmalı, planlamanın özelliği nedeniyle yapı ve yapı çevresine ilişkin tüm detayları içermelidir.
- Halihazır harita ile kadastral durum çakıştırılarak tespit ve tescillerinin planlara doğru işlenmesi sağlanmalıdır. Tescillerde geriye dönüş olmamalıdır.
- Plan yapım sürecinde bilgi toplama, değerlendirme ve sentez aşamalarında koruma olgusunun gerektirdiği duyarlılıkta teknikler kullanılmalı, koruma kararları ayrıntılı gerekçelerle açıklanmalı, inandırıcı olmalıdır.
- Korunacak alana ilişkin planlama kararları ile çok yakın çevredeki imar planlama kararları özellikle yükseklik ve yoğunluk konularında çelişki yaratmamalıdır.
- Koruma amaçlı planlarda ada ölçeğindeki plan kararları ile yetinilmemeli, her ada parsel parsel etüd edilerek her parsel ve yapıya özgü yapılanma ve koruma koşulları getirilmelidir.
- Planlama kararları yapı çevrelerinin düzenlenmesine, kentsel peyzaja ilişkin kararları da içermelidir.
- Planlama kararlarının anlatımında uygulama planı tekniği ve ölçeğindeki belgeler yanısıra, ayrıntılı doku özelliklerini belirleyen ve planlamadaki üçüncü boyutu da açıklayan kentsel tasarım ve gerektiğinde mimari tasarım ölçek ve tekniklerinde ifadeler de kullanılmalıdır.
- Koruma kurulları, planlama sürecinin belirli aşamalarında plancının topladığı verileri, ara değerlendirmeleri, sentez sonucu üretilen kararları izlemek ve planı bu göstergelere göre değerlendirmek durumundadır. Bu nedenle koruma amaçlı imar planının hazırlanma sürecinde gerekli görülen aşamalarda ilgili koruma kuruluna bilgi verilmesi ve görüş alınması yararlı ve yerinde olacaktır.

- Koruma amaçlı imar planlarının irdelenmesinde kurulların görev ve sorumluluk sınırlarını da belirleyen ortak değerlendirme ilkeleri saptanmalıdır.
- Koruma kurulları plan irdeleme çalışmalarında aldıkları kararları ayrıntılı gerekçelerle belirtmeli, kararlarda geriye dönüş söz konusu olmamalı, kurullar inandırıcı, yönlendirici ve yapıcı niteliklerini yitirmemelidirler.
- Koruma amaçlı imar planının onaylanmasına ilişkin süreçte koruma kurulu-belediye meclisi onay sırası ve süresi net olarak belirlenmelidir.
- Koruma uygulamasını gerçekleştirecek örgüt ve finansman modeli belirlenmelidir.
- Koruma amaçlı imar planının uygulanması sırasında belediye içinde uygulamaları denetleyici ve halka yol gösterici özel bir birim oluşturulmalı planın müellifleri planın uygulama sürecinde de danışman olarak görev yapmalıdır.
- Koruma bilincinin yaygınlaştırılması konusunda kitle iletişim araçlarından daha çok yararlanılmalıdır.

II.II. KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI YAPIM VE UYGULAMA SÜRECİ

Korunmasına karar verilen bir alanda planlama çalışmalarında izlenecek yöntem aşamalar halinde şöyle özetlenebilir (4).

1. Sit tescil ve koruma amaçlı imar planı hazırlama kararının verilmesi,
2. Planlama amacının belirlenmesi, hedeflerin saptanması,
3. Planlama alanının kent bütünü içindeki önemini, çevresel ilişkilerini, doğal, tarihi, kültürel, görsel, işlevsel, sosyal verilerini, sorun ve olanaklarını belirleyen araştırma ve incelemelerin ve geleceğe dönük tahminlerin yapılması,
4. Planlama alanına ilişkin verilerin, sorun ve olanakların planlama amaç ve hedeflerine uygun olarak değerlendirilmesi,
5. Planlama alanında koruma ve geliştirme kararlarının verilmesi,
6. Planlama kararlarının plan amaç ve hedeflerine, planlama kriterlerine ve standartlara göre test edilmesi,
7. Planlama kararlarının çizili ve yazılı belgeler haline getirilmesi,
8. Planın uygulamaya konması.

1. SİT TESCİL VE KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI HAZIRLAMA KARARI VERİLMESİ

Bir alanın ilgili koruma kurulu tarafından sit olarak tescilinden sonra yürürlükteki imar planı iptal edilerek yeni bir "Koruma Amaçlı İmar Planı" hazırlanması öngörülür.

2. PLANLAMA AMACININ BELİRLENMESİ, HEDEFLERİN SAPTANMASI

Korumaya yönelik planlamalarda koruma amaç ve hedefleri korunacak çevreye göre farklı özellikler gösterir. Ancak bütün koruma ve geliştirme projelerinde ortak amaç bu çevrelerin yaşayan, içinde buldukları alanın planlı gelişmesine katkıda bulunan yöreler olarak düzenlenmesidir. Korunacak çevrenin evrensel ve ulusal değerinin sürdürülmesi, bugünkü çevrenin de anlamlı olması istenir. Hedefler de bu amaca yönelik olarak saptanır.

2.1. KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI AMACI

Koruma amaçlı imar planında amaç, "seçilen özel yörenin çevre dokusunun tarihsel, arkeolojik, doğal, mimari ve işlevsel değerlerini koruyarak çağdaş koşullara uygun gelişimini sağla-

yacak genel planlama kararlarının belirlenmesi ve bu karar çerçevesinde ayrıntılı düzenleme planlarının geliştirilmesi" şeklinde tanımlanabilir.

2.2. KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI HEDEFLERİ

Belirlenen amaç doğrultusunda planlanan alanlarda anıtsal yapıların yakın çevreleri ile birlikte ele alınıp değerlendirilmesine, yöreye has değerlerin otantik bir anlayışla canlandırılmasına tarihsel ve mimari değerlerin sürekliliğinin sağlanması ile birlikte çağdaş gereksinmelerin de karşılanmasına çalışır. Planlama alanında tarihsel kent merkezinin gelişme potansiyelleri de gözönünde bulundurularak çağdaş şehircilik, ulaşım, peyzaj ve restorasyon ilkelerine uygun hedefler geliştirilir.

Koruma amaçlı imar planlarındaki en genel anlamda ortak hedefler şu başlıklarda toplanabilir:

- o Mimari ve Kentsel Kalite Yönünden Olumlu Bir Çevreyi Sağlayan Hedefler
- o İşlevsel Yeterliliği Sağlayan Hedefler
- o Optimum İletişimi Sağlayan Hedefler
- o Sosyal ve Kültürel Bütünleşmeyi Sağlayan Hedefler
- o Sağlık ve Konfor Koşullarını İyileştirmeye Yönelik Hedefler
- o Optimum (Gereğinde Minimum) Maliyet ve Ekonomik Destek Hedefleri
- o Esneklik ve Uygulanabilirlik Hedefleri

- Mimari ve Kentsel Kalite Yönünden Olumlu Bir Çevreyi Sağlayan Hedefler :

Planlama alanı içindeki önemli doğal, arkeolojik, tarihsel, anıtsal ve sivil mimari değerlerin kent dokusu içindeki güçlü konumunu vurgulayacak bir görünüm sağlanması,

Tarihsel ve mimari önemi olan veya ekonomik değeri olan yapıları ve alanları koruyarak, onararak, sıhhileştirerek, değersiz ve eski, çevreyle uyumsuz yapıları yıkıp çevresel özelliklere uygun çağdaş mimari ile bütünleştirerek çevrenin mimari kalitesinin yükseltilmesi,

Tarihsel ve mimari değerlerle geleneklerin günlük yaşamda yöre insanı ile bütünleşeceği, tarihsel ve mimari sürekliliği bozmayan yeni yapılarla çağdaş gereksinmelerin de karşılanacağı kentsel mekânlar oluşturulması,

Açık mekanların, meydanların ve yaya yollarının oturma, dinlenme köşeleri ile, seyir ve gezinti alanları, çocuklar için oyun köşeleri ile çekici hale getirilmesi, gerekli ve uygun yerlerde görsel kaliteyi yükseltici çiçekli yeşil alanların düzenlenmesi,

Eskiyen cadde ve yol örgülerinin, sokak donatılarının kullanıma uygun hale getirilmesi, elektrik ve telefon direklerinin, reklâm panolarının, işaretlerin, havai hatların görsel karmaşıklığının giderilmesi,

Düzenlenen çevrenin yörede yaşayanlar kadar yöre dışından gelenler ve turistler için de hareketli, tarihsel ve mimari sürekliliği yansıtan güçlü bir kent imajı yaratmasının sağlanması.

- İşlevsel Yeterliliği Sağlayan Hedefler :

Planlama alanının ana merkezle, diğer komşu yerleşmelerle, yöresel iş, konut ve rekreasyon alanları ile işlevsel bütünlüğünün ve bu bütünlüğün gerektirdiği işlevsel yeterliliğin sağlanması,

Planlama alanındaki mevcut işlev dağılımının gözden geçirilerek yöre özelliği ile uyumsuz işlevlerin kaldırılması, mevcut işlevlerle gerekli ve uygun yeni işlevlerin bütünleştirilmesi,

Mevcut ve önerilen işlevler için uygun mekan organizasyonunun sağlanması,

Kullanılmayan açık alanların, meydanların, iç bahçelerin yöre insanının günlük rekreasyon gereksinmelerini karşılayan, işlevsel yönden yeterli, yaşanılabilir ve kullanılabilir mekanlar haline getirilmesi.

- Optimum iletişimi Sağlayan Hedefler :

Planlama alanının mevcut ve önerilen işlevleri ile uyumlu ana yaya ve taşıt ulaşımının ve servis olanaklarının sağlanması,

Planlama alanı içinde yaya ve taşıt ulaşım sisteminin işlevlerin gerektirdiği yeterlilikte, olabildiğince birbirini kesmeyecek şekilde düzenlenmesi,

Planlama alanının her noktasına itfaiye, polis, ambulans ve çöp toplayıcı araçların ulaşımının, gerekli yerlere mal yükleme ve boşaltma olanağının sağlanması,

Önemli aktivite alanlarının birbirleri ile, durak ve otopark alanları ile bağlantılarının olabildiğince kesintisiz ve yönlendirici yaya yolları ile sağlanması.

Yörede yaşayanlar ve ziyaretçiler için yeterli sayıda uzun ve kısa süreli kullanıma yönelik otopark alanları düşünülmesi.

- Sosyal ve Kültürel Bütünleşmeyi Sağlayan Hedefler :

Korunacak alanın tarihsel gelişim süreci içinde sahip olduğu geleneksel kent dokusunun, kültür varlıklarının, arkeolojik ve doğal değerlerin, mimari mirasın potansiyelinin değerlendirilerek yeniden kültürel ve turistik bir ilgi merkezi haline getirilmesi,

Planlama alanında yaşayan insanların birbirleri ile ve çevreleri ile sosyal ve kültürel etkileşimini olumlu yönde geliştirecek, yöre halkının geleneksel yapısına uyacak, çevre yabancılaşmasını önleyecek çevre koşullarının yaratılması,

Yörede yaşayan ve çalışan her gruptan insanın, yaşlı, genç ve çocukların birbirleri ile sohbet etme, oyun oynama, eğitici ve kültürel etkinliklere katılma gibi gereksinmelerini kentsel mekanda bir arada karşılama olanakları yaratılarak yöre halkının sosyal bütünleşmesinin sağlanmasına çalışılması,

Yöre halkının uygulama sürecinin başından sonuna kadar çalışmalarını izleyeceği, gereken durumlarda katılımının sağlanacağı, deneyleri ve istekleri ile planlamayı yönlendirebileceği, bu yolla çevresindeki değişiklikleri benimseyebileceği ilkesinin benimsenmesi.

- Sağlık ve Konfor Koşullarını iyileştirmeye Yönelik Hedefler :

Açık ve kapalı mekanlarda iklimsel çevre kontrolü yönünden optimum koşulların sağlanması,
Açık ve kapalı mekanlarda gerekli doğal ve yapay aydınlık seviyesinin sağlanması,
Temiz su, pis su, yangın, haberleşme sisteminin yeterliliğinin araştırılması,
Çevre temizliğini sağlamak üzere uygun yerlerde çöp biriktirme, çöp toplama olanakları, çöp kutuları ve çöp depoları düşünülmesi.

- Optimum (Gereğinde Minimum) Maliyet ve Ekonomik Destek Hedefleri :

Planlamanın her aşamasında ülke, uygulayıcı kuruluş ve yöre halkının olanakları ile tutarlı optimum maliyet koşullarının gözönünde bulundurulması,

Planlama alanının ekonomik yaşantısını sürdüreceği ve kullanım maliyetini karşılayacak gelir getirici aktivitelerin desteklenmesi.

- Esneklik ve Uygulanabilirlik Hedefleri :

Planlama alanının tasarımında mekan ve zaman boyutu açısından değişme ve gelişmelere olanak tanıyacak esneklikte çözümler aranmasına çalışılması.

3. PLANLAMA ALANININ KENT BÜTÜNÜ İÇİNDEKİ ÖNEMİNİ, ÇEVRESEL İLİŞKİLERİNİ, DOĞAL, TARİHSEL, KÜLTÜREL, GÖRSEL, İŞLEVSEL, SOSYAL VERİLERİNİ, SORUN VE OLANAKLARINI BELİRLEYEN ARAŞTIRMA, İNCELEMELERİN VE GELECEĞE DÖNÜK TAHMİNLERİN YAPILMASI

Koruma alanı olarak belirlenen bir çevrede, yöre özelliğine göre korumanın amacı ve hedefleri belirlendikten sonra ayrıntılı araştırma ve inceleme çalışmalarına geçilir. Mevcut durumun

değerlendirilmesi ve geleceğe yönelik projeksiyonlar yapılması amacıyla gerçekleştirilen tespitler koruma alanının kent bütünü ile ilişkilerini belirleyen araştırma ve incelemeler, koruma alanının yöresel özelliklerini belirleyen araştırma ve incelemeler olmak üzere iki grupta toplanabilir.

3.1. KORUMA ALANININ KENT BÜTÜNÜNE İLİŞKİN ARAŞTIRMA, İNCELEME VE PROJEKSİYONLAR

Kent bütününe ilişkin incelemelerde koruma alanının bölgesi ile ilişkileri, bölgesi içindeki önemi belirlenir.

Koruma alanının kent bütününe ilişkin araştırma, inceleme ve projeksiyonlar:

- o Koruma Alanının Kent Bütünü İçindeki Konumu, Doğal Yapısı
- o Koruma Alanının Etki Alanı ve Etkisi Altında Bulunduğu Alan
- o Koruma Alanının Çevresel Ulaşım Bağlantıları
 - Ulaşım Yolları
 - Ulaşım Araçları
- o Kent Bütünü İçindeki Alan Kullanımı ve Koruma Alanının Önemi
- o Kent Bütünü İçindeki Nüfus Dağılımı ve Koruma Alanının Yeri
- o Koruma Alanının Kent ve Bölge Ekonomisindeki Yeri, İstihdam Olanakları
- o Koruma Alanının Kent ve Bölge Kültür ve Turizmdeki Önemi
- o Kentsel ve Bölgesel Gelişme Eğilimi İçindeki Koruma Alanının Yeri
- o Koruma Alanını Etkileyen Üst Düzey Politikalar ve Plan Kararları.

3.2. KORUMA ALANI ÖLÇEĞİNDE ARAŞTIRMA İNCELEME VE PROJEKSİYONLAR

Koruma alanı ölçeğinde yöresel incelemelerde ise planlama alanının doğal yapısı, tarihi gelişimi, görsel ve fiziksel özellikleri, arazi kullanımı, işlevsel ve ekonomik baskıları, ulaşım ve hareketlilik, mülkiyet, teknik donatım, halkın sosyo-ekonomik yapısı, koruma konusundaki eğilim, korumanın değişen sosyal ve ekonomik yapı ile ilişkisi ve sorunları, yasal, yönetsel ve mali olanaklar, önceki planlama çalışmaları araştırılır ve plan kararlarına esas olmak üzere geleceğe yönelik tahminler yapılır.

Koruma Alanı Ölçeğinde Araştırma ve İncelemeler :

- o Doğal Yapı
 - Topografik Yapı, Topografik Birimler, Eğim Yönü, Eğim Derecesi
 - Jeolojik Yapı
 - İklim
 - Doğal Değerler ve Bitki Örtüsü,
- o Tarihi Gelişim
- o Koruma Alanının Görsel ve Fiziksel Özellikleri
 - Koruma Alanının Algılanabilirliği
 - Manzara Noktaları
 - Yükseklik ve Silüet
 - Yapı Ölçeği ve Yapı Oranları
 - Yapı Malzemesi
 - Yol Dokusu, Yol Hizaları, Bina Hizaları
 - Önemli Tarihi Yapılar (Tescilli Binalar)
 - Mimari Özellik-Plan, Kütle, Strüktür

- Binaların Fiziksel Problemleri
- Korunacak Binaların Sahipliği ve Kullanımı
- Korunacak Binaların İşlev Yönünden Koşullara Uyumu
- Koruma Alanındaki Yeni Yapılar
 - Mimari Özellik
 - Korunacak Binalarla Bütünleşmesi
- Çevreye Aykırı Yapılar
- Boş Alanlar

Koruma Alanında Alan Kullanımında İşlevsel Baskılar

- Mevcut Arazi Kullanımı, Ortaya Çıkan Yeni Kullanımlar
- Konut Talebi
- Ticaret Merkezleri
- Hizmet Talebi, Donatımların Yeterliliği
- Koruma Alanının Kültürel Potansiyeli
- Koruma Alanının Turistik ve Rekreasyon Potansiyeli
- Koruma Alanında Yöre Özelliğine Aykırı Kullanımlar
- Koruma Alanının Gelecekte Yükleneceği İşlev

Koruma Alanında Alan Kullanımında Ekonomik Baskılar

- Arazi Değerleri
- Bina Değerleri
- Korumada Fayda ve Maliyet Sorunları

Koruma Alanında Ulaşım ve Hareketlilik

- Mevcut Ulaşım Yolları ve Araçları
- Kamu Ulaşımı
- Yaya Ulaşımı
- Mal (Servis Ulaşımı)
- Durak Yerleri
- Otopark Alanları
- Ulaşım ve Fiziksel Çevre Etkileri
- Ulaşımında Geleceğe Yönelik Tahmin
- Tarihsel Dokuda Yeni Yol Talepleri

Koruma Alanında Mülkiyet Durumu

- Kamu Mülkiyeti
 - Hazine
 - Belediye
 - Vakıf
- Şahıs Mülkiyeti

Koruma Alanında Teknik Donatım

- Temiz Su
- Pis Su
- Havagazı
- Elektrik
- Isıtma
- Posta Servisi
- Telefon
- Binaların Bakımı ve Temizlenmesi

- Çevrenin Bakımı ve Temizlenmesi
- Genel Aydınlatma
- Korunacak Yapıların ve Çevrelerinin Işıklandırılması
- o Koruma Alanında Yaşayan Halkın Sosyo-Ekonomik Yapısı
 - Nüfus Dağılımı, Nüfus Artış Oranları
 - Yerleşme Yoğunlukları
 - Ortalama Aile Büyüklüğü
 - Ortalama Yaş
 - Eğitim Durumu
 - Ailede Aktif Nüfus Oranı
 - Aktif Nüfusun Meslek Dağılımı
 - Gelir Durumu
- o Halkın Koruma Konusundaki Eğilimi, Katılım Olasılığı
- o Korumanın Değişen Sosyal ve Ekonomik Yapı İle İlişkisi ve Sorunları
 - Sosyal Sorunlar
 - Ekonomik Sorunlar
 - Yasal Sorunlar
 - Yönetimsel Sorunlar
 - Koruma ve Gelişme İlişkisi
- o Koruma Alanına İlişkin Yasal, Yönetimsel ve Mali Olanaklar
 - Yasal Olanaklar
 - Yönetimsel Olanaklar
 - Mali Olanaklar
- o Koruma Alanında Önceki Planlama Çalışmaları

4. PLANLAMA ALANINA İLİŞKİN VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu aşamada kent bütününe ve koruma alanına ilişkin veriler, sorun ve olanaklar planlama amaç ve hedeflerine göre değerlendirilir. Kesin sınırları saptanan koruma alanı değişik koruma özellikleri olan alt birimlere ayrılır ve koruma alanı içinde önceliği olan yöreler belirlenir.

Planlama Alanına İlişkin Verilerin Değerlendirilmesi

- o Kent Bütününe İlişkin Verilerin, Sorun ve Olanakların Planlama Amaç ve Hedeflerine Göre Değerlendirilmesi
- o Planlama Alanına İlişkin Verilerin, Sorun ve Olanakların Planlama Amaç ve Hedeflerine Göre Değerlendirilmesi
- o Koruma Alanının Sınırlanması, Koruma Alt Birimlerine Ayrılması.

5. PLANLAMA ALANINDA KORUMA VE GELİŞTİRME KARARLARININ VERİLMESİ

Kent bütünü ve koruma alanı ölçeğinde verilerin değerlendirilmesinden sonra koruma ve geliştirme önerilerinin bütünleştirilmesine yönelik kararlar alınır.

Kararlar kent bütünü ölçeğinde kararlar, planlama alanı ölçeğinde kararlar, alt birim ve sokak ölçeğinde kararlar, yapı ölçeğindeki kararlar olarak gruplanabilir.

5.1. KENT BÜTÜNÜ ÖLÇEĞİNDE KARARLAR

- o Kentsel ve Bölgesel Gelişme Eğilimi İçinde Koruma Alanının Kullanımına İlişkin Kararlar
- o Koruma Alanının Kentsel Bölgesel Ulaşım Bağlantıları

- o Kentsel ve Bölgesel Nüfus Dağılımının Koruma Alanına Etkileri
- o Koruma Alanının Kentsel ve Bölgesel İstihdam Olanakları İçindeki Yeri
- o Kent ve Bölge İçindeki Kültür ve Turizm Gelişimine İlişkin Kararların Koruma Alanına Etkisi

5.2. PLANLAMA ALANI ÖLÇEĞİNDE KARARLAR

- o Doğal Verilerin Kullanımına İlişkin Kararlar
- o Alan Ölçeğinde Koruma Kararları
- o Alanın İşlevsel Kullanımına İlişkin Kararlar
- o Nüfus-Yoğunluk Kararları
- o Ulaşım Sistemine İlişkin Kararları
- o Sosyal Donatıma İlişkin Kararlar
- o Teknik Donatıma İlişkin Kararlar

5.3. ALT BİRİM VE SOKAK ÖLÇEĞİNDEKİ KARARLAR

- o Alt Birim Ölçeğinde Koruma Kararları
- o Alt Birim Ölçeğinde İşlevsel Kullanıma İlişkin Kararlar
- o Alt Birim Ölçeğinde Yaya-Taşıt, Servis Ulaşımına, Otopark Alanlarına İlişkin Kararlar
- o Yükseklik ve Silüete İlişkin Kararlar
- o Sokak Dokusu, Sokak Donatımı, Sokak Kaplamaları, Duvarları, Yol Hizaları, Bina Hizalarına İlişkin Kararlar,
- o Peyzaj Düzenlemelerine İlişkin Kararlar

5.4. YAPI ÖLÇEĞİNDEKİ KARARLAR

- o Korunacak (Tescilli) Yapılara İlişkin Kararlar
 - Koruma ve Müdahale Öncelikleri
 - Yapının Malzeme ve Strüktürüne İlişkin Çözüm Olanakları
 - Yapının Yükleneyeceği İşleve İlişkin Kararlar
 - Yapı Çevrelerinin Düzenlenmesine İlişkin Kararlar
 - Yapı Cephelerinin Düzenlenmesi, İşaretlendirilmesi, Işıklandırılması ve Çiçeklendirilmesine İlişkin Kararlar.
- o Yeni Yapılanmalara İlişkin Kararlar
 - Parsel Kullanımına İlişkin Kararlar
 - Yapının Yükleneyeceği İşleve İlişkin Kararlar
 - Yapılanma Koşullarına İlişkin Kararlar
 - Yapının Mimari Özelliklerine İlişkin Kararlar
 - Yapı Çevrelerinin Düzenlenmesine İlişkin Kararlar
 - Yapı Cephelerinin Düzenlenmesi, İşaretlendirilmesi, Çiçeklendirilmesine İlişkin Kararlar.

6. PLANLAMA KARARLARININ PLAN AMAÇ VE HEDEFLERİNE GÖRE TEST EDİLMESİ

Planlama kararları plan amaç ve hedeflerine, planlama ilkelerine iç tutarlılık, yasa, yönetmelik ve standartlara uygunluk, olabilirlik v.b. gibi kriterlere göre test edilir.

7. PLANLAMA KARARLARININ ÇİZİLİ (PLAN, KESİT, GÖRÜNÜŞ, PERSPEKTİF, DETAY VE ŞEMALAR) VE YAZILI (PLAN AÇIKLAMA RAPORU, UYGULAMA YÖNETMELİĞİ) BELGELER HALİNE GETİRİLMESİ

Planlama kararları plan tekniğine uygun, ölçekli çizili ve yazılı belgeler haline getirilir. İfade-lendirilmede planlama ve şehirsal tasarım tekniğinde plan, kesit, görünüş, perspektif, detay ve şemalar kullanılır, projeler raporlarla ve uygulama yönetmeliği ile desteklenir.

7.1. ÇİZİLİ BELGELER

- o 1/5000 Ölçeğinde Düzenlemeler
- o 1/1000 Ölçeğinde Düzenlemeler
- o 1/500 Ölçeğinde Düzenlemeler
- o 1/200 ve Gerekli Alt Ölçeklerde Düzenlemeler
- o Açıklama Şemaları

7.2. YAZILI BELGELER

- o Açıklama Raporu
- o Uygulama Yönetmeliği

8. PLANIN UYGULAMAYA KONMASI

Planın uygulanması kuşkusuz planlamanın en önemli aşamasıdır. Bu aşamanın gerçekleştirilebilmesi için uygulama etaplarının belirlenmesi, uygulamayı gerçekleştirecek bir örgüt oluşturulması ve finansman kaynaklarının sağlanması gerekir.

8.1. UYGULAMA ETAPLARININ EN ÖNCELİKLERİNİN BELİRLENMESİ

8.2. UYGULAMA BİRİMİ (ÖRGÜTÜ) KURULMASI

- o Örnek Uygulamalarla Halka Yol Gösterilmesi
- o Teknik Danışmanlık Hizmetinin Yürütülmesi

8.3. FİNANSMAN KAYNAKLARININ SAĞLANMASI

Teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- (1) ZEREN, N., Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yapım ve Uygulama Sorunları, İ.T.Ü. Çevre ve Şehircilik Uygulama, Araştırma Merkezi, 1989.
- (2) ZEREN, N., Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği : Türkiye'de Tarihsel Değerlerin Korunmasında Uygulanmakta Olan Yöntem Çerçevesinde Uygulayıcı Kuruluşların Görüşlerine Dayanan Bir Araştırma, (Doktora Tezi), 1981, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Baskı Atölyesi.
- (3) Eski Eserler ve Müzeler Genel Md. Arşiv Bilgileri
- (4) Bu konuda önceki çalışmalar için bakınız:
- ANON, Taşınmaz Eski Eserlerin Onarılması, Kullanılması ve İmar Hukukuna Yaklaşımlarının Şekil ve Şartlarını Gösterir Yönetmelik Önerisi, Kültür Bakanlığı - Tarihsiz Çoğaltma.
- ANON, İmar Planlarının Tanzimi ile İlgili Teknik Şartlaşmada Eklenmesi ve Değiştirilmesi Düşünülen Teklifler, Kültür Bakanlığı, Tarihsiz Çoğaltma.
- ANON, Sit Koruma Planlaması Konusunda Bakanlık, Üniversite ve Diğer Kuruluşlardan Alınan Cevabi Yazılar, (Çoğaltma), Ankara, 1975.
- ANON, Koruma Amaçlı Fiziksel Planlama Olgusunun Veri Toplama ve Üretim Biçimine İlişkin Bir Model Taslağı, Kültür Bakanlığı, Çoğaltma, 1989.
- AKÇURA, N., "Korunması Gerekli Alanlar, Tanımları, Koruma Amaç ve Yöntemleri", İ.T.Ü. M.TRE Bülteni, Yıl 1, s.4, (1975) İstanbul.
- ALSAC, O., "Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yapılmasında Gözönünde Tutulması Gerekli İlkeler", OD-TÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, (1978), s.195-200.
- ÜSTÜNKÖK, O., "Tarihi Çevre Korunması, - Genel Yaklaşım ve Çalışma Metodolojisi Hakkında", Mimarlık, Sayı 6, (1973), s.9-13.
- ZEREN, N. AKIN, N., AHUNBAY, Z., Tarsus Kentsel, Arkeolojik Doğal Sit Alanları Koruma Amaçlı İmar Planı, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Proje No: 88/16, 1989.

KORUMA OLGUSUNDA ONAMA VE DENETLEME MEKANİZMALARI: KORUMA KURULLARI - KURUL - YEREL YÖNETİM İLİŞKİLERİ

Dr. Sinan GENİM

(M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi)

Bizler, toplum olarak çeşitli zaman ve mekânlarda hemen hemen her konuda dedikodu şeklinde konuşuruz da, iş bu konuştuklarımız ve söylediklerimiz bilimsel düzeyde tartışılmaya veya bugün olduğu gibi devletin kural koyucu veya fikir üretici düzenlemelerinde yol gösterici olmaya dönüşünce, yuvarlak laflar edip, gerçekleri pek dile getirmemeyi tercih ederiz. Kişisel olarak ben, hem bir koruma kurulu üyesi, hem bir belediye meclisi üyesi (üstelik imar komisyonu üyesi) hemde uygulama yapan bir mimarım. Yani, olaylara her üç yönden de bakma şansına sahip oldum. Bu sebeble bugün zaman elverdiği sürece mimarimizin içinde bulunduğu durumu, koruma kurulu ve belediyeler konusunda eleştirdiğim hemen herşeyi, radikal bir şekilde gündeme getirmeye, tartışmaya açmaya ve kendimce çözüm yolları önermeye kararlıyım.

İnsanlığın varoluşundan beri bütün dinler ve ahlak kuralları, insanlara öldürmeyin, çalmayın, başkasının hakkını yemeyin gibi emirler verir, öğütlerde bulunur ve bunları yapanlar hakkında karşı hükümler oluşturur. Ama yine de insanlığın varoluşundan beri insanlar birbirlerini öldürmekte, başkalarının malını çalmakta, hakkını yemekte dirler. O halde, yalnızca emredici buyruklar, öğütler, yasaklamalar, karşı hüküm oluşturmalar ve günümüzde olduğu gibi kanuni düzenlemeler ve bürokratik mekanizmalarla gerek bizim konumuza, gerekse pek çok konuya çözüm bulmanın mümkün olmadığı düşünölmelidir.

Ancak, bu demek değildir ki kanuni düzenlemeler, bürokratik kurumlar olmasın, elbette bunlar olacaktır. Toplu yaşamının temel kuralı olarak bu kurumlar olacaktır, vazgeçilmeleri mümkün değildir. Yalnız, bu düzenlemeler ve kurumlar ilk başvurulacak merci değil, en son devreye sokulması gereken kuruluşlar olmalıdır. Esas olan insandır, amaç insanın hata yapmasını beklemek, onu denetlemek değil, yol gösterici olmaktır.

Modern çağ tıbbında "Koruyucu Hekimlik" adı altında bir dal vardır. Yani modern hekimlik insanı hasta olduktan sonra tedavi etmeye değil, insanı hasta olmaktan korumaya çalışmaktadır. Niçin, biz bu yöntemi denemeye çalışmıyoruz?

Ölkemizde, hep onama ve denetlemeden bahis edilmektedir, yani devletin emredici buyruklarından. Niçin, olay bir yol göstericilik, örnek yapı yapmayı teşvik etme, bilimsel görüş verme olarak görölmemektedir? Acaba, karar verenlerin bilgi düzeyi mi yetersizdir, yoksa söylediğimiz gibi yapılırdaki çok kötü birşeyler çıkarsa ne yaparız endişesi mi vardır? Niçin? Koruma Kurulları ile Belediyeler koruma anlayışı açısından karşı karşıya gelmektedirler. Niçin? Eski bir belediye başkanı bana yıkmanın değil, korumanın kahramanlık olduğunu öğrendim demektedir. Niçin? Koruma Kurulları, Belediyeleri "Kültür ve Tabiat Varlıklarını" yok edici kurumlar,

Belediyeler ise Kurulları çağı geçmiş yapı ve şehirleri olduğu gibi tutmaya çalışan, muhafazakar, laf ola ve yalnızca kanunlar emrettiği için kerhen sözü dinlenmesi gereken kurumlar olarak gör- mektedirler?

Şehirlerimizin, yerleşim birimlerimizin esas sahibi olan belediyeler niçin kendi kültür miras- larına karşı bu kadar vurdum duymaz ve tahripkardılar?

2 Temmuz 1951 gün ve 5805 sayılı Kanun ile kurulan G.E.E. ve A.Y. Kurulu başlangıçta bilimsel görüş vermek, yol göstericilik yapmak, hakem olmak üzere kurulmuş bir kurumdur, (bkz. 5805 sayılı kanununun 1. maddesi) Bu kurul zaman zaman devletin korunması gerekli kültür var- lıklarını yok edici tutumuna karşı çıkmış, önemli tartışmalara yol açmış, bir kanunla kurulduğu gibi, kaldırılması mümkünken ortadan kaldırılmamış, ikna edilmeye, bir çözümde uzlaşmaya ça- lışılmış, hatta bu sebeble devrin Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından Küçüksu Kasrında ye- meğe davet edilmiştir. Nerelerden, nerelere bir de şimdi içinde bulunduğumuz duruma bakın. Ancak, zaman içinde gerek G.E.E. ve A.Y. Kurulunun çözümsüz çabalan, gerekse anlaşılma- z kanuni düzenlemeler sonucu konunun ana fikri yok olmuş ve ortaya yalnızca proje tasdik eden ve uzun bir aradan sonra, tasdik ettikleri bu projelerin aslına uygun olarak uygulanıp, uygulan- madıklarını laf olsun diye kontrol eden onama ve sözde denetleme mekanizmaları ortaya çıkmıştır. Hatta, yapılan iş o kadar anlamsız hale gelmiştir ki, Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu'nun 15.5.1989 gün ve 80 sayılı karar ile denetlemeden de vazgeçilmiştir.

Böylece esas amaç ortadan kalkmış ve Belediyelerin üstünde yapı faaliyetlerini denetleme- ye çalışan acayip bir üst kuruluş ortaya çıkmıştır. Bu oluşum, bize belediyelerin de büyük ölçüde suçlu olduklarını göstermektedir. Neme lazımcılıkları, kültür varlıklarını tahrip hızları ve hemen herşeyi devletin çıkardığı veya çıkaracağı kanun ve yönetmeliklerle çözme istekleri, kendi yetki- lerinin zaman içinde başka kurumlara geçmesine yol açmıştır. Ah! bu emretme ve emir alma duygularımız! Bu yetki devrini önceleri başım derde girmesin diyerek memnurlukla karşılayan belediyelerin şimdi şikayet etmeye hiç hakları yoktur sanırım; hangi belediye, bu konuda bir bü- ro kurmuş, envanter çalışması yapmış, topluca karar alma isteğinde bulunmuştur?

Bugünkü durum, kurulların veya bu konuda eskiden var olan bir kurulun ortaya çıkış fikri- ne çok terstir. Ana fikir ortadan yok olmuş, bildiklerini ve öğrendiklerini başkaları ile paylaşmaya çalışan, yönlendirici ve kamuoyu oluşturucu kurullar yerine bu konuşmamda sıkça sözümü etti- ğim emredici bürokratik kurumlar ortaya çıkmıştır.

Başlangıçtaki kuruluş amacından farklı olarak, kurullar bugün belediyeleri kontrol eden, onların korunması gerekli yapılar veya sit alanlarındaki faaliyetlerini denetleyen, emredici buyrultular veren mekanizmalar haline dönüşmüştür. Pek tabidir ki bu durum Belediyelere ters gelmektedir. Se- çimle gelmiş bir yöneticinin, kendini seçen topluluklara karşı verilmiş sözleri, görevleri vardır. Ama, ne yazık ki verilen bu sözler her defasında korunması gerekli kültür varlıkları aleyhine olmakta- dır. Belediye görevlerinin hemen hemen en büyük kısmı yapı ile ilgili faaliyetleri kapsamakta ve bu faaliyetlerin bir başka kurumca denetlenmesi ve emredici buyrultularla çözülmeye çalışıl- ması, seçimle gelmiş ve çeşitli vaadlerde bulunmuş yerel yöneticilere aykırı gelmektedir.

Bizce bu konuda yalnızca belediyelerin değil, bu kurullarda önceden görev yapmış kişilerin de büyük günahı vardır. Yetki verip, denetlemek yerine, içine kapanıp hemen her konuda ben karar vereceğim, ben emir buyuracağım diyerek olayları ve konuları basite indirgemeye çalışan üyeleri de göz ardı edemeyiz. Kurullar neye karar verir? Kurullar temelde bu fikrin -koruma bilinci- yaygınlaşmasına / oluşmasına yardımcı olmalıdırlar. Kurullar çözüm getirici, problem çözücü ol- malıdırlar. Kurullar, evet veya hayır müesseseleri değildir. Ancak, ilgili Genel Müdürlük bile ola- yı kabul ve red olarak görmektedir ki 28.2.1989 gün ve 01756 sayılı yazı ile kurul kararlarında müspet ve menfi özetini istemektedir.

Ülkemizde yapı yapma olayında o kadar büyük bir bürokrasi vardır ki uygulama yapmaya niyet eden kişiler daha proje aşamasında yılmakta ve yorulmaktadırlar. Ayrıca, korunması ge- rekli yapı yenilenmesinde ve restorasyonunda o kadar değişik görüş ve uygulama vardır ki,

inanılmaz. Ülkemizde giderek sayıları çoğalan kurulların hemen hemen her birinin kendine has kabulleri ve fikirleri vardır. Örneğin İstanbul Bölge Kurulunun bazı uygulamalarını gündeme getirdiğimizde görürüz ki, korunması gerekli kültür varlıklarına ek veya eklenti sureti ile yapılacak yapıların, korunması gerekli yapı ile aynı mimari üslupta olması istenmektedir. Bu istek ve yönlendirme sonucu, inanılmaz bir şekilde Bursa'da altı/yedi katlı ahşap yapılar teşekkül etmiş, beğeni ve kabul görmüştür. Ulusal ve uluslararası pek çok karara rağmen (bkz. Venedik Tüzüğü; 11-12 ve 13. md.) bir kurul bu yönde emredici yetkisini kullanarak acayip bir mimari oluşturmada sakınca görmemiş ve üstelikte hemen hemen hiç kimse ne oluyor, neler yapılıyor diyerek sesini çıkarmamıştır.

Bu uygulamalar sonucu uygulayıcı veya projecilerde bir karmaşa yaşanmış, sonuçta şu kurala şöyle proje, bu kurula böyle proje hazırlanmıştır. Sorarım sizlere, ey koruma olayına katkıda bulunanlar, bu konuda eğitim verenler, böyle şey olur mu, kurullara veya tasdik mercilerine göre proje (pek tabi ki projeye bağlı olarak uygulama) yapılır mı?

Bugün, bu çarpıklıklar sonucu, mimariye mimarlar veya uygulayıcılar yön vermiyor, karar verenler, tasdik edenler, şöyle yap, böyle yap diyenler olayı yönlendiriyor. Sonuçta bakıyoruz ortaya şahsiyetsiz yapılar, şahsiyetsiz şehirler çıkıyor. Çünkü, yapılan yapıların sahibi yok, bunlar proje aşamasında bürokrasiye uygun olarak yapılmış, ancak tatbikatta yangından mal kaçırır gibi teşekkül etmiş yapılar. Çağın gereklerine uygun ve bir sanatsal çaba sonucu yapılmış yapılar değil. Zaten, toplumca da böyle bir isteğimiz yok, kişilerde de, yöneticilerimizde de, karar verenlerde de çağın gereklerine cevap veren, iyi etüd edilmiş yapı yapma kaygusu çok az. Bir boş arsa veya bir korunması gerekli kültür varlığına, ikisine de aynı gözle bakılıyor, amaç yapı yapmak, bir an evvel yapı yapılsın nasıl yapılsa yapılsın, ama çabuk olsun ve de en önemlisi ucuz. Yalnız korunması gerekli kültür varlıkları mı bu baskı altında, inanılmaz büyüklükte bir mevzi imar planı talebi ile karşı karşıyayız. Yürürlükteki imar planları bu kadar yanlışsa, nasıl yürürlükte kalıyor, bu olaya niçin kimse sahip çıkmıyor?

O kadar büyük bir bürokrasi var ki, belediyeler kendi yapacakları yapılara avan proje ile uygulama yapılır notunu koyuyorlar. Kendi yürüttükleri bürokrasiye takılmamak için, herkesden önce kural koyucu, kendi koyduğu ve denetlediği kurallara uymamaya çalışıyor. Kültür Bakanlığı kendi mülkiyetindeki korunması gerekli kültür varlıklarına müdahale için kurul kararı gerekmediğini, yönetmelik hükmü ile sağlamaya çalışıyor. Kendin yap, ama önce kendin uyma kuralı, bu ne biçim kural, o zaman bu kurallara kimler uyacak ve niçin uyacak, devlet uymuyor ki. Milli Saraylar, Milli Savunma Bakanlığı mülkiyetindeki yapılar 2863 ve 3386 sayılı yasalar uyarınca Koruma Kurullarının denetimi dışında kalabilmektedir, (bkz. md. 10)

Ekonominin temel kurallarından biri kötü paranın, iyi parayı kovacağını söyler. Bu kural bizim konumuzda da işlemekte ve nasıl olursa olsun bürokrasiyi geçenler, işi bitiriciler tercih edilmekte, iyi yapı yapmaya çalışanlar rağbet görmez hale gelmektedir. Bizce, bürokrasinin yapması gereken yalnızca, kanun hazırlamak, yönetmelik yapmak, emredici hükümler oluşturmak değil, olaylara akılcı çözümlerle yaklaşmak, deneyimlerden faydalanarak zaman içinde revizyonlarla olayların önüne geçmek olmalıdır. Niçin, bizler yapıları denetlemeye çalışıyoruz? Biz, yapı yapıları denetlemeye çalışmalıyız. Son zamanlarda üzülerken gördüğüm bir durum, kurullarda mimarlardan çok iş takipçisi ve avukatların ortaya çıkmasıdır. Demek ki konu bir teknik ve mimari olaydan çok hukuksal bir çehreye dönüşmüştür.

Mimarlık üç boyutlu, hatta zamanı da içine katarsak dört boyutlu bir faaliyet, bunu tek boyutlu bir düşünce - Biz böyle buyururuz - ile sınırlamak ve denetlemek, dolayısıyla çözümlenmek mümkün olamıyor. Yapılar, mimarlık faaliyetleri, çevre, hep insan için vardır. İnsanların, insanca yaşamaları için. Gerek korunması gerekli kültür varlıkları, gerekse yeni yapılar yalnızca kanunlara, yönetmeliklere uygun olsun diyerek yapılmazlar, insanların insanca, çağın getirdiği gereklere uygun olarak yaşamaları için yapılmışlardır ve yapılmaktadırlar. Mimari ancak, geleceğe kalırsa mimari olur, yoksa ihtiyaç için yapılan barınaktan öteye geçemez ve ihtiyacın gelişmesine veya ortadan kalkmasına paralel olarak yok olur. Ülkemizde yapı alanında yaşanan karmaşa göz önüne

alındığında, insanın aklına acaba sorusu geliyor. Acaba, bugün ülkemizde mimarlık faaliyeti var mıdır? Bunca kanun, yönetmelik, prensip ve ilke kararları, imar planları, koruma imar planları, plan notlarına karşın, işte şehirlerimiz; kaçak ve kötü yapılar, sekiz katlı, otuz iki dairesi yapıları gecekondular olarak görme eğilimlerimiz. Çağın mimarlık ve koruma anlayışına uygun yapılan yapıların, bir kaç bin katı kötü ve kaçak yapıların bulunduğu bir ülke. Bu işte çok büyük bir yanlışlık var. Yalnızca emredici buyruqlarla bu konuya çözüm bulmak imkansız gibi, geçmiş elli yıllık uygulamada bunu açık seçik göstermiş durumda. O halde, en kısa sürede başka bir seçenek üretmeye mecburuz.

Hiç yapanla, yapmayan bir olur mu? Ama, ne yazık ki bu gün ülkemizde hiç yapmayan, yapandan önde geliyor. Yani birşeyler yapmak yerine, bir yerler de oturup, devletin gücünü kullanarak emredici buyruqlar vermek, şöyle yapılsın, böyle yapılsın, öyle yapılmazsa yıkarız, böyle yapılmazsa asarız. İnsanlarımız, Koruma Kurullarını yalnızca emredici buyruqlar veren kurumlar olarak görüyorlar, doğruyu söyleyen veya doğruyu yaptırmaya çalışan kurumlar olarak değil. Temel yanlışlık bizce burada, öncelikle kurulların doğruyu yaptırmaya, insanların kısa değil, toplu yaşamanın ana kuralı olarak uzun vadedeki menfaatlerini korumaya çalışan kurumlar olarak kamuoyunda tanıtılmasına çalışılmalıdır. Böyle bir çalışma, giderek kurulların prestij kazanmalarına ve otorite olmalarına yol açacaktır. Başka ülkelerden (özellikle batı ülkelerinden) verilen örneklerde yanlışlığa düşülen nokta buradadır. Gelişmiş ülkelerde koruma bilinci toplumca benimsenmiş, kökleşmiş bir duygudur, bu duygu devletin verdiği yetki ve emredici buyruqlarla sağlanmamıştır. Pek çoğumuzun tanıdığı, ülkemiz üzerine yaptığı araştırmalarla da tanınmış ünlü bir batılı Prof. B. Levis'in çok çarpıcı bir teşhisi var. Prof. Lewis diyor ki; bütün dünyada yasak, yasaktır. Ancak, Türkiye'de yasak, yasak değildir. Yasağın, yasak olması için çok yasak, tehlikeli olarak yasak, ölüm tehlikeli yasak gibi tümcelerle pekiştirilmesi gerekir. İşte görünüşümüz, şimdi bunu bize uygularsak, kurullarda hayır diyoruz, kimse inanmıyor. Hayır'ın hayır olması için tekrar hayır, tekrar tekrar hayır, çok hayır, çok çok hayır dememiz gerekiyor. Çünkü kimse hayıra inanmıyor, çünkü bizdeki hayırlar o kadar sübjektif ki kimse inanmaz, öncelikle bu hayırlara belediyeler ve devlet uymaz, o halde niçin, sadece vatandaşın itirazsız uymasını bekliyoruz.

Koruma bilinci, toplumun kendi kültür mirasına sahip çıkması sonucu yaygın olarak toplumumuzda vardır, Burada bir düşünelim, bu işe gönül vermiş insanlarımız dışında toplumumuzda böyle bir duygu var mıdır? Kültür Mirasına toplum niçin sahip çıkmalıdır? İnsanlarımızın kısa vadeli menfaatleri gündemde iken, kültür mirasına sahip olmanın uzun vadedeki menfaatleri toplumumuza anlatılabilmemiştir?

Şimdi tekrar yukarıda söylediklerimize dönersek, hayır diyoruz. Bir daha hayır, tekrar hayır, sonra bir bakıyoruz evet demişiz. Eğer, bizim görev yaptığımız kurullarda verilen birbiri ile tutarsız, o günkü kişisel yapımıza uygun kararlar, her hangi bir batı ülkesinin ilgili kurumlarında verilse idi, şimdiye kadar çoktan o kurumlar lağvedilmiş ve buralarda görev yapan kişiler bir daha hiçbir yerde görev yapamaz hale getirilmiş olurdu.

Kurul üyeliği bizce, kişilerin emir verme veya devlet gücünü kullanma meraklarını tatmin makamı değil, kişilerin bilgi birikimleri ile yol gösterdikleri, konulara çözüm bulmaya çalıştıkları onore bir hizmet makamı olarak görülmelidir. İsviçre'liler; bürokraside görev alanların çok sağlıklı bir ruh yapısına malik olmaları gereklidir, çünkü kendilerinin olmanın emanet bir gücü kullanırken, şahsi düşünce ve kaprislerine bu gücü alet etmemeleri lazımdır diyorlar. Belediyeler, koruma kurulları bir vicdan muhasebesi yapmalıdırlar. Tasdik ettikleri bunca proje sonucu, kaç tane örnek yapı yapılmıştır. Kaç yapı örnek gösterilecek nitelikte restore edilmiştir. Kişisel olarak o kadar az ki, lafını bile etmeye değmez diyebilirim. O halde, bu kadar yasal düzenleme bu kadar emredici buyruk, bu kadar onama, bu kadar denetleme sonucu bu işte büyük bir yanlış yapılmaktadır. Detaylılarda değil, temel kabullerde büyük hatalar vardır ve öncelikle bunların düzeltilmesi gereklidir.

Örneğin; kurullar yol gösterici olmalıdır. Gerek proje tasdiklerinde, gerekse uygulama aşamalarında ortaya çıkabilecek sorunları önceden görüp, proje müelliflerini ve uygulama yapanları

uyarmalı, yönlendirmelidir. Bunun içinde karşılıklı diyalog şarttır, bizler aynı gayeye hizmet eden insanlar değilmiyiz? Açalım, bu kapalı kapıları, insanlar bize devlet gücünü kullandığımız için değil, konuyu bildiğimiz ve onların kısa ve uzun vadeli çıkarlarını en iyi şekilde yönlendirdiğimizi bildikleri, bilgi birikimimize inandıkları için gelsinler. Neden, çekiniyoruz? Yetki bizde, bunu emredici değil, yol gösterici olarak kullanalım.

Bunun için herşeyden önce kurul üyelerinin ve belediye yetkililerinin bu konuda uzman, uygulama yapmış, deney sahibi kişilerden oluşması gerekir. Halbuki bugün durum tam tersidir. Mimari ile ilgili hemen hemen her onay ve denetleme mekanizması baştan sona, teorisyenler ve uygulama tecrübesi olmayan kişilerden teşekkül etmektedir. Olay bu hale gelince, arz talep dengesine uygun olarak, ortaya proje çizen ve yalnızca proje tasdik ettiren bir grup insan; mimar, mühendis, avukat, iş takipçisi çıkmıştır. Uygulama yapmayan veya uygulamaya karışmayan, daha doğrusu proje çizmekten ve tasdik ettirmekten uygulama yapmaya vakti kalmıyan bu insanların ortaya koydukları meydanda..

Yapılacak bir diğer iş, kurullarla uygulama yapan - dikkat edelim uygulama yapan, yalnızca proje çizen demiyorum - kişiler arasında diyalog kurulmalı ve uygulama yapan, restorasyon konusunda uzman kişiler yaptıkları uygulamalar gözönüne alınarak sınıflandırılmalıdır. Yapıları gruplandırıyoruz da, bunlara müdahale eden kişiler için, sınıflandırmaktan kaçınıyoruz? Şimdi burada, bazı arkadaşlarımız efendim! demokrasi var nasıl yapı yapanlar arasında sınıflandırma yaparız diyeceklerdir. Müteahhitleri, şehircileri, noterleri, elektrikçileri, sürücü belgesi alanları sınıflandırıyoruz da, niçin, şehirlerimizin prestij bölgelerinde yapı yapanları, koruması gerekli kültür varlıklarına müdahale edenleri sınıflandıramıyoruz, anlıyamıyorum doğrusu? Galiba, çokça şikayet ettiğimiz bu karmaşık durum, herkesin işine geliyor. Emir buyuranlar, buyruk verdiklerinden dolayı tatmin oluyorlar, emir alanlar ise, emir almış gibi görünüp istediklerini yapıyorlar. Kişisel olarak yapılamayan şeyler, böyle bir toplumsal karmaşa içinde yapıveriyor, herkes memnun. Ayrıca, madem demokrasi var, tümünden bırakalım bu işi, herkes dilediğini, dilediği gibi yapsın. Nasılsa sonuçta her iş oluyor.

Ülkemizde, genellikle hemen herkes teşhis etmekte, şu hatalıdır, bu yanlıştır demektir. Tamam, teşhis bir başlangıçtır, tedavi için teşhis gereklidir. Ama görüyoruz ki herkes, her kesim yalnızca teşhis ediyor, peki kim tedavi edecek, kim değişik senaryolar üretecek, kim veya kimler öyle olmasında, böyle olsun daha iyi sonuç verir veya verebilir diye sorumluluk yüklenecek ve teşhis ve tedavi yanlış sonuç verdiği takdirde sorumluluklarını üstlenip, özür dileyecek, açık yüreklilikle ben bu işi bilmiyormuşum diyecek?

Yeteri kadar, hatta yeterinden fazla kanuni düzenleme mevcuttur. Kanuni düzenlemeler gözden geçirilip azaltılmalı, buna mukabil kesin olarak uygulanmalıdır. Böylelikle, çok sayıda uygulanmayan hüküm yerine, az sayıda ama uygulanan hüküm daha gerçekçi olacaktır.

Kesin olarak, kurullar bir onama ve denetleme mekanizması olarak görülmemeli, yol gösteren, problem çözen, koruma bilincini yaygınlaştırmaya çalışan, kişi ve kurumlarla diyalogları olan, bilimsel ağırlıklı organlar haline getirilmelidir. Bunun içinde - kusura bakılmasın ama - kurullar çok laf söyleyen ama uygulama yapmayan eleştirmenler yerine, daha az laf söyleyen ama uygulama yapan veya uygulama yapmış kişilerden oluşturulmalıdır. Örnekler lafla değil, yapılmış uygulamalarla verimlidir.

Belediyeler ile kurullar rakip kurumlar değil, bir amacın gerçekleşmesi için bir arada, uyum içinde çalışması gereken kuruluşlardır. Birbirlerini yok farz edip veya lüzumsuz görüp bir sonuca ulaşmaları mümkün değildir. İşbirliği yapılıp, problemlere çözüm bulmak durumundadırlar, yan-

lışları veya hataları kendi aralarında tartışıp sonulandırmalıdır, emredici olmaktan çok, çözüm getirici olmayı tercih etmelidirler.

Bu sözleri dile getirmekteki ana amacım, olayları yönlendirmek, kısa ve uzun vadede özömlere ulaşmaktır. Koruma ile ilgili problemlerimizin ve ölkemiz meselelerinin, bugünden yarına düzeleceğini düşünmek bir hayal olur. Ama, yine de bir başlangıç yapılmalı, gerçekler gündeme getirilmeli ve tartışılmalıdır ki, giderek birşeyleri düzene sokalım ve gelecekte doğruyu daha erken bulalım. Bu yapıldığı takdirde gelecek kuşakların ve bu sevgiye gönöl vermiş gençlerin bu yolu güvenle izleyeceğinden eminim.

Korunması gerekli költer ve tabiat varlıklarımıza daha iyi gelecek dileği ile en derin saygılarımı sunarım.

2. OTURUM

OTURUM BAŞKANI : **Özdemir HANOĞLU**
Nevşehir Valisi

Murat KARAYALÇIN
Ankara Büyük Şehir Belediye Başkanı

Hasan SUBAŞI
Antalya Belediye Başkanı

Kürşat NUMANOĞLU
Ürgüp Belediye Başkanı

Yerel Yönetimlerin Koruma Etkinliklerinde Rolü ve Önemi,
Yerel Ölçekte Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

YEREL YÖNETİMLERİN KORUMA ETKİNLİKLERİNDE ROLÜ VE ÖNEMİ YEREL ÖLÇEKTE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Murat KARAYALÇIN

(Ankara Büyük Şehir Belediye Başkanı)

Belediyelerin beldelerindeki, yörelerindeki doğal ve tarihsel değerlere yaklaşımlarına ilişkin iki iddia ya da görüş tartışılabilir.

Birincisi oldukça olumsuz bir görüştür. Belediyelerin genellikle fiziksel hizmetlere önem vermesi; kültür ve tabiat varlıklarını koruma ağırlıklı etkinlikleri kendi görev alanı içinde görmemesi; doğal ve tarihsel değerlerin "imar" çalışmalarında engel olarak algılanması; ve Belediyelerin özellikle kısa vadede, kimi çıkar çevrelerinin de etkisi ile doğal ve tarihsel değerlerin tahribine göz yumması olumsuz görüşün gerekçeleri olarak alınır.

İkinci görüş ise, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında Belediyeleri çok önemli görmektedir. Buna göre; Belediyelerin işlevleri giderek genişlemekte, fiziksel hizmetlerin yanısıra öteki hizmet kalemleri de Belediyeler tarafından üstlenilmektedir. Koruma işlevi geliştirme çalışmalarına engel değildir. Koruma, sağlıklaştırma ve geliştirme birbirlerini tamamlayan ve güçlendiren üç ana kentsel çevreye yaklaşım biçimidir. Ayrıca çıkar çevrelerinin etkisinde kalarak doğal ve tarihsel değerlerin tahribine varacak kararların alınması ise yalnızca yerel yönetimlerde değil merkezi yönetimde de karşılaşılabilecek bir husustur.

Aslında tarihsel ve doğal değerlerin korunması, ister yerel yönetimler düzeyinde olsun, isterse merkezi yönetim düzeyinde olsun, böyle bir işlevin üstlenilmesinden toplum olarak maddi ya da manevi bir yarar elde edilecekse söz konusudur. Toplumun gelişmişlik ya da bilinçlenme düzeyi, böyle bir işlevden maddi ya da manevi bir yarar beklenmesini gerektirmiyorsa, koruma hizmetleri yerine getirilemez.

Toplumun belli bir gelişmişlik düzeyinde koruma hizmetlerine ilişkin bir talep doğmuşsa, bu hizmet; merkezi yönetimin yönlendirici, Belediyelerin ise uygulayıcı işlevler üstlenmeleri ile etkin bir biçimde yerine getirilebilir.

Merkezi yönetim ana planlarla, ana kullanım kararlarıyla, destekleyen mali araçlarla devreye girmelidir. Uygulama ise Belediyeler tarafından yapılmalıdır. Çünkü Belediyeler tanımları ya da yapıtları gereği olarak eğer toplum doğal ve tarihi eserlerin korunmasına, bir değer atfetmeye başlamışsa, o değeri merkezi yönetime göre daha hızlı bir biçimde en çoğa çıkarırlar.

Kuşkusuz bu genel değerlendirme koruma projelerinin niteliklerine, ölçeklerine ya da konularına göre değişebilir. Ancak önem taşıyan husus bu alanda merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin birbirlerine alternatif görülmemeleridir. Her iki yönetim kademesinin de yapacağı işler vardır.

Doğal ve tarihsel değerlerin korunmasında üzerinde çok büyük bir önemle durulması gereken şey, arsa arzının, konut arzının yada kullanım arzının hızla çoğaltılmasıdır.

Ankara, tarihinin son yarım yüzyılı aşan zaman diliminde neredeyse aynı fiziksel alan içinde üç kez yıkılmış, yeniden yapılmıştır.

Bu zaman dilimi içinde kente yüzbinlerce insan gelmesine karşın, kentsel topraklar yeterince büyütülmemiş, artan nüfus yeşil alanların ya da topoğrafik değerlerin tahribine neden olan bir yapılaşma içinde iskan edilmiştir.

Aynı olgu öteki kentlerimiz için de geçerlidir. Doğal güzellikleri çok yüksek bir kentimiz olan Marmaris bu konuda bir başka çarpıcı örnek olarak verilebilir. Marmaris'te kullanım alanlarının hızla yaygınlaştırılmaması, talebin dar bir alanda karşılanması sonucunu doğurmuş ve sonuçta bu beldemizde doğal güzellikler çok büyük ölçüde tahrip edilmiştir.

1990 yılı içinde Ankara'da, "Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma Planı" bağlamında irili ufaklı bir çok koruma projesi uygulanacaktır. Kuşkusuz bu projelerin içinde en önemlisi "Hacı Bayram'ı Veli Camii Çevre Düzenlemesi"dir. Hacı Bayram-ı Veli Camii çevresinde toplam 5-6 hektarlık bir alanda gündeme gelecek olan bu koruma sağlıklılaştırma ve geliştirme amaçlı çevre düzenleme projesinde, 2,8 hektarlık bir alan ile üzerindeki 169 tesisin kamulaştırılması söz konusudur. Sadece kamulaştırma giderleri 18 Milyar TL. olarak tahmin edilmektedir. Hedef, Ankara'nın simgelerinden olan bu kültür odağını layık olduğu düzeylerde kullanılabilir, algılanabilir ve ulaşılabilir hale getirmek ve kentle bütünleştirmektir.

1990 yılı içerisinde ayrıca, Vakıflar'la işbirliği içinde, Eynebey Hamamı ve Suluhan Çevre Düzenleme projelerini ele almayı düşünüyoruz. Bu projeler dışında, Ulus Planı bağlamında en az on noktada sokak ve tek parsel ölçeklerinde halk katılımının da sağlanacağı görece küçük sağlıklılaştırma ve koruma uygulamaları gerçekleştirmeyi planlıyoruz.

1990 yılı içinde "Eski Ankara"nın bugüne kadar ele alınamamış kesimlerinde, yani Ulus ve Kale proje alanları dışında kalan kentsel sit alanlarında, koruma, sağlıklılaştırma ve geliştirme amaçlı plan elde etmek üzere ulusal düzeyde bir yarışma açmayı da programımıza almış bulunmaktayız.

Ayrıca, Ankara Kalesi'ni bir bütün olarak gündeme getirebilecek bir koruma stratejisi tanımlamak üzere çalışmalar yapmaktayız. Kale'yi bir çok elden, küçük yatırımlarla, parça parça sağlıklılaştırma koruma ve geliştirmeye çalışmak yerine; tek elden ve bir bütün olarak değerlendirmenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Son olarak, Ankara için bir "Arkeoloji Master Planı" hazırlanabilmesi için çalışmalar yaptığımızı belirtmek isterim. Bu plan, kent ve yakın çevresindeki arkeolojik değerlerin bir bütün olarak görülüp ele alınabilmesi ve bu bağlamda gündeme gelebilecek çeşitli olanakların programlanmasına esas olacaktır.

YEREL YÖNETİMLERİN KORUMA ETKİNLİKLERİNDE ROLÜ VE ÖNEMİ YEREL ÖLÇEKTE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hasan SUBAŞI
(Antalya Belediye Başkanı)

Kentlerin, tarihi ve doğal çevrelerinin korunması ve sürekliliğin sağlanması gündeme geldiğinde, bu süreci kesintisiz somut olarak yaşayan bir kentten bahsedeceğim, Antalya'dan.

O nedenle bu kurultay çerçevesinde tartışılan her konu, bugüne kadarki uygulamanın sonuçları, Antalya örneği ile somuta inebilir.

Antalya çevresi tarih öncesi çağlardan günümüze kadar kesintisiz bir yerleşme noktası olmuştur.

Bugünkü kent merkezinin kuruluşu M.Ö.2. yüzyıldır, ilk antik kentten bugün bazı sur duvarları, (Helenistik çağ) Roma ve Bizans çağlarına ait gene bazı sur duvarları ve anıtsal yapılar (Hıdırlık kulesi ve Hydrianus kapısı vs.) halâ ayaktadır. 13. yüzyılda gelen Selçuklular da aynı kent merkezini kullanmış, aynı sur duvarları ile yerleşmeleri sınırlamış ve korumuşlardır. Bu süreci günümüze kadar uzatabiliyoruz. Üstelik bunu yalnız yerleşme bütünlüğünde değil tek yapı ölçeğinde de görebiliyoruz. Bugün kale içinde eski bir ev, bize Türk yapı sanatı ile ilgili bir çok veri verirken, avlu döşemelerinde kullanılan çakıllı döşeme ile de yüzyıllar öncesine (Likya'ya) götürülebilmektedir.

Geçmişteki yerleşme noktalarını gözden geçirdiğimizde, çoğunun savunmaya ve ulaşım odağı olmaya yönelik bir çok ortak verilere sahip olduğunu gördüğümüz gibi, gene bu yerleşmelerin çok güzel bir doğal yapıya sahip olduğunu da biliyoruz.

Antalya da bu yerleşmelerin en görkemli doğal verilerine sahiptir. Yalnızca bir falez olgusu bize bu doğal çerçevenin önemi ve özelliğini çizebilmektedir.

İşte bu doğal ve tarihi veriler bu kentin kimliğini çizmektedir. Nedir kentsel kimlik, kimliğin, bir insana soyadının atalarından gelen bir özelliği aktarması gibi, kentlere de geçmişten gelen bazı özellikleri taşımak ve onlarla birlikte yaşamak gibi bir özelliği vardır. Elbette hiç bir kent gelişme dönemlerindeki gibi bir ortamı ve işlevi aynen devam ettiremez. Ama o dönemlerinin izlerini gelişme bölgelerinden ayrıcalıkları ile giderek daha güçlü bir şekilde taşımaya devam etmektedir.

Bir kent, kimliğini uzun bir süreç içinde kazanabilir. Bu süreç kendiliğinden olduğu kadar, planlı bir gelişme sonucunda da olabilmektedir.

İşte bu kent Antalya, bu kimliği çok uzun bir süreçte kazanmıştır. Biz böyle bir kentin kimliğinin korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarmaktan söz ediyoruz.

Gene bir kenti yalnızca fiziksel dokusu anlatamaz. Bu tanımı sosyal-kültürel ve tabii ekonomik verileri ile tamamlayabilir.

Geçmişte özellikle tarım ve tarıma bağlı ticaretin etkin olduğu Antalya'da bugün artık çok farklı ve dinamik bir sektör; turizm sektörü ön plana çıkmıştır.

Bu sektörün gelişimine kentin doğal ve tarihi verileri etkili olduğu gibi özellikle Antalya'nın doğu ve batısındaki, turizm alanlarındaki gelişmenin katkısı büyük olmuştur. Antalya ve çevresinde bugün yaklaşık 50 bin yatak kapasitesi mevcuttur. Bu gelecekte 100 bin yatak olarak planlanmıştır.

Giderek Antalya, bölgenin bir metropoliten merkezi olma yolundadır.

Bu verileri özellikle gündeme getirmek istedim.

Çünkü tarihi kentlerin kimliğinin korunması ve buna bağlı sorunların saptanmasında artık Antalya'nın verileri farklıdır.

Bugün büyük bir nüfus artışıyla karşı karşıyayız. Hem buna bağlı, hem de kentsel işlevine bağlı (turizm) olarak kentimizdeki rant çok yüksektir.

Eski kent merkezlerinde bizim de yaşadığımız bir süreç söz konusu iken, yani bu merkezlerde, yaşayan halkın günün konfor koşullarına sahip alanlara yerleşmek amacıyla buraları terketmesi, bu alanların konut alanı olarak kullanılmaması (rasyonel olarak), özellikle gelişen kent merkezine yakınsa, bu merkezlerdeki ticari fonksiyonlardan etkilenmesi gibi olgular söz konusu iken, Antalya'daki gelişme süreci farklı bir bakışı gerektirmektedir.

Biz artık kent merkezimizin fonksiyon kazanamamasından şikayetçi değiliz. Fonksiyon yığılmasından şikayetçiyiz.

Daha önceden bahsettiğimiz gibi, kentler elbette gelişirken yeni bir kimlik kazanacaktır.

Ancak burada söz konusu olan sürekli yaşayan ve büyüyen kentle bütünleşen bir kimlik olmalıdır.

Antalya hem tarihi kent merkezi (kentsel sit alanı) içinde, hem de doğal sit alanları içinde Türkiye'deki koruma konusunda geliştirilen yasal süreci yaşamış bir kenttir.

Antalya Kaleiçi

Antalya Kaleiçi Bölgesi Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 9.6.1973 gün ve 7176 sayılı kararı ile SİT alanı olarak ilan edilmiş ve eski eserlerin tescil ve belgelemelerinin yapılarak koruma amaçlı imar planının hazırlanması istenmiştir.

Bunun üzerine Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca O.D.T.Ü. Şehir ve Bölge Planlama Bölümüne hazırlatılan KALEİÇİ KORUMA-GELİŞTİRME İMAR PLANI aynı kurul tarafından 22.9.1979 gün ve A-1850 sayılı kararla kabul edilmiştir.

Kaleiçi, Türkiye'de tek yapı ölçeğine kadar inilen detaylarla hazırlanmış, koruma imar planına sahip ilk kentsel sit alanıdır. O nedenle korumanın ancak planla olabileceği gerçeğini kentimiz 1979 yılından beri kabul etmiştir.

Bu plan 2863 sayılı yasayla oluşturulan kurumlarca 17.6.1987 tarihine kadar yürütülmüştür. Daha sonra 17.6.1987 yılında yürürlüğe giren 3386 sayılı yasa gereği, belediyelerin de içinde bulunduğu bir uygulama süreci başlamıştır.

"Yerel Yönetimlerin Koruma Etkinliklerinde Rolü ve Önemi" oldukça büyüktür. Bu daha önce koruma konusunda dışlanmış olan yerel yönetimlerin sit alanları hakkında karar verme sürecine katılmasını sağlayan 3386 sayılı yasayla bir ölçüde çözülmüştür. Ancak bu yasa da bize yeterli değildir. Çünkü uygulamanın nasıl yapılacağı, hangi fon ve kaynaklarla destekleneceği, kredilendirme, teşvikler ve kentsel teknik altyapı olanaklarının nasıl kullanılacağı konularında yeterli açıklık bulunmamaktadır. Mademki yasa, yerel yönetimlere önemli sorumluluklar yüklüyor, bununla birlikte yerel yönetimlerin korumayla ilgili teknik kadrolarını kurmalarına olanak sağlayacak ve yasa gereğini yerine getirebilmeleri için maddi imkânları tahsis ederek Bakanlığın bu konudaki uygulamaları teşvik etmesi gerekmektedir.

Bu gereklilik ve sahip çıkma durumu Antalya Belediye'sinin olduğu kadar tüm Türkiye'nin de üstüne düşen bir görevdir. Antalya artık kendi boyutlarını aşmış Dünya'nın üzerinde konuştuğu önemli bir turizm merkezi haline gelmiştir ve hızla bu yönde ilerlemektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi Antalya turizmini yaratan ve yaşatan iki önemli unsurdan biri doğal güzellikleri, diğeri tarihi ve kültürel zenginlikleridir. Bu güzelliklerin ve önemli alanların çeşitli tarihlerde sit alanı ilan edilerek koruma altına alındığını görüyoruz.

Bu koruma alanlarının imar planlarıyla birlikte kullanma stratejilerinin de belirlenmesi gerekmektedir.

Öncelikle bu alanların kentte yaşayanlardan ve bütününden ayrı tutulacağı, kentin organik bir parçası olduğu kabul edilmeli, kentin tüm gelişme ve değişimlerinin dikkate alındığı, hem kentinin kente gelen yabancı konukların birlikte kullanabileceği kentsel alanlar olarak düşünölmeli ve planlanmalıdır.

Yerel ölçekte karşılaştırılan sorunlardan teknik ve maddi imkanlar dışında diğer bir önemli husus ise, yasa ve yönetmeliklere aykırı uygulamalarla yerel yönetimlerin alacağı önlemlerin daha pratik hale getirilememesi sorunu vardır. Yani Sit bölgesindeki aykırı yapılaşmaların ya da uygulamaların üzerine gitmede daha etkin ve kısa süreli yaptırımlar sağlayıcı yasal kuralların konması gerekmektedir. Buna paralel olarak cezalandırılmanın yanında kendi oturduğu yapıyı kurallara uygun şekilde restore etmek isteyenlere de çeşitli desteklerin (bilgilendirme, proje, onarım kredisi vb.) sağlanması doğru olacaktır.

YEREL YÖNETİMLERİN KORUMA ETKİNLİKLERİNDE ROLÜ VE ÖNEMİ, YEREL ÖLÇEKTE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Kürşat NUMANOĞLU
(Ürgüp Belediye Başkanı)

Böylesine önemli bir işlevi olan kurultayda konuşma fırsatı bulmuş olmağımın mutluluğumu ifade edecek kelime bulamıyorum. Bu önemli kurultayı düzenleyenlere ve bana bu fırsatı tanıyanlara teşekkür edip, saygılar sunarak konuşmama başlamak istiyorum.

Yerel yönetimlerin koruma etkinliklerinde rolü ve önemi, yerel düzeyde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri konusunda değerli heyetinize arz edeceklerimi şöylece özetlemek istiyorum.

1 – Bildiğiniz gibi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun almış olduğu 5.8.1988 tarih ve 264 sayılı ilke kararı ile Kapadokya Bölgesinin tümünde Nazım İmar planları hazırlanmaya kadar bölgede her türlü yapılaşmayı durdurmuş bulunmaktadır. Ancak,

a) Her şeyin hızla değişip geliştiği günümüzde her türlü yavaşlamaya ve duraksamaya hiç tahammül olmamasına rağmen adı geçen Nazım İmar planı'na daha ne zaman başlanıp ne zaman bitirileceği bile bilinmemektedir. Dolayısıyla yasal düzenlemeler yapılaşma hızına ayak uyduramamakta ve bölge hızla tahrip olmaktadır.

b) Bu hızlı yapılaşmayı durdurmak hakkına ülke turizmi ve ekonomisi açısından sahip olduğumuzu sanmıyorum. Ancak, bölgenin tahrip olmasına da göz yummamız asla söz konusu olamaz. Hal böyle olunca yasal düzenlemelerin ve devlet çarkının bu hıza ayak uydurmasını sağlamak zorunlu hale gelmiş bulunmaktadır. Tüm bunların ışığında;

2 – Kapadokya bölgesi'nde Nazım İmar planı tamamlanmış tek yer olan Ürgüp'te bile mevcut Nazım İmar planını uygulamakta güçlük çekmekteyiz. Çünkü Nazım İmar planı ile birlikte ve daha sonraları Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun almış olduğu kararlar birbiri ile çelişmekte ve uygulayıcı durumdaki belediyeleri şaşkına çevirmektedir. Şöyle ki; Anıtlar Yüksek Kurulu'nun Nazım İmar planı ile birlikte aldığı 15.3.1975 tarih ve 8303 sayılı kararında ilçeye giriş-çıkış yollarının 14,5 metre genişliğe çıkarılması öngörülmüş, ancak Bölge Kurulunun aldığı 3447 sayılı karar ile bu yol kenarındaki evlerin çoğu eski eser olarak tescil edilince öteki kararın ve imar planı'nın uygulanması da söz konusu olamamıştır.

Bir başka örnek ise yine Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 1986 yılında almış olduğu karar gereğince yapılan 1/1000 ölçekli Nazım İmar planı'nda turistik tesis alanı olarak ayrılan Turban Tesisleri alanı ve Çimenli Tesislerinin bulunduğu alanda bu karar gereğince imar uygulaması yapılmış olmasına rağmen daha sonra Bölge Kurulu aldığı 3447 sayılı kararda Çimenli tesisleri alanını doğal sit alanı olarak kabul etmiş, Turban tesisleri alanını ise plan dışı bırakıp Milli Park sınırı içine iterek daha önceki karar gereği yapılan imar uygulamalarını çıkmaza sokmuştur. Bu da kurullar arası alınan çelişkili kararların bölgedeki birçok örneğinden bir başkasıdır.

3 — Tüm bölgelerde olduğu gibi Kapadokya Bölgesi de çok hızlı bir değişim ve yapılaşma içinde bulunmaktadır. Ancak bölgenin hemen hemen tümü doğal sit alanı durumunda olduğundan bölgedeki en küçük bir yapılaşma hareketi izin gerektirmekte ancak, bu iznin alınması aylar hatta zaman zaman yıllar aldığından bu da ya kaçak yapılaşmayı arttırmakta, ya da yasaya saygılı vatandaşı çaresiz duruma sokmaktadır.

Çözüm olarak, bölge kurullarının kaldırılıp illerde valilerin başkanlığında il kurullarının kurulmasını öneriyorum. Böyle olunca kararların daha hızlı çıkması sağlanacak ve vatandaşın mağdur duruma düşmesi önlenmiş gibi kaçak yapıların önü alınacak ve böylece mülki ve mahalli makamlar vatandaş ile karşı karşıya getirilmemiş olacaktır. Ayrıca bunun bir başka yararı da mülki ve yerel yöneticilerin mahallinde kendi verdikleri kararlara daha çok sahip çıkmaları ve çarpık yapılaşmayı önlemeleri söz konusu olacağından bu doğal ve tarihi değerlerimiz günbe gün yok olmaktan kurtarılacaktır. Çünkü kararı alan ve uygulayan organların birlikteliği sağlanmış olacaktır. Bu maddeden olarak,

4 — Bölge Kurulu uygulamasında ne gariptir ki bölgeyi çok iyi tanıyan elemanlar ve teknik adamlar kurul dışında bırakılmakta ancak, bölgeyi hiç tanımayan başka bölgelerin insanları başka yöreler için yöreyi tanımadan bağlayıcı kararlar alarak yukarıda arzetye çalıştığım kargaşa - gecikme ve çaresizliklere neden olmaktadır. Söz gelişi Ürgüp Müzesi Müdürü bölgemizi çok iyi tanıdığı halde Kayseri Bölge Müdürü Kurul üyesidirler. İşte bu nedenle il kurulları bu sakınca-yı da ortadan kaldıracaktır.

5 — 2863 Sayılı Yasada müze müdürlüklerine hiç bir yetki tanınmadığı halde genelgelerle ve günlük emirlerle bu konuda görevler verilme çabaları çok yanlış olup, hem otorite boşluğu hem kargaşa yaratmaktadır. Bu konuda acilen yeni yasal düzenlemelere gidilmesi zorunlu görülmektedir. Çünkü müze müdürlükleri kendilerine yapılan küçük ve esasa tesir etmeyen olaylarda karar verebilme yetkisinde olmalıdır.

6 — Yine 2863 Sayılı Yasada görevlerini yerine getirmeyen, yanlış uygulama yapan veya yanlış uygulamalara izin veren belediyeler için valiliklere daha çok yetki verilmesi yerinde olacaktır. (Ürgüp Belediyesi olarak biz bu tür yanlış uygulamalara izin vermediğimiz gibi ayrıca çarpık yapılaşmalar konusunda bir uygulamamız da söz konusu olmamasına rağmen) bölgedeki bu tür uygulamalarda il Valiliği'nin sadece görevi ihmalden başka bir işlem yapamaması sıkıntılar yaratmakta olup, bu konuda da yeni bir yasal düzenleme ile il Valiliklerinin daha çok yetki ile donatılmasının çok yerinde olacağını düşünmekteyiz.

7 — Bir başka ve her zaman biz yerel yöneticileri ve mülki makamları, zor durumda bırakan konu ise: Doğal ve tarihi sit alanlarının daha önceki tespit edilmişindeki yanlışlardır. Daha önce doğal ve tarihi hiçbir özelliği olmayan bir çok yerin sit alanı olarak kabul edilmesi bölgede yeni yapılaşmalar konusunda sıkıntı yaratmakta olup, bölgenin hemen hemen hepsi ve ilçemizin tümü sit alanı olan Ürgüp ve yöresinde sayısız engeller ortaya çıkarmaktadır. Hal böyle olunca tüm Kapadokya'da belki de ülke genelinde sit alanlarının yeniden gözden geçirilmesi ve esas özelliği olan sınırlara ve de sayılara getirilmesine süratle ve büyük gereklilik bulunmaktadır. Çünkü koruma amacıyla ama yanlış çizilmiş bazı sınırlar ve yanlış verilmiş kararlar, hem yeni gelişmelere engel teşkil etmekte hem de sosyal zorluklar yaratıp vatandaş ve yöneticileri zor durumda bırakmaktadır.

8 — Bir başka öneri olarak şunu söylemem mümkündür. Değerli heyetinizin bildiği gibi bugün Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak bölgelerde Rölöve Anıtlar Bölge Kurulları mevcuttur. Ancak yeteri kadar teknik eleman ve donanımdan yoksundurlar. Bunun yanında belediyelerde de her zaman yeteri kadar ve arzu edilen düzeyde mimar, mühendis ve restoratör gibi teknik personel bulunmadığı bir gerçektir. Bunun içindir ki Rölöve ve Anıtlar Bölge Kurullarının yeteri kadar teknik eleman ile donatılarak çevre belediyeler ve mülki makamlardan gelecek teknik eleman talebini karşılamak suretiyle yanlış uygulamaların ve teknik yetersizliklerin daha işin başında giderilmesi mümkün olacaktır.

9 – Tüm bunların dışında çok önemli bir konuda, tarihi ve doğal sit alanı içindeki eserlerin sayıca çok ve de yoğun olduğu bölgelerde bunların teker teker tapuya tescil edilmeleri gerekliliği uygulamada güçlükler yaratmakta olup, gerekli yasal düzenlemeler yapılarak söz konusu yerlerdeki yapılaşmalar konusunda, bu yerlerin liste adreslerinin belediye, müzeler, ya da mülki makamlara verilmek suretiyle izin ve yapılaşma ruhsatları konusunda bir kolaylık getirilmesi özellikle Ürgüp ve Kapadokya gibi tüm bölgenin sit alanı ilan edildiği yerlerde büyük bir sıkıntıyı ortadan kaldıracaktır.

10 – Değerli kurultayın seçkin katılanları; arzetmek istediğim çok önemli bir konu ise şudur: Kapadokya gibi çok önemli bir tarihi ve doğal güzellik potansiyeline sahip ve adım adım tüm bölgenin bir doğal ve tarihi sit alanı olarak kabul ve ilan edildiği bölgelerde bütün bölge için sürekli kontrol ve denetim yapacak araç gereç ve elemanla donatılmış bir bölge zabitasının kurulması ve valilikler emrine verilerek, tüm bölgenin her zaman taranması yerinde ve anında yanlış ve izinsiz yapılaşmalara müdahale edilmesi çok yerinde olacak ve yanlış uygulama ve yapılaşmaları ilgili makam ve yerlere hemen bildirerek hem vatandaşın mağdur olmaması hem de suç işlenmemesi sağlanmış olacaktır.

11 – Sayın Başkan, değerli yöneticiler, değerli üyeler; Devlet katında çok iyi niyetler ile alınan kararların daha alt kademelerde bürokratik kargaşaya gömülüp kaybolmaması ve de bu konularda vatandaşın mağdur olmaması yanında devletin de zaafa uğramaması, tüm bunların dışında birer insanlık mirası olan doğal ve tarihi değerlerimizin kaybolmaması için aynı zamanda da imar ve gelişmemizin de sekteye uğrayıp yavaşlamadan yürümesi için fikir önerilerimizi değerli heyetinize arzetmeye çalıştım. Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Bu kurultayı toplayanları ve bu değerlerimizin korunmasında emeği geçenleri eminim ki insanlık tarihi minnetle anacaktır. Bu vesileyle hepimizi tekrar selamlıyor, teşekkür ediyorum.

Ayrıca şunu arz etmek istiyorum: Çok değerli konuşmacılar burada çok güzel konulara değindiler. Koruyalım; nasıl koruyalım. Bizim bölgemizi ben inanıyorum ki bizden daha iyi koruyabilecek bir merci göremiyorum. Çünkü bizler seçimlerle gelmiş, halkın oyu ile bu makama oturmuş kişileriz. Yalnız şunu vurgulamak istiyorum; özellikle Sayın Bakanımın da bunu can kulağıyla dinlemesini istiyorum: İki tane bakanlığımız var; biri İmar İskan Bakanlığımız, bir de -eski adıyla- Turizm ve Kültür Bakanlığımız. 1984 yılının; 14 Nisan 1984 senesinden bu yana -belki suç işliyorum- o kağıdı sumenimin altında saklıyorum; 2 tane kağıdı. Bakanlığımızın biri diyor ki; burası doğal, tarihi korunacak sit alanıdır; buradaki binaları koruyun. Diğer bakanlığımın ise; içerisinde az da olsa oturanlar tespit edilmiştir; derhal buranın elektriğini suyunu kes ve git, diyor.

Bir belediye başkanı olarak biz ne yapacağız? Yıkacak mıyız koruyacak mıyız? Ayrıca; gece 00.3, boşaltmışız ve 00.3'te vatandaş yeni yaptırdığı evine ahır ve sanalkı yapmak için o boşalttığımız yerdeki evini yıkıyor; gece saat 3'te 4'de de vatandaşın peşinde koşacak değilim. Ama buna rağmen bu vatandaş yakalıyorum, savcılığa veriyorum savcılık serbest bırakıyor. Diyor ki bu bunun tapulu malı; ne diyebilirsin diyor. Yasada varsa bir yeri diyor, getirin ben bu adamı içeriye atalım diyor.

O zaman biz nasıl koruyalım? Nasıl koruruz; Bakanlık olarak bu bölgeyi komple kamulaştırırız, etrafına da tel örgüyü çekeriz, 5 tane de bekçi koyarız ve burayı güzel bir şekilde restore ederek korumaya çalışırız.

Ben inanıyorum ki bu Kurultay, çok iyi geçti. Biz politikacılar şunu da söylemek istiyorum; böyle kağıttan okuyamayız. Kağıttan okuyamıyoruz, daima seçmen karşısında konuştuğumuzdan; ben şunu arz etmek istiyorum; lütfen, bu memleket bizim. Özellikle Kapadokya'yı diğer yerlerle aynı kefeye koymayalım. Kapadokya'ya ayrı bir karar alınması gerekir. Kapadokya için ayrı kurallar konulması gerekir. Ben özellikle -Başta Sayın Bakanım olmak üzere- bütün yetkili

mercilerden rica ediyorum: Bu kurulun biran önce Nevşehir'de kurulması lazım. Çünkü ben bunun çok ezikliğini çekiyorum. Kapadokya dediğiniz anda aklınıza Ürgüp geliyor.

Kapadokya dediğiniz zaman aklınıza Ürgüp geliyor. Göreme dediğiniz zaman aklınıza Ürgüp geliyor; çarpık bir yapılaşma olduğu zaman yine Ürgüp geliyor. Çünkü Kapadokya denildiği zaman hemen o da Ürgüp'te deniliyor.

Ben burada şunu vurgulamak istiyorum: Ürgüp'ü korumaya çalışıyoruz ama şunu da yine vurgulamaya çalışıyorum; 5 parmağın beşi bir olmaz. Tüm belediye başkanı arkadaşlarıma da haklı demiyorum; içimizde haksız belediye başkanı arkadaşlarımız da vardır; koruyamayan arkadaşlarımız da var. Bu nedenle öncelikle Kapadokya'da yani Nevşehir'de bu kurulun biran önce kurulmasını talep ediyorum.

Beni sabırla dinlediğiniz için hepinize en derin saygılarımı ve hürmetlerimi sunarım.

3. OTURUM

OTURUM BAŞKANI : **Prof. Dr. Yılmaz BÜYÜKERŐEN**
Anadolu Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Ümit SERDAROĞLU
M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi
Arkeolojik Alanlardaki Planlama, Çevre Düzenleme ve
Uygulama Sorunları

Prof. Dr. Gönül TANKUT
O.DT.Ü Mimarlık Fakültesi
Korumanın Eğitim, Sosyal ve Ekonomik Yönü

Y. Mimar Filiz OĞUZ
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Tek Yapı Ölçeğinde Onarım ve Yeni Kullanım Olgusu:
Projelendirme ve Uygulamada İlkeler, Yöntemler

ARKEOLOJİK SİTLERDE KORUMA, KULLANMA VE PLANLAMA SORUNLARI

Prof. Dr. Ümit SERDAROĞLU

(M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi)

Gelişen turizm hareketleri tüm dünyada, doğal güzellikler, tarihsel kentler, deniz, güneş ve başka kültürler gibi ilgi çeken özellikler yanısıra Arkeolojik kalıntıların ön sıralara yerleşmesine neden olmuştur.

Yurdumuzda da, düzenlenen turların tarihi ve arkeolojik ilgi merkezlerini bağlayan bir yol izlediğini, mutlaka programlarında Ören yerlerinin yer aldığını görüyoruz. İşte turizm hareketlerinde, Arkeolojik sitlere yönelik hızlanmanın getirdiği tehlikeler, son yıllarda ülkelerin uzmanlarını uyarılmış olmalı ki, bugüne kadar Uluslararası Kartalarda, tüzüklerde arkeolojik kazılarla ortaya çıkan taşınır, taşınmaz kalıntıların korunması söz konusu edilirken, 1985 yılında İsviçre'nin Basel Kentinde toplanan ve bizim de katıldığımız Uluslararası Kongrenin ana temasını Anıtları Koruma ve Turizm oluşturdu: Verilen bildirimler arasında "Turizmin gelişmesi ve Kültürel Konservasyon, Kültürel varlıklarla Ekonomik gelişmenin koordinasyonu, Kültürel turizm, başlıklı olanlarının yanısıra Sri Lanka'dan, Ürdün'den, İngiltere'den, Guatemala'dan, Yunanistan'dan ve doğu Avrupa ülkelerinden, turizmin, ören yerlerinde ve anıtlarda oluşturduğu hızlı aşınma ve tahribi dile getiren sesler geldi. Ve ağırlığın o yöne kaymasına neden oldu.

O toplantıdan bugüne kadar geçen süre içinde ICOMOS'un inisiyatifinde hazırlıkların sürdürüldüğü, ICOMOS Türkiye Milli Komitesine ulaşan bir yazıdan anlaşılmaktadır. Bu yazıda 1984'de ROSTOC taki genel kurul toplantısında arkeologlar arasındaki tartışmalar nedeni konunun önemini açıklıkla ortaya çıktığı, 1985 te özel bir Uluslararası Arkeolojik Varlıklar Yönetim Komitesi (ICAHM) oluşturulduğu ve bir özel çalışma grubunun da Arkeolojik alanların korunma kullanılmasına yönelik bir tüzüğün ana hatlarını belirleme çalışmalarına başladığını bildirmektedir. Bu tüzük (Carta) bugün elimize ulaşmıştır. Milli Komitelerden görüş istenmektedir. 1990 da Lausanne'de sunulacaktır.

Böyle bir Karta'ya gerek duyulmuştur; çünkü 19. yüzyıldan başlayarak çeşitli ülkelerde çıkarılan yasa ve tüzükler, hep anıtların, anıt gruplarının bakım ve onarımı ile sorunlara yöneliktir.

1931 Atina Kongresinde bildirgesinde VI. maddede kısaca harabelere ve korunmasına değinilir.

1931 Karta del Restauro'da 10. madde de kazılarla ortaya çıkarılan kalıntıların korunması gereğine işaret edilir.

1964 te kabul edilen Venedik Tüzüğünde ise 15. maddesinde, 1956 yılında Unesco tarafından kabul edilmiş ve Arkeolojik kazılara uygulanacak yöntem ve ilkeler yer almıştır... "Yıkıntılar korunmalı, anıtın anlaşılmasını kolaylaştıracak, anlamını hiç bozmadan açığa çıkaracak her çareye başvurulmalıdır" dedi.

1906 yılında yurdumuzda yürürlüğe konan Asar-ı Atika Nizamnamesi ilk kez anıt türlerini sayar, korunması kuralını getirir ve arkeolojik kazılarda uygulanacak esasları belirler. Çok yıllar sonra 1973 te kabul edilen 1710 sayılı yasa ilk kez arkeolojik sit, doğal sit kavramlarını getirir ve koruma altına alır (madde 1), 2. maddede ise bu sitlerde kullanım biçimlerinin yönetmenliklere göre tayin edileceğini hükme bağlar.

İşte bugün eksikliği hissedilen de bu tüzüklerdir.

Bu öneri Karta'nın, giriş bölümünde, Arkeolojik varlıkların, geçmiş insan etkinliklerinin temel bilgilerini oluşturduğuna işaret edilir ve bu nedenle bu eserlerin korunma ve denetlenmelerinin; arkeologların ve diğer bilim adamlarının, bugünkü ve gelecek kuşaklar adına ve yararına onları araştırma ve yorumlayabilmelerini mümkün kılabilmek için esas olduğu vurgulanır.

Yine temel görüşe göre, bu varlıkların korunmaları yalnızca arkeolojik araştırma tekniklerinin uygulanması ile gerçekleşemez. Bu iş daha geniş bir perspektifte profesyonel ve bilimsel bilginin ve deneyimin varlığını gerektirir; çünkü Arkeolojik kalıntılara çevre özellikleri ile birlikte bakmak gerekir. Bu nedenle arkeolojik varlıkların ve alanların korunmaları farklı disiplinlerden uzmanların işbirliği ile gerçekleşmelidir. Yine giriş bölümünde, bu Karta'nın temel ilkeleri içereceği, özel ve bölgesel nitelikli sorunları, temel ilkeler ışığında her ülkenin kendisinin çözmesi gerekeceğine işaret eder.

Öneri 9 maddeden oluşmaktadır.

I. MADDE : TANIM ve GİRİŞ

Arkeolojik varlık, arkeolojik yöntemlerin birinci el bilgi sağladığı maddesel varlıkların bir bölümüdür. İnsan elinden çıkmış her türlü ürünü, insanın etkinlikleri sonucunda ortaya koyduğu nesnel tüm şeyleri, bunlarla ilgili kalıntıları (toprak altında ve su altında) ve onunla ilgili taşınabilir nesnelere kapsar.

II. MADDE : ENTEGRE KORUMA POLİTİKALARI

Arkeolojik varlıklar narin, hassas ve yenilemeyen kaynaklardır. Arazi kullanımı bu nedenle denetimli ve arkeolojik varlıkların tahribini en aza indirecek bir düzende olmalıdır.

Arkeolojik varlıkların korunması ile ilgili politikalar, bu nedenle, eğitim, kültürel çevre ile olduğu kadar planlama, gelişme ve arazi kullanım politikalarının birbiri ile ilişkili ve tüm olarak ele alınan türden olmalıdır.

Arkeolojik varlıkların korunması düşünce ve eylem olarak Uluslararası, Ulusal, bölgesel ve yöresel düzeydeki planlama politikalarının içinde yer almış olmalıdır. Toplumun, arkeolojik varlıkların korunması ile ilgili politikadaki etkin katılımı sağlanmalıdır. Özellikle bu, yerli halk kültürünü kapsıyorsa temel ilkedir.

Bu katılım, öneri geliştirmede gerekli olan bilgiye ulaşma temeli üzerine oturmalıdır.

Topluma bilgi aktarımı bu nedenle entegre bir korumanın önemli bir bölümüdür.

III. MADDE YASA ve EKONOMİ

Arkeolojik varlıkların korunması her birey için ahlaki bir zorunluluk olmalıdır. O aynı zamanda ortak bir toplumsal sorumluluktur.

Bu zorunluluk ilgili yasalarla da belgelenmeli, ve etkili bir arkeolojik varlık yönlendirilmesi, düzenlenmesi için gerekli ekonomik destekler sağlanmalıdır.

Arkeolojik varlıklar tüm insan toplumundandır ve bu yüzden korunması için her ülkenin bu tür fonların oluşumuna katkısı bir ödev olmalıdır. Yasa, arkeolojik varlıkların korunmasını sağlayıcı, yerinde korumaya (insitu), araştırma gereksinimine cevap verecek şekilde, her ülke ve bölgenin geleneklerine, tarihine ve gereksinimlerine uygun olmalıdır. Yasalar, arkeolojik varlıkların

tüm insanlığın ortak varlığı olduğu ve tek kişiye ve Ulus'a ait olmadığı temel kavramı üzerine oturmalıdır. Yasalar ilke olarak, bir arkeolojik site yetkililerce zorunluluk müdahale değiştirme, tahrip, öngörüldüğünde, tam bir arkeolojik araştırmayı ve belgelemeyi zorunlu kılmalıdır.

Yasalar, Arkeolojik varlıkların korunma ve bakımını kapsamlı bir biçimde sağlayıcı olmalıdır.

Yeterli önleyici cezalar arkeolojik varlıklar yasasında yer almalıdır. Eğer yasa sadece, envanteri yapılmış, kayıtlı ve bilinen arkeolojik varlıkları kapsıyor ise, kapsam korumaya alınmamış veya ileride ortaya çıkarılmış veya çıkarılacak sitleri ve anıtları da, arkeolojik değerlendirmesi yapılınca kadar genişletilmelidir.

Gelişim projeleri, arkeolojik varlıklar için en büyük fiziksel koruma aracı olabilirler. Gelişim şemaları oluşturulmadan önce arkeolojik varlıklar üzerinde yeterli çalışmalar yapılması planlamacılar için bir görev olmalı ve bundan dolayı yasalarda bu tür planlamaların maliyetlerinin içinde bu çalışma maliyetlerinin yer alması öngörülmelidir.

Yasalarda, gelişim şemalarının, arkeolojik varlıklar üzerinde ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerini en aza indirecek ilkeler yer almalıdır.

IV. MADDE : SURVEY - ENVANTER

Arkeolojik varlıkların korunması, yaygınlığı ve özellikleri ile ilgili olarak mümkün olabilecek en geniş bilgi temeli üzerine oturmalıdır. Arkeolojik kaynakların araştırılması, arkeolojik varlıkların korunmasındaki yöntemlerin, stratejilerin geliştirilmesinde temel araçtır. Bu nedenle arkeolojik varlıkların korunma ve kullanılmasındaki temel kararlar arkeolojik surveylerin getireceği sonuçlar esas bilgi kaynağını oluşturur.

Böylece oluşacak envanterler bilimsel araştırmalar için ilk kaynakları sağlamış olacaklardır. Bu açıdan envanterlere, dinamik ve sürekli bir belge ve envanterlemeye böyle bir eylem gözü ile bakmalıdır. Bu envanterler bilgilerin yoğunluğu ve doğruluğu açısından farklı eşiklerde olabilirler; ancak en az bilgi ile bile koruma kararı alabilmek için bir başlangıç noktası olabilecektir.

V. MADDE : ARAŞTIRMA

Arkeolojik bilgiler esas olarak, arkeolojik varlıklar üzerindeki bilimsel araştırmalara dayanır.

Bu araştırmalar ise, tam bir kazıdan, tahrip edici olmayan örnekleme kadar değişen bir dizi yöntemi içerir.

Araştırmanın bilimsel ve koruma amaçları için gereken bilgilerin elde edilişi sırasında, arkeolojik belgelerin zarar görmesine neden olacak işlemler gereğinden fazla olmamalıdır.

Bu araştırmalarda tam bir kazı yerine mümkün olduğunca tahribkar olmayan havadan ve yerden survey, örnekleme gibi yöntemler yeğlenmelidir.

Kazıların daima dokümente edilecek bilgiler ve korunacak kültür katmanları arasında bir seçim zorunluluğu getirmesi ve bunun bazı bilgilerin kaybı ve bazan da bir anıtın toptan yok olması pahasına yapılması göz önüne alınarak, kazı kararı çok yönlü tartışılarak ve düşünülerek verilmelidir.

Kazılar, gelişme, arazi kullanımında değişme ve doğal bozulmaya uğrayacak alanlarda yapılmalıdır.

İstisnai durumlarda korunamayan sitler, araştırma sorunlarının açığa çıkarılması ya da topluma daha iyi sergileyebilmek amacıyla kazılabilirler. Bu gibi durumlarda, sitin durumuna göre kazılar, bilimsel yöntemlerle ve bilimsel değerlendirmelerle gerçekleştirilmelidir. Kazılar, gelecekteki araştırmalara da olanak tanıyacak şekilde kısmi olmalıdır.

Kazıların bitiminden uygun bir süre sonra, buluntularla ilgili envanteri de içerecek biçimde ilim dünyasına yönelik raporu yayımlanmalıdır.

Kazılar, üzerinde birleşmiş Uluslararası ve Ulusal mesleki standartlarda ve Unesco'nun (1956) arkeolojik kazılara uygulanabilir Uluslararası ilkelerine uygun yöneltmelidir.

VI. MADDE : KULLANMA VE KORUMA

Arkeolojik varlıkların kullanımında başta gelen amaç anıtları ve sitleri (insitu) yerinde korumaktır.

Varlığın yerinin değiştirilerek yeni bir yerde konumlandırılması, varlığın orijinal kontekstinde koruma ilkesini değişmesine neden olur. Bu ilke başlıca kullanım, koruma ve yönetim gereğini zorlamaktadır. Bu durum ayrıca, kazı sırasında veya kazıdan sonra gün ışığına çıkarılan eserlerin kullanma ve korunması hususu sağlanamıyor ise arkeolojik varlıkların ortaya çıkarılmaması ilkesini de ortaya getirir. Yöresel katkı ve katılma etkin olarak sağlanmalı ve desteklenmeli. Bu ilke özellikle, yöresel halkı ve yöresel kültür grupları söz konusu olduğunda önemlidir. Bazı durumlarda sit ve anıtların yönetim ve korunmasını yerel halka emanet etmek daha yararlı olabilir.

Kullanılabilir kaynakların sınırlı oluşuna bağlı olarak aktif kullanım seçmeli bir temel üzerine oturtulabilir. Bundan dolayı kullanım, temsili ve nadir oluşunu belirleyecek bilimsel saptamalara göre ortaya çıkacak sit örneklerine ve anıtlara yönelik olmalı, ilgi çekici ve görsel açıdan etkili olmaları bir seçme nedeni olmamalıdır.

Arkeolojik varlıkların kullanımında 1956 yılında kabul edilmiş Unesco ilkeleri geçerli olmalıdır.

VII. MADDE : TANITIM, BİLGİLENDİRME, REKONSTRUKSIYON

Arkeolojik varlıkların topluma tanıtılması çağdaş toplumların köklerini ve gelişimini anlamakta temel metoddur. Aynı zamanda korumak isteyleştiki gereksinimi açıklayacak en önemli yaklaşımdır.

Tanıtım ve bilgilendirme, bilginin en yaygın ve anlaşılabilir aktarma şeklidir. Bu nedenle sık sık elden geçirilip, yenilenmelidir. Geçmiş anlamaya çok yönlü bir yaklaşımı öngörmelidir.

Rekonstrüksiyonlar iki önemli işleve hizmet eder, deneysel araştırma ve yorum. Bunun birlikte çok dikkatli ve ihtiyatlı yürütülmelidir. Böylece varolan arkeolojik belgelere zarar verecek herhangi bir işlemi önlemeli ve özgünlüğünü koruyacak, her türlü kaynaktan sağlanmış belgeler kullanılmış olmalıdır. Eğer mümkün ise rekonstrüksiyonları arkeolojik kalıntılar üzerinde hemen gerçekleştirmemeli, yapıldığında da rekonstrüksiyon olduğu belli olmalıdır.

VIII. MADDE : MESLEKİ KALİTELER

Arkeolojik varlıkların yönetiminde çeşitli uzmanlık alanlarının yüksek akademik düzeyde temsil edilmesi esastır. Uzmanlık alanlarında yeterli miktarda kalifiye elemanın eğitilmesi her ülkenin eğitim politikaları içinde önemli yer almalıdır.

Belirli çok özel alanlarda gereken uzmanlık eğitimi için Uluslararası işbirliği yoluna gidilebilir.

Akademik arkeoloji eğitiminin amacı kazıdan insitu korumaya genişliği olan koruma politikalarını da kapsamalıdır.

Şu nokta da gözönüne alınmalıdır ki yerel halkın tarihinin araştırılması arkeolojik varlıkların anlaşılması ve korunmasında anıtların ve sitlerin incelenmesi kadar önemlidir. Arkeolojik varlıkların korunması sürekli ve dinamik bir gelişme eylemidir. Bu da bu alanda çalışanların konu üzerindeki bilgilerini sürekli olarak yenilemelerini gerekli kılar. Mezuniyet sonrası eğitim programları arkeolojik varlıkların yönetim ve korunmasına yönelik olarak geliştirilmelidir.

IX. MADDE : ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ

Arkeolojik varlıklar tüm insanlığın ortak malıdır. Yönetiminde belirli standartların oluşturulup geliştirilmesinde Uluslararası işbirliği esastır.

Arkeolojik varlıkların sorumluluğunu taşıyan meslektaşlar arasında bilgi deneyim alışverişini sağlayacak Uluslararası bir mekanizmayı oluşturmak acil bir gereksinimdir.

Bu iş, konferanslar, seminerler, ortak atölyeler vb. etkinlikler düzenlemek, yöresel olduğu kadar daha geniş düzeylerde gerçekleştirmek, eğitim sonrası çalışmalar için bölgesel merkezler düzenlemek şeklinde olabilir. ICOMOS oluşmuş özel ihtisas grupları ile bunu orta ve uzun vadeli planlarla gerçekleştirmelidir.

Arkeolojik varlıklar yönetiminde düzeyin yükseltilmesini sağlayacak Uluslararası uzman değişimi geliştirilmelidir. Arkeolojik varlıklar yönetimi konusunda teknik destek programları ICOMOS'un önderliğinde geliştirilmelidir.

Konunun burada değinmek istediğimiz noktaları açısından bizi bu önerinin IV., V. ve VI. maddeleri öncelikle ilgilendiriyor. Bu maddeleri tartışmadan önce, gerekli ve değinmekte yarar olduğuna inandığımız bazı noktaları belirtmek istiyoruz.

Konumuz olan arkeolojik alanlar, kendi aralarında, buldukları yere, çevre koşullarına ve niteliklerine göre gruplara ayrılmaktadırlar. Bu gruplamaları birkaç türlü yapmak mümkündür. Uygulama ile ilgili yöntemler saptanıp, planlama yapılırken her grubun kendi özelliklerini ve sorunlarını gözönüne alma gereği vardır.

Kazılarla veya rastlantı sonucu ortaya çıkarılanlarla, varlıklarını ötedenberi bildiğimiz bu ören yerlerinin buldukları konuma göre, yerleşme yerleri dışında olup da toprak altı veya toprak üstü kullanımlara açık olanların, yerleşme yerleri için veya yanında olanların sorunlarından farklı sorunları vardır. Kuşkusuz sorunlara çözüm aranırken bu özellik farkları önemli rol oynamayacaktır. O halde statik değil dinamik nitelikli çözümlerin gereği ister istemez ortaya çıkmaktadır.

Bu durumda önce arkeolojik alanları tehdit eden şeylerin doğru saptanması ondan sonra önlemlerin seçilip programlanması ve bu önlemlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak araçların belirlenmesi gibi üç eşik karşımıza çıkar.

Arkeolojik alanları tehdit eden şeyler nelerdir?. Bunları Turizm, Endüstri, Arsa ve Arazi Spekülasyonları, yanlış planlama kararları, doğal afetler ve doğal aşındırma, yanlış ve keyfi idari karar ve uygulamalar, bilgisizlik, uygulanan yanlış kazı teknikleri ve sübjektif seçim kararları, kazı sonrası ihmal, yetersiz mali kaynaklar, yetersiz kadrolar, yetersiz denetimler, kamu kuruluşları arasında koordinasyon yokluğu ve en önemlisi topluma mal olmuş bir koruma bilincinin yokluğu şeklinde anabazlıklar halinde sıralayabiliriz. Bu başlıklar ayrı ayrı açılmalı ve tartışılmalıdır.

Alınması gereken önlemleri de yine anabazlıklar halinde sıralarken iki ana noktada düşünmek uygun olacaktır. Bu iki nokta eylemin içeriği açısından ayrı olmakla birlikte birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. İlki koruma ile ilgili önlemlerdir. Arkeolojik sitler bir bütün olarak korunmalıdır. Bu korumada doğal çevresi ile ilişkisi de doğru kurulmalıdır. Arkeolojik siteleri bir defa daha yaratılması olanağı bulunmadığı bilincinden hareketle çağdaş gelişme girişimlerinin en az zarar vereceği çözümlere gidilmelidir. Arkeolojik alanları dolaylı, ya da doğrudan etkileyecek kararlarda kamu kuruluşlarının yetki sınırlarına kesinlik kazandırmak gereklidir. Kazı yapılmış ya da yapılmakta olan arkeolojik sitlerde koruma ve onarma işleri çok yakından izlenmeli, kentsel yerleşme içi veya yanında, yakınında bulunan arkeolojik sitlerde sınır ayrımları bozulmayacak şekilde sağlıklı ve kesinlikle saptanmalı, süreklilik kazanmalı ve özel oluşturulacak ekiplerle sitler denetim altında tutulmalıdır. Yerleşme dışında ve uzağında bulunan arkeolojik sitlerde korumayı ve denetimi sağlayacak kadrolar oluşturulmalıdır.

Turizm hareketlerinin, özellikle ziyaretçi gruplarının örenyerlerinde yarattıkları tahribatı önleyici önlemler alınmalı, yanlış restorasyonlara ve özellikle ehliyetsiz ellerle, projersiz yapılan restorasyonlara kesinlikle engel olunmalıdır.

Bölge, yöre ve kent planlamaları öncesinde ve sırasında planlı denetim altında tutacak gerçek bir işbirliği sağlanmalı, alt yapı hizmetlerini üstlenmiş kuruluşların kısa ve uzun vadeli yatırım programları bilinmeli ve arkeolojik sitlerle ilgili oldukları ölçüde bu programların planlama eylemi içinde alanın uzmanları yer almalı, koruma bilincini geliştirme işine ilkökul çağında başlamalı ve bunun için her türlü yayın, tanıtım, vb. yollara başvurmalı. Koruma eylemine halkın katılımının yollarını bulmalı ve özendirilmelidir.

Koruma eyleminin hayatiyet ve süreklilik kazanmasında yararlı olacak önlemler içinde en önemlilerinden biri, sağlıklı ve doğru planlanmış ve her ören yerinin kendi özelliklerini gözönüne alan bir kullanım politikasıdır. Arkeolojik örenyerini ziyarete açmak, yayın yoluyla tanıtmak, bazı günübirlik hizmetleri sunmak gibi girişimlerle kullanıma denetimli olarak açmakla, hem o örenyerlerinden bakım ve onarıma ekonomik kaynak sağlanacak hem de örenyerinin içinde ve çevresindeki olumsuz gelişmeleri önleyecek çözüm getirilmiş olacaktır.

Bu kullanma programı, kapsamlı olmalı ve bölgelerin durum ve özelliklerine göre saptanacak öncelikler sırasına göre ele alınmalıdır. Kullanıma açılacak alanların büyüklüğü ne olursa olsun çevresi denetim altına alınmalı giriş-çıkış noktaları belirlenmelidir. Alan içindeki gezi yolları saptanmalı ve bu yollar üzerindeki kalıntıların temizleme, onarım, destekleme gibi teknik sorunlarını çözümlenmelidir. Ören yerlerinin içinde, özellikle o ören yeri geniş bir alanı kaplıyor ise günübirlik hizmet açısından gereken düzenlemeleri, tercihan alan içine yabancı kitle getirmeden, mevcut yapılardan uygun olanların onarımı ve yeni fonksiyon verilmesi ile sağlama yoluna gidilmelidir.

Bunların gerçekleştirilmesi için ise bazı araçların geliştirilmesi zorunluluğu vardır. Başvuracağımız en etkili araç ise plandır. Bu planlar bölge ölçeğinden, yöre ve alan ölçeğine kadar inmelidir. Yine bu planlar a) Koruma ilkeleri ve yöntemlerini, koşullarını, b) Kullanma ilke ve koşullarını içermelidir. Bu planlarda ören yerine getirilecek hizmetlerin tüm, kapsamı, ölçücü, belirtilmeli, ören yerindeki peyzaj mobilyası, teknik mobilya, yazı ve işaretleri saptanmalıdır. Bunları tek tip olarak oluşturmaktan kaçınılmalı, arkeolojik ve doğal sitin çevresel özelliklerine uygun olmasına özen göstermeli, işaret ve açıklayıcı levhalardaki özel isim ve bilgilerin doğruluğuna dikkat edilmelidir.

Burada değinebildiklerimiz kuşkusuz böyle bir planlamada dikkat edilecek şeylerden bazdandır.

Böyle bir planlama programına ülke ölçeğinde girildiğinde karşımıza önceliklerin saptanması sorunu çıkmaktadır. Bu önceliklerin saptanması ise herşeyden önce iyi ve doğru bir envanterin varlığına bağlıdır. 1970'li yıllardan beri üzerinde tartışmamıza rağmen bugün hala ülke ölçeğinde bir kültür envanterimiz yoktur. Oysa uluslararası anlaşmalara birlikte imza koyduğumuz Avrupa ülkeleri taşınmazların envanterlerini çoktan bitirmişler, bazıları taşınırınların da envanterlerini tamamlamıştır. Yıllardan beri üzerinde çalıştığımız bu konuda hazırlıklanmış vardır. Öğrenim Kuruluşlarını, vakıfları, dernekleri ve kamu kuruluşlarını da ortak edecek bakanlık denetiminde ve yönetiminde bir envanter seferberliği başlatılabilir. Bunun hesapları yapılmış, yöntemleri saptanmıştır. Artık işe başlama zamanıdır.

KORUMANIN EĞİTİM, SOSYAL VE EKONOMİK YÖNÜ"

Prof. Dr. Gönül TANKUT

(O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi)

GİRİŞ :

Kurultayın üç açılış konuşmacısı Tarihi Çevre korumasında karşılaşılan ve ciddi sorunlar yaratan üç noktayı sorgulamalardır.

- 1) Koruma niye engelleniyor?
- 2) Tarihi Çevre çok olduğu için mi değeri bilinmiyor?
- 3) Koruma gelişmeye karşıt olduğu için mi gerçekleşemiyor?

Bu sorulara bildirimim giriş kısmında kısaca değişmekte konunun bütünlüğü açısından yarar görüyorum:

1) Korumanın engellenmesi, yada engellere toslaması söz konusu ise bunun çeşitli nedenleri arasında en yaygın ve en etkin olanı her yaşta eğitim eksikliği ve kamu oyunun bilinçsizliğidir. (*)

2) Bu sorunun yanıtı, "Tarihi Çevrenin değerini henüz yeterince bilmediğimiz için kıymetini bilmediğimizdir. Çok sayıda olmasına, yaygın ve kapsamlılığına sadece kantitatif bir sorun olarak bakmamak gerekir, kalitatif yönü ağır basmaktadır. Şöyleki bu bir yük değil, bir büyük zenginliktir. Bunun kıymetini bilmemekte kültürel bir sorundur. Halbuki Türkiye gibi, kısıtlı kaynakları ile güçlü bir var olma savaşını veren bir ülkenin bu zenginliğin her parçasına gereksinimi vardır.

3) Bu sorunun kurgusu yanlıştır, karşıtlık söz konusu değildir. Zira Doğal ve Tarihi Çevresini gözetmeyen bir gelişme, hele kalkınma modeli düşünülemez. Bu, olsa olsa, döke saça bir kalkınma olur.

17 Yılın Özet Muhasebesi:

1973 yılını Türkiye'de Koruma olgusuna çağdaş yaklaşımın başlangıç yılı olarak alırsak, bu tarih aynı zamanda, olguya çağdaş kavramları kazandıran, 1710 sayılı yasanın çıkış tarihidir, o günden bu güne 17 yıl geçmiştir. Bu süre içinde ilk defa bir kurultay toplanmaktadır. Ama bu güne dek çeşitli platformlarda korumanın sorunları, olası çözümleri enine boyuna tartışılmıştır. Bu açıdan, düşünsel düzeyde epey bir birikim vardır, çok şey de yazılmış, adeta bir literatür oluşmuştur. Bu 17 yıl içinde restorasyon eğitimi yapılmış, bir dizi uzman yetişmiştir. Bu zaman içinde kurullar, çeşitli isimler altında, binlerce karar üretmiş, bunlara ilişkin pek çokta dava açılmıştır.

Bu 17 yıl boyunca uygulama da yapılmıştır. Gerçi bunlar tek yapı ölçeğindedir. Taşınmaz sahipleri, kurumlar ve kamu kuruluşları restorasyon örnekleri üretmişlerdir. (Bütün günah ve sevapları ile). Bu arada Kültür Bakanlığının, sayısı az, süresi uzun, maliyeti yüksek olsa bile, ürettiği başarılı restorasyon örneklerinin altını çizmek gerekir. Çünkü bu örnekler, eğer korumanın üstüne özenle ve ısrarla gidilirse, bu işin yapılabileceğinin kanıtlarıdır.

(*) Diğer çeşitli nedenler ve eğitim girdisi bildiri içinde yer aldığından burada ayrıca tartışılmayacaktır.

Yine aynı 17 yıl içinde bir dizi koruma planında üretilmiştir. Ancak, bunların yaygın uygulanması başlamadığından korumanın sosyal ve ekonomik sorunları ile henüz tam olarak yüz yüze gelinmemiştir. Gerçi koruma planı hazırlanırken sosyo-ekonomik anketler yapılmakta (*) ve bu anketlerden de Tarihi Çevrenin ekonomik kesiti ve sosyal profili belirlenmektedir. Ancak bu verilerin tam olarak plana yansdığı, yada uygulamaya gerçekten ışık tutacak plan notlarına dönüş-tüğü söylenemez.

Yöntem Sorunu :

Tarihi kentsel alan araştırmalarında bir yöntem olarak aşağıdaki paradigmayı kullanırız:

Bu toplumun sosyal ve ekonomik verileri onu barındıran fiziksel çevreyi etkileyerek, görün-tüler. (**) Zaten bu üçlü sürekli bir etkileşim içindedirler ve bunun sonucu olarakta değişime uğ-rarlar. Ekonomik veriler göreceli olarak çabuk değişirler, hele değişim sadece iç dinamikliklerle değilde güçlü dış etkilerle olursa; buna karşın sosyal değerler değişime daha dirençlidir. Ancak bazen dış faktörler onları da daha hızlı değişime zorlayabilir. En yavaş değişen fiziksel çevredir: Zira o mevcut momentumunu değişen sosyal ve ekonomik verilere rağmen, bir süre daha koru-yabilir. (**)

Tarihi Çevrenin Ekonomik Verileri :

Ülkemizde tarihi kentsel doku (****) 19. yy ikinci yarısından aktarılmıştır. Bu alanlar eko-nomik açıdan kötüye doğru bir değişime uğramıştır. Zira yapıların tiplerinden ve büyüklüklerin-den anlaşılacağı gibi, ayrıca tarihi araştırmalardan da öğrenildiği gibi, söz konusu mahallelerin ekonomik tabanı 19. yy. da o günkü koşullar içinde bu güne kıyasla daha güçlü idi. Günümüz-de fiziksel çevre standartları çok düşük, konut stokunun yapısal durumu kötüdür. Bakımsızlık ve zaman aşınması Tarihi Çevreyi bir çöküntü alanına çevirmiştir. Bu alan içinde yaşayanların ise bu durumu düzeltmek üzere katkıda bulunacak ekonomik güçleri yoktur.

Ekonomik yönden diğer bir negatif veri ise Tarihi Çevrenin merkeze yakın, yada merkez içindeki konumu nedeniyle potansiyel yüksek arsa fiyatı ve imar rantının dayanılmaz baskısıdır. Buna karşın korumaya destek olacak finansman mekanizmaları, hatta bu yönde ne belirgin bir zih-niyet, ne de yönlendirici yasalar gelişmemiştir. Demekki: Tarihi Çevre korumasının ekonomik yönünde eksiler ağır basmaktadır.

Korumanın Sosyal Yönü :

Sosyal açıdan bakıldığında durum daha parlak değildir. Bu alanlarda ev sahibi oranı düşük, kiracı oranı yüksektir. Belirli bir sayıda da terk edilmiş konutlar gözlemlenir. (****) Bu veriler bakım ve onarım olanaklarını daha da aza indirgemede rol oynamaktadır. Düşük kira karşılığı bu alanlarda barınan kiracılar çoğu kez kentin dışından, ya küçük bir kentten, ya da doğrudan doğruya, kırdan gelmiş göçmenlerdir. Bu açıdan bakıldığında Tarihi Çevre yeni gelen düşük gel-irli için gecekonduya bir alternatif olarak gözükmektedir. Korumayı zorlaştıran diğer bir nega-tif yönde, Tarihi çevrenin konut stokunun genelde geniş aile için yapıldığı, (10 kişilik) halbuki günümüzdeki ortalama hane halkının çok daha küçük olmasıdır. Bu bağlamda hemen ekleye-

- (*) Bu anket imar planlarındaki gibi düşük bir örnekleme ile değilse, % 70-80 gibi yüksek bir örnekleme ile yapılmakta ve yeterli bilgi edinilmek amaçlanmaktadır.
- (**) Bu bir etkileşim olgusu olup, fiziksel çevre içinde de yaşayan insanları etkileyip, onlara davranışsal değerler kazandırır.
- (***) Osmanlı döneminde 16. yy sonuna kadar olan devir altın çağı sayılır. Halbuki 16. yy. ilk yarısında akçe değerini kaybetmeye başlamış, sosyal huzursuzluklarında ön haberleri su yüzüne çıkmıştır. Altın dönemini yaşayan sadece fiziksel çevredir. Nitekim 16. yy sonuna kadar görkemli külliyelerin yapımı sürmüştür.
- (****) Bu bildiri Tarihi Çevre - Kentsel Sit ile eşanlımlı kullanılmaktadır. Bu nedenlerde ağırlık Tarihi Konut do-kusundadır.
- () Genelde Tarihi Çevreler içindeki konut birimleri ya terkedilmiş ya da kiralınmıştır: İyi bir örnek Antalya Kale-içi'dir. Nadir olarak ev sahibi (hala evinde oturan) oranın % 50'nin üzerine çıktığı durumlarda saptanmıştır. Örneğin Bursa geleneksel merkezindeki Reyhan Mahallesi gibi.

limki büyük aileden daha küçük aileye geçiş pozitif bir evrimdir. Ancak Türkiye örneğinde, endüstrileşme gibi iç dinamiklerle değil, Cumhuriyetin modernleşme, çağdaşlaşma ideolojisi gibi ekzojen etkilerle hızlandırılmış bir evrimdir.

Çözüm Yönelik Görüşler :

Denilebilirki: Tarihi Çevrede oturan düşük gelirli kiracının eğitim düzeyide düşük, tarih ve çevre bilincide hemen hemen yok gibidir. O halde bu soruları aşmak için gerek planlamada gerek uygulamada şu üç ilkeyi optimize etmek gerek,

- a) Ekonomik Etkinlik
- b) Sosyal Adalet
- c) Çevresel Saygınlık

Ekonomik Etkinlik :

Tarihi çevrenin korunması ekonomik tabanın güçlendirilmesi ile olanaklıdır. Bu da koruma planlaması aracı ile alanda yeni işyerleri yaratmak, ticari fonksiyonlara yer vermek, rant tesisleri kurmak ve turizme açılmak gibi eylemlerden geçmektedir.

Korumanın bir elden fakat çeşitli finansman katkılarıyla yapılmasında yarar vardır. Kişilerin ve çeşitli grupların kredi ve fonlarla, banka yardımları ile desteklenerek kendilerinin de bir katılım payını üstlendiği bir model düşünülmelidir. (*) Bu arada kooperatifleşme tarihi konut fonu oluşturma, ve taşınmazlardan Belediyelere aktarılan verginin çevreye ayrılacak yüzdesinin bir kısmını da korumaya aktarma, aynı biçimde müze ve ören yerlerinden elde edilen gelirin bir bölümünü bu işe ayırma ilk anda akla gelen ekonomik etkinlik çözümleridir.

Sosyal Adalet :

Koruma planlamasında sosyal açıdan bakıldığında iki strateji sözkonusudur.

- a) Soylulaştırma (gentification)
- b) Katılımcı koruma

Soylulaştırma daha çok batı dünyasında uygulanan bir model olup, koruma masraflarının karşılanabilirliğini vurgulayan bu nedenle tarihi çevrenin içinde yaşayanları gözetmeyen, hatta sosyal ve ekonomik sınıf sızmasını öngören parasal dönüşümü güvenceye alan bir yaklaşımdır. Bunun sonucu olarak gerek tarihi çevrede yaşayanlar gerekse şehrin diğer mahalleleri yabancılaşılabilmektedir.

Örneğin, Antalya Yat Limanı Uygulaması ile ve Kaleiçi'nde Koruma planını gözetmeyen turizm ağırlıklı onarım ve yeni yapılaşma eğer böyle giderse tüm Kaleiçi'ni sosyal içeriğinden soyutlanmış bir çevreye dönüştürecektir.

Katılımcı koruma ev sahibi ve kiracının aktif olarak her aşamanın karar vermeye katıldığı bir süreçtir. Şehrin Tarihi çevre niteliğindeki mahalleleri sosyal dayanışmanın var olduğu (belki zor koşullar nedeniyle) yerlerdir. Bu bağlamda, bu mahallelerde, halk katılımı modelinin uygulanması, diğer kesimlere kıyasla daha kolay olacaktır. Koruma da kiracı ve ev sahibinin aktif katılımı karşılığında sosyal güvenceler de sağlanmalıdır. Örneğin, bu mahallelerin sağlıklılaştırılıp, onanıp ve yer yerde yenilenmesinden sonra eski mahalle sakinlerine, ister ev sahibi, ister kiracı, korunmuş, yenilenmiş çevrede oturabilmede öncelik tanınmalıdır,(**) İzlenmesinde yarar olan diğer bir sosyal adalet stratejisi ise kent hizmetlerine tüm tarihi çevre sakinleri için eşit erişirliktir :

Şu anda kimsenin düşünmediği diğer bir yön daha vardır, oda taşınmaz vergisinden muafiyetin tescilli ve tescilsiz yapılar için nasıl ayrıştırılacağıdır.

(*) Roma'daki yahudi gettosunun korunmasında getto sakinleri koruma giderlerinin % 40'ını karşılamayı üstlenmişlerdir. Polonya'daki örnekte ise restore edilmiş tarihi binaların artan kira bedellerinin belirli bir oranı ev sahipleri tarafından sübvansiyone edilmektedir.

(*) Kreuzberg örneğine iyi bir katılım modeli diye gönderme yapılır. Ancak, burada onarım gücü ile katılan Türk işçilerine bazı parasal karşılıklar tanınmışsada ileriye yönelik kiracılık güvencesi verilmemiştir.

Sosyal adalet stratejileri için örgütlenmenin sorumluluğu da, bunların uygulanmasının onunda Yerel Yönetimlere ait olacaktır.

Fiziksel Çevre Saygınlığı :

Korumanın planlarının sadece fiziksel sorunları çözmeye yönelik olduğunu düşünmek yanlış, eksiktir. Burada sözkonusu olan, total çok yönlü bir planlamadır. Koruma planı sosyal ve ekonomik programların tamamladığı bir fiziksel plan olup, fiziksel yönleri ile kendi içinde de bütünleşiktir. (Mimarlık, şehir planlaması, mühendislik, peyzaj gibi). Böyle bir planlamaya doğrusal bir biçimde ve eklektik olarak yaklaşılamaz, sorunların çok yönlülüğü ve karmaşıklığı, yaratıcı buluşçu ve geniş açılı bir yaklaşım gerektirecektir: Ancak böyle bir planlamanın başarılı sonucu olarak Tarihi Çevre koruması bir toplum kalkınması kapsamında gerçekleşmiş olacaktır. Başka bir deyişle ekonomik etkinlik sağlanacak, kişilerin ve kamunun yararları optimize edilecek ve sosyal adalette yerini bulacaktır.

Korumanın Eğitim Yönü :

Korumanın eğitim yönü 17 yıl sonra hala ağır basmaktadır. Her aşamada ve her yaş grubu için koruma eğitimi ve koruma bilinci ön koşuldur.(*) Bu görüş daha iyi restorasyon uzmanı, daha iyi teknisyen, daha iyi koruma plancısı yetiştirmek için gerekli olduğu kadar, daha iyi onarım ustası, daha duyarlı yerel yönetim, koruma planlamasına ve uygulamaya katılabilecek taşınmaz sakinleri içinde geçerlidir. Tüm yayın organları ve televizyon desteği ile kamu oyununun sürekli olarak bilinçlendirilmesi ve görgülendirilmesi de gözardı edilmemelidir. Eğitim açısından bir noktayı daha vurgulamak istiyorum. Korumayı etkileyen fakat bu konuda duyarlılık ve bilgilendirme gereksinimi olan iki önemli grubun birincisi korumada makro siyasaları geliştirecek olan politikacılar, ikincisi ise korumada ortaya çıkan karşıtlıklara yasal çözüm getiren yargı organlarıdır.

Sonuç :

Günümüzde tüm dünyada büyük çalkantılar olmaktadır. Bu çalkantıları kimlik arayışı olarak değerlendirebiliriz. Ülkeler kaybolan kimliklerini yeniden bulmaya uğraşmakta, yada var olan kimliklerine yeni yorumlar getirmekte yada, zayıflayan kimliklerini güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu kimlik arayışı sadece siyasal bir eylem değildir. Bu aynı zamanda kültürel bir eylemdir.(**)

Kültürel kimliğin somut olarak yansıdığı platformlarda şehirlerdir. O halde sözkonusu kimlik bir bakımda kent kimliğidir. Kentlerimize kişilik veren, kentlilerin kendilerini kentle özdeşleştirebileceği çeşitli öğeler olabilir, giderek bu öğelerin içinde çok belirgin ve etkin olan bir tanesi kentin belleğidir, başka bir deyişle kentlerin yaşam mekanlarına dördüncü boyutu, yani zaman boyutunu veren, Tarihi Çevrelerdir. Bir insanın belleğini kaybetmesi bir hastalıktır. Böyle bir insan nereden geldiğini bilmediği, nereye gideceğini kestiremediği için mutsuzdur. Hele bir şehrin belleğini kaybettiğini düşünelim. O şehrin insanları ne denli mutsuz olacaktır.

(*) Çocukların bu konuda bilinçlendirilmesi korumada itici bir rolünü üstlenebilir.

(**) Litivanya gibi 3/2 milyon nüfuslu küçük bir ülkenin büyük bir uluslar birliğinden bağımsızlığını ilan edebilmesindeki gücü ne ordusu, ne petrolü, ne endüstrisi değildir, diğer uluslardan farklı olan ve bu güne kadar iyi koruyabilmiş olduğu kültürel kişiliğidir.

TEK YAPI ÖLÇEĞİNDE ONARIM VE YENİ KULLANIM OLGUSU

Y. Mimar Filiz OĞUZ
(*Vakıflar Genel Müdürlüğü*)

Yurdumuzda, kültür varlıklarına karşı ilgi duyulması 19. yüzyılın ortalarında, genel batılılaşma hareketine paralel olarak gelişmiş ve bir takım hukuki ve idari tedbirlerle beslenmiştir. İlk kez 1884'de Osman Hamdi Bey'in çabalarıyla taşınmaz eserlerin tahribi, değiştirilmesi, çevrelerine zarar verici faaliyette bulunulması yasaklanmıştır. Koruma olgusu ise ancak 1906 da çıkarılan "Asar-ı Atika Nizamnamesi" ile ele alınmıştır.

1917 yılında kurulan "Muhafaza-ı Asar-ı Atika Encümeni"nin çalışmaları sadece İstanbul'u kapsamına rağmen önemli bir aşama olmuştur.

1931 de Atatürk tarafından kurulan "Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti"nin çalışmaları ve İcra Vekilleri kararıyla kurulan komisyon eski eserlerin korunma tedbirlerini ele almış, 3500 kadar eserin tescili yapılmış ve onarım programları hazırlanmıştır.

Diğer taraftan, 1925 yılında kaldırılmış olan Vakıflar Örgütü tekrar ele alınmış, mimari ve tarihi değeri olan vakıf malların korunması ve onarımı 1935 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğüne bırakılmıştır.

1951 yılında, 5805 Sayılı Kanunla kurulan "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" konuyla ilgili en yüksek karar mercii olmuştur. 1964 yılında Venedik'te toplanan kongrenin anıtların ve sitlerin korunma ve restorasyonu konusundaki çağdaş görüşlerini belirten Venedik Tüzüğü, 1967 yılında bu Kurul tarafından kabul edilerek uygulanmasına karar verilmiştir.

Onarım faaliyetlerinin yeni bir anlayışla ele alınması 1973 yılında çıkarılan 1710 Sayılı "Eski Eserler Kanunu" ile olmuştur.

1983 tarihli 2863 Sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ile kültür ve tabiat varlıkları, sit ve koruma alanları hakkında tespit, müdahale, kullanma, kamulaştırma ve yapılaşma esasları getirilmiş, yurt içinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu" ile "Bölge Kurulları" kurulmuştur. Tüm kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler için Yüksek ve Bölge Kurullarının kararlarına uyma zorunluluğu getirilmiştir.

1987 yılında kabul edilen 3386 Sayılı Kanun ile, 2863 Sayılı Kanunun bazı hükümleri değiştirilmiş, kurullarda yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Koruma konusunda, ülkemizde atılan en büyük adımlardan birisi, 1966 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesine bağlı olarak kurulan ve 'Restorasyon Uzmanı Yüksek Mimar' yetiştiren bölümün açılması ve bunu diğerlerinin takip etmesi olmuştur. Bu adım konuya akademik açıdan verilen önemi, göstermesi, anıtların koruma, onarım ve bakımının ayrı bir disiplin gerektirdiğinin anlaşılması açısından çok önemlidir.

Günümüzde, kültür varlıklarının onarımı ve korunması konusuyla çeşitli kamu ve kamudışı kuruluş ilgilenmektedir. Her kuruluş konunun kendileriyle ilgili bölümünü 2863 ve 3386 Sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde yürütmektedir. Kültür Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Milli Parklar Dairesi ve Milli Saraylar Dairesi bu kamu kuruluşlarının başlıcalarıdır. Bunların yanında Belediyeler, çeşitli vakıflar ve dernekler ile özel mülk sahipleri de bu konuda çalışmalar yapmaktadırlar.

T.C. Anayasasının 63. maddesi "Devlet tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır" hükmünü getirmiştir. Bu amaçla, kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bu kuruluşların bütçelerine her yıl konulan ödeneklerle yapılmaktadır. Özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunması için Kültür Bakanlığınca kurulan fondan aynı, nakdi ve teknik yardım sağlanmaktadır.

Kültür varlıklarımızın korunması konusunda idari ve yasal düzenlemeler yapılmış ise de, bugün Türkiye'nin ilk koruma fikrinin olduğu 1880'li yıllardan günümüze kadar geçen süre içinde çok olumlu bir düzeye geldiği söylenemez. Toplum olarak yeterli kültür düzeyine, koruma bilincine erişememiş olmamız bu konudaki en önemli handikaptır. Korumanın önemi ve gerekliliği, ilgili bir grup ve kuruluş dışındaki, bütün topluma kabul ettirilemediği, yaygınlaştırılmadığı sürece, bu konudaki çabalar istenilen sonuçları vermekten uzak kalacaktır.

Bu temel sorun dışında, bugün kültür mirasımızın korunması amacıyla çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlar, hatta gerçek ve tüzel kişilerin uygulamalarının da çok başarılı sonuçlar veremediği, çağdaş yaklaşım, ilke ve metotlardan oldukça uzak olduğunda bir gerçektir. Bilinçsizlikle yapılan tahripler yanında, yanlış restorasyonlar yolu ile de pek çok kültür varlığı tahrip hatta yok olmaktadır. Genel kültür ve bilinçsizlik sorununun yanısıra, restorasyon uygulaması yapan kurum, kuruluş ve şahısların sorunlarında net olarak belirlenmesi ve çözüm yollarının bulunması zorunludur.

Restorasyon süreci içinde bu sorunları açıklamaya çalışacağım.

I – Onarım Programının Hazırlanması :

Kuruluşlar, kültür varlıklarının korunması amacıyla devletten aldıkları ödenekleri D.PT.'n cada onaylanan programlar çerçevesinde harcamaktadırlar. Bu programlar, kültür varlıklarının tarihi, mimari ve sanatsal değerleri, fiziksel durumları, buldukları yer, mahalli ve resmi istekler gibi kriterler doğrultusunda hazırlanmaktadır. Ancak, envanter çalışmalarının henüz tamamlanmamış olması, bu programların sağlıklı olmasını engellemektedir. Eser sayısının fazlalığı ve fiziksel durumlarının genellikle çok kötü olması, yani pek çoğunun acil müdahale gerektirmesi diğer bir sorundur. Programlarda acil durumdaki eserlere öncelik verilmesi, pek çok eserin ufak müdahalelerle halledilebilecek basit onarımlarının yapılmasını engellemekte, bu da eserlerin giderek daha büyük tahriplere maruz kalmasına yol açmaktadır.

Fazla bir mali yük getirmeyen ve çok fazla uzmanlık gerektirmeyen basit onarımlar için ayrı üniteler oluşturulmadığı ve ödenekleri ayrılmadığı sürece, kuruluşların gerek mevcut kadro ve gerekse genel bütçeden alabildikleri ödenek çerçevesinde bu konuyu halletmeleri mümkün olmayacaktır.

Özel mülkiyette bulunan kültür varlıkları içinde aynı tehlike bahis konusudur. Ekonomik nedenlerle veya bilinçli olarak normal bakımı yapılmayan eserler maalesef daha büyük tahribatla, hatta yıkım tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır.

II – Mevcut Durumun Saptanması :

Onarım öncesinde eserin mevcut durumunun saptanması amacıyla yapılan çalışmalar fotografik tespit ve röleve projelerinin hazırlanmasını kapsamaktadır. Eseri tam olarak tanımla-

yacak ve durumunu tam ortaya koyacak plan, kesit, görünüş, detaylar ile eserin çevreyle olan ilgisini yansıtabacak vaziyet planının hazırlanması sözkonusudur. Günümüzde bu işlem, arazide uzun, yorucu ve tehlikeli bir ekip çalışmasını gerektiren araç ve metotlarla yapılmaktadır. Sonuç olarak hazırlanan projelerde her zaman istenilen hassasiyet ve doğruluğa sahip olamamaktadır.

Rölöve projelerinin hazırlama süresini çok azaltan ve sonuçta çok hassas projeler elde edilmesine imkan sağlayan fotogrametri gibi çağdaş ölçü ve çizim araç ve gereçleri henüz uygulamaya konulamamıştır. Bu nedenle, kuruluşlardaki sınırlı eleman gücünün bu konuya çok zaman ayırmasına ve neticede çok önemli olan diğer çalışmalar için gereken sürenin çok kısalmasına, hatta bazı hallerde tamamen yok edilmesine yol açmaktadır.

Diğer yandan bugün kullanılan yöntemlerle, yapıdaki deformasyonları, statik aksaklıkları tespit etmek, takip etmek mümkün olamamaktadır. Çok zorunlu hallerde, bu konuda öğretim kurumlarının imkanlarından yararlanılmakta ise de, maliyetinin yüksek olması ve kapasitenin sınırlı olması açısından konuyu halledecek bir çözüm görünmemektedir.

III – Araştırma :

Restore edilmesi planlanan bir eser için başlıca iki tür araştırma yapılması gerekir:

1. Yapının kendi üzerinde, arazide yapılan araştırmada, yapı üzerindeki izlerin incelenmesi yoluyla yapının uğramış olduğu tahribat, tamir ve tadilatın saptanması amaçlanmıştır. Yapı üzerinde çok dikkatli bir çalışma gerektiren bu inceleme :

- Yapının geçirmiş olduğu devrelerin, kapsam ve tarihlerinin araştırılması,
- Eserin onarım gerektiren bölümlerinin tespiti,
- Onarılacak bölümlerin özgün olup olmadığının araştırılması,
- Yapının tüm bölümlerinin konstrüktif özelliğinin, malzemesinin ve işçilik karakterinin belirlenmesi,
- Eksik elemanların (öğelerin) belirlenmesi ve bunlar hakkında araştırma yapılması (sıva raspa, kazı gibi)
- Eserin statik yönden incelenmesi, varsa problemlerin tespiti,
- Bu incelemeler için gerekli olan malzeme örneklerinin toplanmasını içermektedir.

2. Arazi çalışması dışında, eser hakkında yapılması gereken araştırma :

- Eserin bulunduğu yer ve yapıldığı devrin politik, sosyal ve ekonomik karakteristiklerinin belirlenmesi,
- Eserin bünyesini etkileyen olayların kronolojik etüdü,
- Eser hakkında bilgi verebilecek arşiv ve diğer yazılı dokümanların araştırılması (eski neşriyat, gravür, resim, kayıt v.s.)nı kapsamaktadır.

Bu araştırma ve toplanan malzeme örneklerinin laboratuvar analiz sonuçları ile yapının mevcut durumunun analizi ve belirli bir zaman ve bölge kapsamında yapılan mukayeseli analiz çalışması sonucunda yapının değerlendirilmesi ve Restitüsyon Projelerinin hazırlanması amaçlanmaktadır.

Çok kapsamlı bir araştırma ve titiz bir inceleme gerektiren bu çalışma, yapının değerlendirilmesi ve onarım karakteri ve ilkelerinin belirlenmesini doğrudan etkilemesi nedeniyle restorasyon çalışmasının en önemli aşaması olarak kabul edilebilir. Mimar, sanat tarihçisi, tarihçi, statikçi, kimyager, biyolog, jeolog gibi laboratuvar elemanlarının ortak çalışmasını gerektirmektedir. Ancak, bugün kurumlarda restorasyon işinde görev yapmakta olan mimarların büyük bir çoğunluğu restorasyon disiplinine ve yeterli tecrübeye sahip değildir. Uzmanlık eğitimi almış olan çok az sayıdaki eleman ise gerek programların çok yüklü olması ve gerekse bürokratik işlemlerin çokluğu ve elemanlar arasında koordinasyon ve işbirliği kurulamaması nedeniyle sağlıklı araştırma için gereken zamanı çoğunlukla ayıramamaktadırlar. Sanat tarihçileri şu anda daha acil olan tespit

ve envanter işine kanalize edilmiş durumda olduklarından mimarlara yeterli desteği verememektedir. Statik konularında etkin görev yapabilecek ve eski eserler üzerine ihtisaslaşmış eleman eksikliği her kurumun karşılaştığı en önemli sorunlardan biridir.

Restorasyon işinde görev yapan elemanlar için yurtdışındaki gelişmeleri takip etme ve çağdaş uygulamaları izleme olanağı hemen hemen hiç mümkün değildir.

Araştırma safhasında etkin rol alması gereken Restorasyon Laboratuvarı konusu ise henüz hiç bir kuruluş tarafından tam olarak halledilememiştir. Kültür Bakanlığının İstanbul'daki laboratuvarı restorasyondan çok, konservasyona yönelik çalışmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğünün laboratuvarı ise henüz kuruluş aşamasında olduğundan restorasyon için bilimsel verileri henüz üretememektedir.

Yurdumuzda bu konuda çalışmalar yapan kuruluşlar arasında dayanışma, bilgi, belge ve doküman alış verişi yok denecek kadar azdır. Ayrıca, araştırma safhasında kurumlar için çok büyük bir kaynak olması gereken ve büyük bir potansiyele sahip olan öğretim kurumlarının mevzuat ve koordinasyonsuzluk nedeniyle devreye sokulamaması daha da üzücüdür.

IV Restorasyon kararlarının saptanması :

Yapıda uygulanacak restorasyon ilke ve kararlarının tespiti kapsamında:

- a. Mevcut kısımların sağlıklılaştırılması için ilke ve yöntemlerin belirlenmesi;
- b. Mevcut olmayan bölümler için ilke ve yöntemlerin tespiti, malzeme ve tekniğin belirlenmesi,
 - Eksik eleman ile ilgili tüm verilerin mevcut olduğu durumlar ile ilgili işlemler.
 - Elemanın sadece mevcudiyetinin saptanabildiği durumlar ile ilgili işlemler.
 - Eserin mimari bütünlüğü açısından gerekli olan eksik elemanlarla ilgili işlemler,
 - Eserin özgününde mevcut olmayan, sonradan eklenmiş ve devrinin değerli katkısı haline gelmiş elemanlarla ilgili işlemler,
 - Eserin tarihi ve mimari karakterine hiçbir katkısı olmayan ilavelerle ilgili işlemler,
- c. Eserin özgün yapısında mevcut olmayan ancak, çeşitli nedenlerle eklenmesi zorunlu elemanlarla ilgili ilke ve yöntemlerin belirlenmesi,
- d. Eserin statik sorunlarının çözümü için gerekli önlemlerin belirlenmesi,
- e. Belirlenen ilke ve yöntemler doğrultusunda restorasyon projesi ve detaylarının hazırlanması gerekmektedir.

Özgün işlevin ortadan kalktığı hallerde, eserin korunması ve yaşatılması amacıyla yeni bir işlev verilmesi kaçınılmazdır. Bu çalışmanın kapsamında:

- a. Eserin korunması için yeni bir işlevin gerekip gerekmediğinin belirlenmesi,
- b. Eserin bulunduğu mahallin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısının incelenmesi ile eser için yeni işlev alternatiflerinin belirlenmesi,
- c. Eserin özgün işlevinin ortaya çıkarttığı mimari kompozisyonun alternatiflere uygunluk derecesinin araştırılması ve en uygunun seçimi,
- d. Yeni işlevin gerektirdiği değişiklik ve ilaveler için uygulanacak ilke ve yöntemlerin belirlenmesi,
- e. Belirlenen ilke ve yöntemlerin ışığında kullanım projesinin çizimi gerekmektedir.

Restorasyon konusunda uzmanlık eğitimi almış, deneyimli bir mimar tarafından, bir ekip çalışmasının sonucunda tamamlanan sağlıklı araştırma sonuçlarına dayanarak ve 1964 tarihli Venedik Tüzüğü ile esasları belirlenmiş olan çağdaş ilke ve görüşler ışığında, sağlıklı restorasyon kararları alınması çok doğaldır. Ancak, deneyimsiz ve uzmanlık eğitimi almamış genç bir kadro

ile ve gerektiği şekilde tamamlanamayan araştırmalara dayanarak çok isabetli kararlara varılamayacağıda bir gerçektir.

Ayrıca, bu kararların son onay makamı olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının da çeşitli nedenlerle (inceleme için yeterli zamana sahip olmamaları gibi) her zaman çok sağlıklı kararlar alamadıkları, uyulan ilke ve kriterlerin kuruldandan kurula değiştiği gerçeğini de vurgulamadan geçemeyeceğim.

Yapının yeniden işlevlendirilmesi konusunda ise, genellikle eserin mimari kompozisyonu ve kapasitesi yeni işlev olanakları ile gelişmekte ve konu çoğunlukla yapılan büyük ödünler verilmesi ile sonuçlanmaktadır. Yapının kaderine terk edilerek harap olması veya bazı köklü ilave ve değişikliklerle işlevlendirilmesi yoluyla yaşatılması ikilemi, bu kararı alacak görevli ve onay makamı olan Koruma Kurullarını oldukça zorlamaktadır.

Yeniden işlevlendirilerek kurum veya şahıslara tahsis edilen eserlerin durumlarının takibi genellikle mümkün olamamaktadır. Her ne kadar konu protokol ve sözleşmelerle halledilmeye çalışılmaktaysa da idari ve yasal açıdan pek etkili olunamamaktadır.

V. Uygulama :

1.1.1984 tarihinde yürürlüğe giren 2886 Sayılı Devlet İhale Kanununun 1. maddesi Genel Bütçeye dahil dairelerle katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin alım, satım, hizmet, yapım, kira vs. işlerini bu kanun kapsamında yazılı hükümlere göre yürütülmesi esasını getirmiştir.

Kanunun 4. maddesinde ise Yapım: "her türlü inşaat, ihzarat, imalat, sondaj, tesisat, onarım, yıkma, değiştirme, yenileştirme ve montaj işlerini ifade eder" hükmü ile restorasyon işlemini de kapsamaktadır.

2863 ve 3386 Sayılı Kanunlar, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım, onarım, restorasyon, değerlendirme, muhafaza ve nakil işleri ile bu maksatla hazırlanacak projelerin yapımı ve arkeolojik kazılarda kullanılacak aletlerin alımı hakkında 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu ile 1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu uygulanmaz hükmünü getirmesine rağmen, bu fıkranın uygulanmasına dair usul ve esasları belirleyen "Yönetmelik" henüz yürürlüğe konulmadığından uygulanmamaktadır. Restorasyon işleri hâlâ, 2886 Sayılı Kanun çerçevesinde ihale edilmekte ve yüksek kırımlarla, işin ehli olmayan ancak, (A) Grubu Müteahhitlik karnesine sahip müteahhitlere yaptırılmaktadır. Bu ihalelerde, işlerin özelliğine göre ihtisaslaşmış müteahhit veya firmalar lehine idarelerin hiç bir şekilde insiyatif kullanması söz konusu olamamaktadır. Yetersiz kadroları ile kurumların bu onarımları gerektiği şekilde denetleyememeleri gerçeği de ayrı bir sorundur.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca ilan edilen rayiçlere dayandırılarak her yıl yeniden hazırlanan Eski Eser Birim Fiatlarının tüm çabalara rağmen piyasa fiatlarının altında kalması da önemli bir sorundur. Restorasyon hazırlık ve uygulamayı denetleme konusunda sorumluluk alan görevliler kadar, uygulamayı fiilen üstlenen müteahhitler açısından da konunun cazip hale getirilememesi, ihtisaslaşmış müteahhit ve ustaların daha kolay ve kazançlı sahalara kaymasına sebep olmaktadır.

Ayrıca, ileri ülkelerde restorasyon uygulama örneklerinin, kullanılan araç, gereç, malzeme ve yöntemlerin izlenememesi ve yurdumuzda uygulamaya konulamaması eşsiz değerdeki kültür varlıklarımız açısından büyük bir şanssızlıktır.

Kültür varlıklarının koruma olgusunun, diğer ülkelerle gittikçe gelişen ve pek çok sahaya yaygınlaşan dış ilişkiler - teknik yardım programları kapsamına dahil edilmesi zorunluluğunu vurgulayarak sözlerime son veriyorum.

KOMİSYON ÇALIŞMALARI

1. KOMİSYON

Kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının yasal ve idari yönden değerlendirilmesi

- Ülkemizdeki kültür ve tabiat varlıklarının korunması ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili mevzuat ve bunların irdelenmesi.
- Mevcut mevzuatın dinamik bir korumaya yönelik hale getirilmesine ilişkin öneriler.
- Ülkemizde kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının, çeşitli yönleriyle ilgilenen kurum ve kuruluşların bugünkü yapıları ve verdikleri hizmetlerin irdelenmesi.
- İhtiyaç duyulan yeni örgütlerin nitelikleri.
- Mevcut kurum ve kuruluşlar arasında etkin bir işbirliği sağlanması için gereken önlemler.
- Yerel yönetimlerin koruma olgusuna etkin bir biçimde katılmalarını sağlayacak düzenlemeler ve önlemler.

Başkanlık Divanı

Başkan : Prof. Dr. Orhan ALSAÇ

Üyeler : Prof. Dr. Örcün BARIŞTA

Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL

Doç. Dr. Nur AKIN

Doç. Dr. Reha GÜNEY

Raportörler : Bülent BAYKAL

Fatma YILMAZER

KOMİSYON ÜYELERİ

A. Hudai ORAL

Denizli Milletvekili

Yrd. Doç. Dr. Ahmet A. TIRPAN

Selçuk Ün. Fen. Ed. Fak.

Dr. Ali Engin OBA

Dışişleri Bakanlığı,

KİCT Daire Başkanı

Ayhan ALP

Konya K.T.V.K.K. Üyesi

Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL

Ankara Ün. D.T.C.F.

Trabzon K.T.V.K.K. Başkanı

Dursun BALKO

Sungurlu Belediyesi

Enver YILMAZER

Ankara K.T.V.K.K. Üyesi

Dr. Engun GÜRPINAR

İstanbul Ün. S.B.F.

Erhan KELEŞOĞLU

Osmangazi Bel. Başkanı

Ydr. Doç. Dr. Erkan UÇKAN

Anadolu Ün. Müh. Mim. Fak.

Gür KARASU

Edirne K.T.V.K.K. Üyesi

Prof. Dr. Örcün BARIŞTA

Selçuk Ün. Fen. Ed. Fak.

Halit ÇAL

Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

İ. Fırat AYKUT

Çatalca Bel. Başkanı

İhsan KELEŞ

Gazi Ün. İk. ve İd. Bil. Fak.

İsmail Hilmi KÖSE

İstanbul II No. K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Kemal GÖRMEZ

Gazi Ün. İk. ve İd. Bil. Fak.

Kenan AKAN

Osmangazi Bel. İm. Müd. ve Pl. Müd. V.

Levent ÇÖPLÜ

Ş.P.M.M.O.

Dr. M. Sinan GENİM

Mimar Sinan Ün. Mim. Fak.

İstanbul II No. K.T.V.K.K. Üyesi

Prof. Dr. M. Yılmaz SAVAŞÇIN

Dokuz Eylül Ün. Müh. Mim. Fak.

Mehmet Akif IŞIK

Anıt. ve Müz. Gn. Müd.

Prof. Dr. M. Oluş ARIK

Ankara Ün. D.T.C.F.

Doç. Dr. Mutbul KAYILI

Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

Kayseri K.T.V.K.K. Üyesi

Nazan YOĞURTCU

Ege.Ün. Zir. Fak.

Necdet VİDİNLİOĞLU

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Neriman ŞAHİN

O.D.T.Ü. Mim. Fak.

Nevin SOYUKAYA

Diyarbakır Belediyesi

Nezih Sabri BAYSAL

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı

Tek. Araş. ve Uyg. Gn. Müdürlüğü

Yrd. Doç. Dr. Nur AKIN

İ.T.Ü.- Mim. Fak.

Adana K.T.V.K.K. Üyesi

Ömer YÖRÜKOĞLU

Edirne K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Prof. Orhan ALSAÇ

T A Ç . Vakfı

Osman ÖÇMEN

Kütahya Müz. Müdürlüğü

Prof. Dr. Refik DURU

İstanbul Ün. Mim. Fak.

Doç. Dr. Reha GÜNAY

Yıldız Ün. Ed. Fak.

Doç. Dr. Sahir ÇÖRTOĞLU

Gazi Ün. İk. ve İd. Bil. Fak.

Sami Y. ÖLÇER

Orman Gn. Müdürlüğü

Milli Parklar Daire Başkanı

Selahattin ASIM

Adana K.T.V.K.K. Üyesi

Serdar NİZAMOĞLU

Ş.P.M.M.O.

Servet YERLİ

Trabzon K.T.V.K.K. Üyesi

Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR

K.T.Ü. Mim. Fak.

Trabzon K.T.V.K.K. Üyesi

Tümay SOYBAY

Kemaliye Bel. Başkanı

Prof. Dr. Ufuk ESİN

İstanbul Ün. Ed. Fak.

Ülker ARDIÇOĞLU

Diyarbakır K.T.V.K.K. Üyesi

Zeki EKE

Yıldırım Belediyesi

1. KOMİSYON SONUÇ BİLDİRGESİ

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ KORUNMASININ YASAL VE İDARİ YÖNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

1 – Ülkemizdeki kültür ve tabiat varlıklarının korunması ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili mevzuat ve bunların irdelenmesi

– Komisyonumuzun bir günlük çalışması sırasında dile getirilen görüşler, koruma ile ilgili aksaklıkların çok önemli kısmının 2863 ve 3386 sayılı yasaların yetersizliğini ortaya koymuştur.

İfade eksikliği, kavram karışıklığı, çeşitli yorumlara açık maddeler, kurulların kuruluşlarındaki üye oranlarının yanlışlığı, kurulların görev ve yetkilerindeki belirsizlikler ve benzeri hususlar yasanın tam bir koruma yapmaya yeterli olmadığını göstermektedir.

Bu nedenle yasanın tümü ile yeniden ele alınması ve bu çalışmaya konu ile ilgili uygulama yapmış ve bu yasaların aksayan taraflarını görmüş Yüksek ve Koruma Kurulları üyelerinin de katılacağı bir komisyon tarafından hazırlanmasının önerilmesi uygun bulunmuştur.

– Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tespit ve tescil aşaması sürecinde tahribata uğramaması için tespit aşamasından hemen sonra, tespit edilen taşınmaz kültür varlıklarının ilgili mercilere duyurulması, tescil kararı alınıp tapuya şerh verilinceye kadarki süre içinde, bu yapılara hiç bir müdahalede bulunulmamasının sağlanması,

– Kitleli turizmin yoğun olduğu müze ve örenyerlerinde olası tahribata karşı önlemlerin alınması, kişilerin belirli güzergahlar içinde gezdirilmesine yönelik yeni koşulların saptanması,

– Koruma Yüksek Kurulu ilke kararlarının gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi, özellikle çelişkili ilke kararlarının ayıklanması,

– Koruma konusunda çalışan kişilerin hizmetlerinin devamının sağlanması için büro personelinin statüsünün, ekonomik şartlarının uygun hale getirilmesi,

– Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının onarımına katkı fonuna kesinlikle işlerlik kazandırılması, başka kaynaklarla bu fonun desteklenmesi, örneğin konut fonundan kaynak aktarılması, Emlak Bankası'na kredi açılması, derneklerden elde edilen gelirlerin döner sermaye fonunda toplanması,

– 8 Şubat 1990 tarihli "Takas Yönetmeliği"ndeki toplu takaslarda görülen uygulama güçlüklerinin iyileştirilmesi ve bu yönetmeliğin tarihi sit alanlarını ve tek yapıları da kapsamı içine almasının sağlanması,

– Kazı alanlarındaki arkeolojik çalışmalarda kazı başkanının görüşü ve onayı alınmadan hiçbir müdahalede bulunulmaması,

2 – Mevcut mevzuatın dinamik bir korumaya yönelik hale getirilmesine ilişkin öneriler

– Yasada, kentsel sit alanlarındaki geçici yapılaşma koşulları ve koruma amaçlı imar planlarının yapımı için verilen 1 ay ve 1 yıllık sürelerin bu çalışmalar için yetersiz olması nedeniyle 1 ay ve 2 yıl olarak değiştirilmesi, planın bu süre içinde kesinlikle bitirilmiş olmasının sağlanması,

– Kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusu uluslararası ilişkilerin çok önemli bir un-
suru haline gelmiştir.

–  lkemiz, taraf olduğu dünya kültür ve tabiat varlıklarını koruma sözleşmesi uyarınca ge-
reken yükümlülükleri yaptığı anlaşmalarla belirlemiş, hatta dünya kültür mirası listesine alınacak
kültür ve tabiat varlıklarını da vermiştir. Avrupa topluluğuna katılmak için yaptığımız başvuru bi-
ze, sosyal ve ekonomik yaşamda topluluğa uyum sağlayacak yaptırımlar getirmektedir.

Bu yaptırımlar içinde kültür ve tabiat varlıklarını korumayla ilgili yasalarımızın da bu toplu-
luk  l tleri içinde uyum sağlaması gerekmektedir.

Bu nedenle tüm kuruluşlarımızın korumayla ilgili kuruluşlara bu konularda daha sıcak bak-
ması ve gerekli bilgileri zamanında aktarmasının sağlanması,

–  rnek uygulamaları oluşturmak ve bu tür uygulamaları teşvik etmek amacıyla kamu
kuruluşlarına ve üniversitelere, restore edilerek belirli amaçlar için kullanacakları tescilli taşınmazların
tahsisi ve kamulaştırılmasında öncelik verilmesi,

– Ekonomik açıdan korumanın gerçekleşemez hale gelmesi nedeniyle, eski doku  zerin-
de hiç bir Şekilde yoğunluk artışı getirilmemesi,

– Sahiplerince iyi bakılan iyi korunan yapılara bir plaket konularak bu kişilerin onurlandı-
rılması ve diğer taşınmaz sahiplerinin de bu yolla teşvik edilmesi,

– Ahşap eski eserlerin onarılması ve gerekli kerestenin tahsis yoluyla ucuz elde edilmesi-
ne ilişkin maddenin, Orman Yasasında yer almasının sağlanması,

– Bürokrasi ve mali formalite güçlüklerinden kurtulmak üzere bu alanda çalışan vakıfların
devreye sokulmasına gayret edilmesi,

3 –  lkemizde kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının çeşitli yönleriyle ilgilenen kurum ve kuruluşların bugünkü yapılarının ve verdikleri hizmetlerin irdelenmesi

– Kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili çalışmalara ilave olarak, Şimdiye dek ihmal edil-
miş olan tabiat varlıklarının tespitine de önem verilmesi ve ilgili Bakanlıklarla da (Bayındırlık ve
İşkan Bakanlığı, evre Müsteşarlığı gibi) gerekli koordinasyonun sağlanması,

– Nitelikli restorasyon ve tarihi evre koruma projeleri elde etmek ve bu amaçla restoratör
seçecek kişi ve kurumlara yardımcı olmak amacıyla, Mimarlar Odasınca, Restorasyon ve tarihi
evre koruması projesi yapan büroların yaptığı işlerin bir liste halinde hazırlanması, isteyen kişi
ve kurumlara sunulması,

– Hazine mülkiyetinde bulunan korunması gerekli ve tescilli taşınmazların ve sit alanları-
nın satışı, kiralanması ve benzeri yararlanma işlemleri sırasında ilgili kurumlara, öncelikle Kültür
Bakanlığına haber vermeden yasaya aykırı olarak Bakanlığın onayı alınmadan yapılan tahsisle-
rin iptaline gidilmesi,

– 2863 sayılı yasanın 13. maddesi hükümlerine aykırı olarak yapılan satışların önlenmesi
için, Bakanlıktan satış izni olmadan tescil yapılmamasını sağlamak üzere, Tapu Dairelerinin uya-
rılması, Kayyum ile idare edilen gayrimenkullerin de bu madde içinde m taala edilmesi, aykırı
uygulamaların iptali yoluna gidilmesi,

– Eski eserlerin çalınma veya kanunsuz Şekilde yurtdişına çıkarılması halinde taraf oldu-
ėumuz "Conventions on the means of prohibiting and preventing the illicit import, export and
transfer of ownership of cultural property" sözleşmesinin  ng rd ğu yolların kullanılması,

4 – İhtiyaç duyulan yeni örgütlerin nitelikleri

– Kültür Bakanlığının günün koşullarına uygun olarak yeniden örgütlenmesi ve korumayla
ilgili diğer kurumlarla koordinasyonu sağlaması, teşkilatlanmanın taşra örgütlerinin en küçük bi-
rimlerine kadar yaygın halde planlanması,

- Koruma Kurullarının sağlıklı hizmet verebilmesi için personel ve malzeme açısından donatılması ve her büroda dokümantasyon ünitelerinin kurulmasının sağlanması,
- Koruma Kurulu Büro Müdürlüklerinde bir hukukçunun görevlendirilmesi,
- Eski eser ve doğa sevgisini yaymak üzere ulusal doğa tarihi ve açık hava müzelerinin kurulmasına öncelik verilmesi,
- Öncelikli korunması gereken ve yoğun yapılaşma tehlikesi altında bulunan yörelerde örneğin Eski Malatya, Aksaray, Pamukkale, Göreme'de çeşitli disiplinlere hizmet veren, konu ile ilgili uzmanlardan oluşturulacak (öncelikle üniversiteler ve benzeri kurumlardan) bir istasyonun kurulması ve kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili çalışmaların bu istasyonda çözümlendirilmesi,
- Koruma Kurullarının aldığı kararları uygulayan, Kültür Bakanlığına bağlı kentsel ve anıtsal yoğunluk nedeniyle, gerekli olan her ilde (örneğin Antalya Kaleiçi) koruma atelyeleri kurulması, bu atelyelerde restoratör mimardan geleneksel Türk Süsleme Sanatları ve halk sanatı ustalarına varıncaya dek çeşitli dallardan uzmanların çalışmalarının ve yetişmelerinin sağlanması,
- Bu merkezin tanım, kapsam ve fonksiyonunun kurulacak bir alt komisyonla belirlenmesi,
- Merkezi bir rölöve arşivi kurularak çeşitli kamu kurumları ve üniversitelerle işbirliği yapılarak, bu merkezi arşivin zenginleştirilmesi,
- Koruma konusunda bilimsel araştırma ve analizleri yapma ve uygulamacıları aydınlatma amacıyla çalışan Kültür Bakanlığı İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarının geliştirilmesi,
- Dokümantasyonun bilgisayara aktarılması,

5 – Mevcut kurum ve kuruluşlar arasında etkin bir işbirliği sağlanması için gereken önlemler

- Ülkemizde, Bakanlıklar arasında kültür konusunda farklı fikirler ortaya konulması nedeniyle, Devletin kültür politikasında çift başlı uygulamalara meydan verilmemesi, oluşturulacak projelerde ortak yaklaşıma gidilerek işbirliğine özen gösterilmesi,
- Mevcut kurum ve kuruluşlar arasında etkin işbirliğinin, politikalardan arındırılarak oluşturulması,
- Çevre Müsteşarlığının elinde bulunan parasal kaynakların kültür varlıklarının korunmasında da kullanılması,
- ICOMOS, ICCROM ve ICOM vb. konuyla ilgili hükümet dışı örgütlerle yakın ilişki kurulması ve özellikle bu örgütlerin Türkiye Milli Komitelerine işlerlik kazandırılması,
- Tanıtımın önemi nedeniyle, Kültür Bakanlığı'nın Türkiye'deki korumayla ilgili çalışmaları dış dünyaya yansıtacak yabancı dilde bir dergi yayınlanması.

6 – Yerel Yönetimlerin Koruma Olgusuna Etkin Bir Biçimde Katılmalarını Sağlayacak Düzenlemeler ve Önlemler

- Yasada açıkça kurul kararlarına uyulması zorunluluğu belirtilmiş olmasına rağmen yerel yönetimlerin bazı kararlara uymamasından doğan şikayetlerin Bakanlığın bu durumlarda etkin girişimlerde bulunarak bu yasal hükmün geçerlilik kazanmasına yardım etmesi komisyonumuzca işaret edilmeye değer bulunmuştur.
- Yerel yönetimlerin yörelerinden topladıkları emlak vergilerinin % 3-% 5 oranını, oluşturacakları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Fonuna aktarmalarının ve yalnız bu amaçla kullandıklarının sağlanması önerilmektedir.

2. KOMİSYON

Korunacak kültür ve tabiat varlıklarının tesbitindeki kriterler ve korumaya yönelik planlama etkinliklerinde gözönünde tutulacak ilkeler ve izlenecek yöntemler

- Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili tanımlar. Ortak bir koruma terminolojisinin oluşturulması.
- Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tesbitinde uyulması gerekli kriterler.
- Ülkemizde çeşitli ölçek ve niteliklerde sürdürülen planlama çalışmaları kapsamında tarihsel ve doğal çevre korumasının yeri.
- Sit alanlarının korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesine yönelik planlama ve uygulama etkinliklerinde izlenecek yöntemler ve temel kriterler.
- Koruma Kurullarının oluşma ve çalışma biçimleri. Kurul-Yerel Yönetim ilişkileri. Onama ve denetleme süreçlerindeki darboğazlar ve çözüm yolları.
- Çevre düzeni planı, imar planı, turizm gelişim projesi gibi değişik planlama olgularında tarihsel ve doğal çevrenin girdi olarak değerlendirilmesi, çeşitli planlar arasında eşgüdüm sağlanması.

Başkanlık Divanı

Başkan : Prof. Dr. Mehmet ÇUBUK

Başkan Yardımcısı : Prof. Dr. Ergun TANERİ

Üyeler : Prof. Dr. Aysel BAYRAKTAR

Doç. Dr. Emre AYSU

Dr. Ahmet UZEL

Raportörler : Mine KANGAL

Şöhret ŞENSOY

KOMİSYON ÜYELERİ

Ahmet KARAEVLİ

Tekirdağ Milletvekili

A. Engin BİNOĞUL

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Ahmet UZEL

Şehir Plancısı

Ali Aslan KILIÇ

Zaman Gazetesi

Ali Nedim GÜRELİ

Ayvalık Bel. Başkanı

Prof. Dr. Altan ÇİLİNGİROĞLU

Ege Ün. Ed. Fak.

İzmir II No. K.T.V.K.K. Başkanı

Arzu KAHRAMAN

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Aygen KEMALOĞLU

Ankara Ün. Ziraat Fak.

Ayşegül SARITABAK

Yıldırım Belediyesi

Prof. Dr. Aysel BAYRAKTAR

Ege Ün. Ziraat Fak.

Bahar TÜRKYILMAZ

Ege Ün. Ziraat Fak.

Bedri YALMAN

Bursa K.T.V.K.K. Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Bozkurt ERSOY

Ankara Ün. D.T.C.F.

Burhan TEZCAN

Ana. Med. Müz. Yaş. Vakfı

Dr. Cahit KINAY

Eski, Es. ve Müz. Gn. Müdürü

Dr. Celal ÖNSOY

Peyzaj Mim. Der.

Cemal USTAOĞLU

Emekli Müzeci

Cengiz CAN

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Prof. Dr. Çetin TÜRKÇÜ

Dokuz Eylül Ün. Müh. Mim. Fak.

İzmir II No. K.T.V.K.K. Üyesi

Demet EROL

Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

Ekrem SABAZ

Ş.P.M.M.O.

Doç. Dr. Emre AYSU

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Prof. Dr. Ergun TANERİ

Mimar Sinan Ün. Mim. Fak.

İstanbul II No. K.T.V.K.K. Üyesi

Prof. Dr. Halet ÇAMBEL

Emekli Öğ. Üyesi

Doç. Dr. Haşim KARPUZ

Selçuk Ün. Fen. Ed. Fak.

Konya K.T.V.K.K. Üyesi

Haşmet OKUR

Karapınar Bel. Başkanı

Prof. Dr. Hüseyin KAPTAN

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin CENGİZ

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Doç. Dr. İbrahim BOYNUKALIN

Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

İclal DİNÇER

Yıldız Ün. Mim. Fak.

İdris ÖZMEN

Emekli Müzeci

İlgin GÜNOY

Dokuz Eylül Ün. Müh. Mim. Fak.

İsmail ÖZKAHRAMAN

Orman Gn. Müdürlüğü

Prof. Dr. İsmet AĞARYILMAZ

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Edirne K.T.V.K.K. Üyesi

Kemal ANADOL

İzmir Milletvekili

Kübra CİHANGİR

Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

M. Ekrem SENAY

Türk İdareciler Der.

Prof. Dr. M. Taner TARHAN

Mimar Sinan Ün. Mim. Fak.

Prof. Dr. Mehmet ÇUBUK

Mimar Sinan Ün. Mim. Fak.

Doç. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN

İstanbul Ün. Ed. Fak.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet TUNCEL

Ankara Ün. D.T.C.F.

Metin GÖKER

Dışişleri Bakanlığı,

Kül. İş. Gn. Müd. Yrd.

Prof. Dr. Muhteşem GİRAY
Mimar Sinan Ün. Mim. Fak.
İstanbul III No. K.T.V.K.K. Başkanı

Mustafa EREN
Safranbolu'Bel. Başkanı

Necati DOLUNAY
Emekli Müzeci

Prof. Dr. Necati İNCEOĞLU
Yıldız Ün. Mim. Fak. Dekanı

Nejdet BEŞBAŞ
Altındağ Bel. İm. Müd. Yrd.

Nergis BİNOĞUL
Boğaziçi İm. Müdürlüğü

Nergiz YAZGAN
Doğ. Hay. Kor. Der.

Nihat ÖZSOY
Emekli Müzeci

Nihat SÜMER
İzmir I No. K.T.V.K.K. Üyesi

Nilgün GÖRER
Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

Doç. Dr. Nurcan UYDAŞ
Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

Oğuz ALPÖZEN
Bodrum Sualtı ve Ark. Müz. Müdürü

Osman AKSOY
Ana. Med. Müz. Yaş. Vakfı

Oya BUMİN
Çevre Müsteşarlığı

Oya KOZAMAN
Bursa K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Özcan ESMER
O.D.T.Ü. Mim Fak.

Perihan BALCI
Tar. Türk Ev. Kor. Der. Başkanı

Raci TEMİZER
Ana. Med. Müz. Yaş. Vakfı

Recep KOÇ
Adalar Bel. Başkanı

Prof. Dr. Recep MERİÇ
Dokuz Eylül Ün. Müh. Mim. Fak.
İzmir I No. K.T.V.K.K. Üyesi

Doç. Dr. Sevgi AKTÜRE
O.D.T.Ü. Mim. Fak.

Şükrü ZEYBEK
Muğla Milletvekili

Süleyman ZENGİN
Aydıntepe Bel. Başkanı

Tankut ÜNAL
Turizm Gn. Müdürü
KTVK.YK. Üyesi

Tuğba GÜNAY
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı,
Tek. Araş. ve Uyg. Gn. Müdürlüğü

Ümit ÖZCAN
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı,
Tek. Araş. ve Uyg. Gn. Müdürlüğü

Prof. Dr. Ümit SERDAROĞLU
Mimar Sinan Ün. Mim. Fak.

V. Senihi KİTAPÇI
Ş.P.M.M.O.

Prof. Dr. Veli SEVİN
İstanbul Ün. Ed. Fak.

Yalçın KOÇAK
Sakarya Milletvekili

Yrd. Doç. Dr. Yaşar B. ERGEN
Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

Yıldız OKÇUOĞLU
Şehir Plancısı

Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN
Hacettepe Ün. Ed. Fak.
Ankara K.T.V.K.K. Üyesi

Dr. Yılmaz TOSUN
Erzurum K.T.V.K.K. Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Yüksel DİNÇER
Yıldız Ün. Mim. Fak.

Prof. Dr. Yüksel ÖZTAN
Peyzaj Mim. Der. Başkanı

Zühal ÖZCAN
Gazi Ün. Mim. Fak.

2. KOMİSYON SONUÇ BİLDİRGESİ

II NOLU KOMİSYON ÇALIŞMALARININ SONUÇLARI VE KOMİSYONUN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

"Korunacak kültür ve tabiat varlıklarının tesbitindeki kriterler ve korumaya yönelik planlama etkinliklerinde gözönünde tutulacak ilkeler ve izlenecek yöntemlerin belirlenmesi ile görevlendirilmiş olan komisyonumuz çalışmanın başlangıcında bu konuyu üç alt başlık altında incelemeyi kararlaştırmıştır.

Bu başlıklar şunlardır :

- 1 – a) Korunması gerekli kültür varlıkları ile ilgili tanımların belirlenmesi ve ortak bir koruma terminolojisinin oluşturulması,
b) Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tesbitinde uyulması gerekli ölçütler,
- 2 – a) Ülkemizde çeşitli ölçek ve niteliklerde sürdürülen planlama çalışmaları kapsamında tarihsel ve doğal çevre korunmasının yeri,
b) Çevre düzeni planı, imar planı, turizm gelişim projesi gibi değişik planlama uygulamalarında tarihsel ve doğal çevrenin girdi olarak değerlendirilmesi, çeşitli planlar arasında eşgüdüm sağlanması,
c) Sit alanlarının korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesine yönelik planlama ve uygulama etkinliklerinde izlenecek yöntemler ve temel ölçütler,
- 3) Koruma Kurullarının oluşma ve çalışma biçimleri, Kurul-Yerel Yönetim ilişkileri. Onama ve denetleme süreçlerindeki darboğazlar ve çözüm yolları.

Bu üç alt başlık

- 1 – Terminoloji oluşturulması ve ölçüt saptanması,
- 2 – Planlama yöntemleri, ölçütleri ve eşgüdüm,
- 3 – Koruma Kurulları çalışma düzeni biçiminde kısaca ifade edilebilir.

Komisyon çalışmaları sırasında ortaya atılan öneriler aşağıda sunulmuştur. Bu öneriler komisyonun ortak görüşleridir. Bu öneriler içinde kısa ve uzun vadeli olanlarının ele alınış biçimine ilişkin çok somut görüşler ortaya çıkmamış olmakla birlikte varolan sistem içine kolaylıkla oturtulabilecek olan önerilerin kısa vadede ele alınmasının uygun olacağı, diğerlerinin ise oluşturulabilecek ve sürekli çalışacak uzman gruplar ya da komisyonlar tarafından somutlaştırılabileceği düşünülmüştür.

Bu uzman grupların oluşturulmasında üniversitelerdeki birikimden yararlanılmalıdır.

TERMİNOLOJİ-ÖLÇÜTLER

Kültür ve tabiat varlıklarının korunması çalışmalarında farklı değerlendirmelerin, ortak ve net bir terminolojinin geliştirilmemiş olmasından da kaynaklandığı görülmektedir. Bu bakımdan ortak terminoloji oluşturma gereği komisyonunda tartışılarak bunun zorunluluk olduğu görüşünde birleşilmiştir.

Ortak terminoloji oluşturma yönünde, koruma konusunda belirli düzeye ulaşmış ülkelerin kullandığı (tanım, kavram ve terimlerin) dilin esas alınması kuşkusuz akılcı yoldur. Esasen Türki-

ye'nin de taraf olarak imzaladığı, konuya ilişkin uluslararası sözleşmelerde çoğu terimler yer almaktadır. Bunun paralelinde mevcut koruma terminolojisinin gözden geçirilmesi, yeni terimlerle zenginleştirilmesi, kullanılagelenlerin bazılarının netleştirilmesi ve detaylandırılması gerekmektedir.

Bu amaçla da, kentsel doğal, arkeolojik v.b. varlıklar yönünden ayrı ayrı sürekli uzman komisyonların kurulması, onların kısa sürelerde yoğun çalışmalarla beklenen ürünü vermesi yerinde görülmüştür.

Örneğin :

– Doğal sit tanımına açıklık getirilmesi, saptanma ölçütlerinin netleştirilmesi gereği çeşitli komisyon üyelerince dile getirilmiştir. Bu bağlamda "tarımsal sit, kıyasal sit" gibi terimlerin getirilmesi yönünde görüş birliği ortaya çıkmıştır. Bir açıklık getirmek gerekirse, ülkemizde, bulunduğu bölge veya yöre ekolojisine uyum sağlamış geleneksel kültür birikiminin oluşturduğu özgün doğal ve kültürel doku sentezi örnekleri bulunmaktadır.

Genellikle kırsal alanlarda gelişmiş bulunan, yer yer yerleşim dokuları ile **içice** bir yapı da gösterebilen bu gibi örnekler, çevreye son derece ilginç ve özgün algılama karakteristikleri olarak katılmaktadır.

Bulduğu yörenin simgesi haline gelen bu özgün peyzajlar, korunması gerekli bir kültür-tabiat varlığıdır. Buralarda sürdürülen tarım kültür çeşidi-kültür bitki türleri, kırsal yapı ve yerleşim dokusu, folklorik özellikleri, var ise tarihi ve doğal değerler bütünü çerçevesinde korunmalıdır.

Bu özgün peyzajlar için "Tarımsal Sit" teriminin yerleştirilmesi önerisi komisyonda kabul görmüştür.

Bugüne kadar mevcut sit kavramları dışında ortaya atılan bu kavramın uluslararası koruma platformlarına da götürülebileceği düşünülmüştür.

Çünkü doğal sitlerden farklılığı belirgin özellikler gösteren tarımsal sitler, yüzyılımızdaki hızlı gelişmelerin sorunları nedeniyle yok olma tehlikesi içinde görülen önemli çevrelerdir.

Bugün kültür ve tabiat varlıklarının saptanması için yapılmakta olan çalışmalarda rastlanan uzmanlık konularına ilişkin farklı değerlendirmelerde çelişkiler bulunmaktadır. Bu çelişkilerin ortadan kaldırılması için saptanacak ölçütlerin, Ülkemizin kültürel ve doğal özellikleri gözönünde bulundurularak bölgelere ve yörelere göre farklı olabileceği görüşü benimsenmiştir. Ayrıca farklı uzmanlık dallarının değerlendirme ölçütlerine de itibar edilmesi, ancak yetki sınırlarının da olabildiğince belirlenmesinin uygun olacağı ifade edilmiştir.

– Genel olarak sit alanlarının saptanması ve derecelendirilmesinde net ölçütlerdir. Bulunması gerektiği vurgulanmıştır.

Gerek kültürel, gerekse doğal sitlerin saptanmasında geçerli olabileceği önerilen temel ölçütler şöyle sıralanabilir:

- 1 – Büyüklük
- 2 – Verimlilik - Çeşitlilik
- 3 – Ender - az bulunur olma
- 4 – Eşsizlik
- 5 – Simgesellik - Temsil edebilme
- 6 – Duyarlık
- 7 – Tarihsel Özellikler
- 8 – Zorunluluk
- 9 – Potansiyel değer
- 10 – Kendine özgü çekicilik v.b.

Bu ana kriterler bağlamında doğal, kültürel, arkeolojik v.b. sitler yönünden yukarıda önerilen sürekli uzman komisyonların çalışmaları ile gereken ayrıntılı ölçütlerle pratikte daha objektif sonuçlara ulaşılabilecektir.

– Sit alanları için tampon-koruma veya geniş alanlarının belirlenmesi konusunda uzman komisyonların geliştireceği ölçütler paralelinde tanımın yasada da yerini bulması zorunludur.

– Arkeolojik sitlerde ören yeri ve arkeolojik alan kavramının farklılıklarının netleştirilmesi, uygulamada ortaya çıkan sorunların kaldırılması gereği üzerinde durulmuştur.

– Kentsel sit alanları'nın sınırlarının belirlenmesinde kullanılacak rasyonel ve bilimsel yöntem olan tipolojik analiz çalışmaları geniş dönemde uygulanabilir bir yöntem önerisidir.

Genel kriterlerin sıralanması sırasında yöre mimarisinin tipolojik analizinin yapılması ve bu çalışma sonuçlarının restorasyon ve sit alanı içindeki yeni yapılaşmaya esas teşkil etmesinin sağlanması önemli bir sorunu çözebilir.

Tipolojik analiz sonunda oluşturulacak yöresel ölçütler hem kentsel sit alanının sınırlarının belirlenmesinde yoruma imkan vermeyecek bir kıstas oluşturacak, hem de yöresel mimarinin ana çizgilerini belirleyecektir.

Tipolojik analiz çalışmalarının envanter ve tespit çalışmalarının bir devamı ve bütünleyicisi olarak görülmesi, bu temel ölçütlerin saptanmasında yöresel mimarlar ve merkezi kurumlardan uzman kişilerin oluşturacağı ekiplerin görev alması doğaldır.

– Korunacak sitler arasında, özgün peyzajlar içinde, özgün yöre mimarlığı ürünleri Köy-mahalle ölçeğinde ele alınmalıdır.

– Bugünkü koşullarda tek yapı ölçeğinde yapılmakta olan gruplandırmalar, sağlıklı tesciller ve planlamaların devreye girmesi halinde ortadan kalkacaktır.

– Planlama çalışmalarında şehir plancısı, mimar, peyzaj mimarı, arkeolog, sanat tarihçi, sosyolog, jeolog, jeomorfoloğ v.b. konu ile ilgili çeşitli uzmanların birlikte çalışması önemle sağlanmalıdır.

– Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve sit alanlarının saptanması ile gruplandırılması, yukardaki öneriler doğrultusunda oluşturulacak sürekli komisyonlarla gerçekleştirilecek çalışmalarla daha pratik, objektif ve sağlıklı hale gelebilecektir.

Bu bakımdan yukardaki görüşlere uygun gelişmeler paralelinde mevcut ilke kararlarının kaldırılması, ayrıca yasada bazı değişiklik ve eklentilerin yapılması gerekeceği açıktır.

PLANLAMA YÖNTEMLERİ, ÖLÇÜTLERİ VE EŞGÜDÜM

İkinci altbaşlık altında tartışılan ve kısa "Planlama Yöntemleri, Kriterleri ve Eşgüdüm" başlığı altında toplanan sorunlar aşağıda sıralanmıştır.

- Yüksek Kurul tarafından saptanan sınırlar planlama çalışmalarında değiştiriliyor.
- Ören yerlerinde lokanta, bekçi kulübesi, kafeterya vb. tesislerin yer alması kararını sorun yaratmaktadır.
- Ören yeri kavramına açıklık kazandırılmalıdır.
- Tarım alanlarının doğal sit alanı içine alınması kurumsal yapıyı zorlamaktadır.
- Arkeolojik sit alanlarının tespit ve tescilinde 1/25.000 ölçekli planlar kullanılmamalıdır. 1/5000 ölçeğe kadar inilmelidir.
- Kurulların ön yapılanma koşullarını oluşturmada, bu konuya ilişkin mevzuatın minimum kriterlerinin altına inmemesi.
- İstanbul Boğaziçi'nde çok sayıda (5 adet) yasanın aynı alanda geçerli olması ve 4 İlçe Belediyesi, 1 Anakent Belediyesi, 1 Boğaziçi İmar Müdürlüğü'nün bu alanda değişik yetkilerle donatılmış olması ve Boğaziçi Sit Alanı bütününde 2 ayrı koruma kurulunun yetkili olması, buna rağmen korunamaması.

Yukarıda tartışmalar sonucu ortaya çıkan sorunların çözümüne ilişkin öneriler şunlardır:

- Planlama, koruma ve kullanmanın bir optimizasyonu olmalıdır. Kültür ve tabiat varlıklarını korumada konu ne olursa olsun, koruma ve kullanım olgusunun kentsel, doğal, arkeolojik ve tarihi sit açısından değişik meslek alanlarını belirli ölçülerde ilgilendirmesi nedeniyle, Araştırma - Planlama - Rapor çalışmalarının başından sonuna kadar disiplinler arası işbirliği anlayışı içinde ele alınması gerekliliği ve zorunluluğu vardır.
- Planlama bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmelidir. Koruma kullanmayı da beraber getirdiğinden, koruma çalışmaları arazi kullanım kararlarının verildiği bir planlama çalışmaları bütünü içinde ele alınmalıdır.
- Koruma olgusunun imar planı ile ele alınması gereklidir. Bu planlama çalışmasında yer alacak uzmanlar saptanmalı, ayrıntılı ve her yörenin özelliğine dönük esnek bir "Koruma Amaçlı İmar Planı Düzenlenmesi ve Aşamalar" teknik şartnamesi ve sözleşmesi hazırlanmalıdır.
- Eko sistemin varlığının sürdürülmesi insanoğlu için önem taşımaktadır. Kaynak yönetiminin planlanması, bu bakış açısı ile ele alınmalıdır. Bu nedenle koruma kavramından bağımsız bir imar planlama çalışması yapılmamalıdır.
- İmar planlama çalışmaları ile sit alanlarının planlanması birlikte yürütülmelidir.
- Bir görüşe göre arkeolojik sit alanlarında planlama çalışmaları yapılmamalıdır.
- Diğer bir görüşe göre arkeolojik sit alanlarında planlama çalışmaları yapılmalıdır. Ancak planlama grubunda arkeolog uzmanlar yer almalıdır.
- Belediyelerinin ilgilenmediği doğal ve kültürel varlıkları içeren yerleşmelerimizde, bir an önce Kültür Bakanlığı desteği ile planlama çalışmalarına başlanmalıdır.
- Dağınık bir yapı gösteren planlama çalışmalarında ilgili bakanlıklar arasında koordinasyon sağlanmalıdır. Ortaya çıkabilecek olan yetki kargaşası bu amaçla kurulmuş olan Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca giderilmelidir.
- Planlama süreci kısa tutulmalıdır.
- "Tarımsal sit" kavramı kapsamında kırsal yerleşmelerin planlama çalışmaları yapılmalıdır.
- "Koruma Amaçlı İmar Planı" kavramının planlama terminolojisi içindeki yeri tartışmalıdır.

- Avrupa Konseyinin ortaya koyduğu kentsel yenileşme - Urban Renaissance Kampanyası Kültür Bakanlığınca canlandırılmalıdır.

- Halk desteğinin sağlanmadığı bir çalışma geçersiz olmaktadır. Hedef kitle belirlenmeli ve planlama bu hedef kitlenin katılımı ile gerçekleştirilmelidir. Bu konuda basının desteği önem taşımaktadır.

- Kültür ve tabiat varlıklarını koruma konusunda Avrupa ülkelerinin deneyimlerinden yararlanmak amacı ile planlama çalışmalarına ilişkin karşılaştırma olanağı yaratma açısından Kültür Bakanlığınca bilgilendirme sağlanmalıdır.

- Yüksek Kurulun tescil işlemlerinde geçerli kıldığı grup kararları kaldırılmalıdır. Bu gruplar müdahaleye esas alınmamalıdır. Aynı sınıflama sitle için de kaldırılmalıdır ve planlamadaki veri müdahalelere gerekçe oluşturmamalıdır.

- Özel yasa ile korunması amaçlanan "Boğaziçi Sit Alanı" Nazım İmar Planına dayalı düzenlenmesi istenen 1/1000 ölçekli imar uygulama planları, özel işaretleri ve plan notları alan kapsamındaki ilçe belediyelerince bir bütün içinde ele alınamamaktadır. Bu nedenle alanı korumada planlama - uygulama sürecinde yetkili ve görevli kurumlar saygınlığını ve güvenilirliğini yitirmektedir. Bu dağınıklık ortadan kaldırılmalıdır.

Bütün yerleşmeler bütüncül çevre koruma yaklaşımı ile sit alanı gibi ele alınarak planlanmalıdır.

- Plan türlerinde, üretiminde ve ilgili kurumlarda ortaya çıkan çeşitlenme, planlama kademelenmesinin ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Planlama türleri ve ilgili kurumların sayısı azaltılmalı, sağlıklı bir planlama yapabilmek için uygun bir kademelenme içerisinde planlama süreci aranmalıdır.

- Fiziki planlamanın yanında toplumsal - ekonomik vb. planlama çalışmaları yapılmalıdır.

Koruma Kurulları - Çalışma Düzeni

Üçüncü Alt Başlık altında toplanan konular son oturumda ele alınarak görüş ve öneriler ortaya konmuştur.

Kültür ve tabiat varlıklarının korunması amacıyla, mevcut yasa çerçevesinde karar, uygulama ve denetim mekanizmalarının bütünleştirilmesi gerekmektedir. Beklenen olumlu sonuçlara ulaşmak amacı bu bütünleşmeyi zorunlu kılmaktadır.

Eldeki yasa ve yönetmelikler çerçevesinde ilgili kurum ve kurulların içerik, işleyiş ve koordinasyon yönünden iyileştirilmesi açıktır. Buna karşın merkezi yönetimin bazı yöreler için özel yasalar, kararlar çıkarması, özel kurumlar oluşturması, uygulamada çok büyük çelişkiler, sorunlar ve güvensizlikler yaratmaktadır.

Bu bağlamda ortaya çıkan öneriler aşağıdadır :

- Sit alanlarının planlanmasında farklı kuruluşlar elindeki yetki ve denetim güçlerinin tek elde toplanması, böylece bugünkü karışıklığın önlenmesi,
- Mevcut örgütlerin güçlendirilmesi, sağlaştırılması,
 - Kurulların büro müdürlüklerinin teknik ve personel donanımlarının artırılması, çeşitli meslek gruplarıyla desteklenmesi,
 - Kurulların oluşumunda da konunun ve yörenin özelliklerine göre meslek gruplarının çeşitliliğinin sağlanması ve uygulama yapmış elemanlara daha çok yer verilmesi,
 - Kurulları destekleyici ve çalışmalarını kolaylaştırabilecek birimlerin oluşturulması,
 - Danışma Kurulları
 - II Kurulu
 - Alt Komisyonlar (İhtisas komisyonları)
 - Denetleme birimleri (alt komisyonlar içinde değerlendirilebilir.)

Desteklenmesi ve iyileştirilmesi yönünde yukarıda görüşler verilen mevcut örgütlenme dışında tamamen yeni bir öneride bulunulmuştur.

Bu yeni öneriye göre :

- Herhangi bir bakanlığa bağımlı olmayan
- Yüksek Kurul
- Yerel Kurullar

oluşturulmalı, bu hiyerarşide yerel yönetimlerle organik bağ kurulmalıdır.

Bu önerilerin ötesinde örgütsel bütünleşmeyi tam anlamı ile gerçekleştirecek, uygulama sorunlarını da en aza indirecek bir Çevre Bakanlığı kurulması önerisi ortaya çıkmıştır.

- Kurul büro müdürlüklerine bazı sorumlulukların verilmesi, böylece kurulların zamanı daha iyi kullanması, üst düzeyde, önemli ölçekte sorunların çözümüne gidebilmesinde etkili olması,
- Kurullara yerel ve merkezi örgütten gerekli desteğin sağlanması,
- Kurul kararlarında devamlılığın sağlanması, konuların öncelik sıralarının üst düzeydeki kişilerce veya politik baskılarla değil, başvuru sırası, konunun niteliği, önemi v.b. kıstaslara göre değerlendirilmesi,
 - Kurul raportörlerinin mesleki eğitimi, seminer v.b. çalışmaların hızla başlatılması,
 - Kurullara, müzelerin desteğinin sağlanması, arazide uzmanlaşmış müze personelinden kurullarda da yararlanılması (alan çalışması, sit sınırlarının tesbiti v.b)
 - Dokümantasyon konusunda Bakanlığın belirleyeceği öncelikli ihtiyaç programı doğrultusunda bir kampanya başlatılarak, bilim adamlarının, üniversitelerin ve çeşitli kuruluşların birikiminden yararlanılarak katkılarının sağlanması,
 - Konuya ilişkin uygulamaların ulusal ve uluslararası boyutta izlenerek sonuçlarının hızla yaygınlaştırılması gerekli görülmektedir.

KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI DÜZENLENMESİ VE AŞAMALARI ŞARTNAMESİ TASLAĞI

I - KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI DÜZENLENMESİ VE AŞAMALARI

- 1) ÖN BİLGİ VE DOKÜMANLARIN TOPLANMASI
- 2) AMAÇLARIN BELİRLENMESİ-HEDEFLERİN KONMASI, PLANLAMA STRATEJİLERİNİN BELİRLENMESİ
- 3) BİLGİ TOPLAMA, ANALİZ
 - A. Ülke, Bölge ve Kent ölçeğindeki yeri
 - B. Tarihsel Araştırma
 - C. Sosyal - Ekonomik ve Kültürel Yapının Analizi
 - D. Fiziksel Yapı
 - Çevre ve Kent Ölçeğinde
 - Sit Ölçeğinde
 - Yapı Ölçeğinde
 - Diğer Araştırmalar
- 4) BİLGİLERİ BİRLEŞTİRME, SENTEZ
 - A. Genel Değerlendirme
 - B. Fiziksel Yapının Değerlendirilmesi
- 5) PLAN KARARLARI, PLAN ALTERNATİFLERİ, ALTERNATİFLERİN KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ
 - A. Çevre Düzeni ve Nazım İmar Planı Ölçeğinde
 - B. 1/1000 Koruma Amaçlı İmar Planı Ölçeğinde
 - C. 1/500 Kentsel Tasarım Ölçeğinde
- 6) PLAN ELDE EDİLMESİ (ÇİZİM AŞAMASI), PLAN HÜKÜMLERİ, NOTLAR VE UYGULAMAYA YÖNELİK PROGRAMLAR, TASARIM REHBERLERİ

II - KORUMA ALANI ÖLÇEĞİNDE ARAŞTIRMA İNCELEME YÖNTEMİ

Koruma alanı ölçeğinde yöresel incelemelerde planlama alanının doğal yapısı, tarihi gelişimi, görsel ve fiziksel özellikleri, arazi kullanımı, işlevsel ve ekonomik baskıları, ulaşım ve hareketlilik, mülkiyet, teknik donatım, halkın sosyo-ekonomik yapısı, koruma konusundaki eğilim, korumanın değişen sosyal ve ekonomik yapı ile ilişkisi ve sorunları, yasal, yönetsel ve mali olanaklar, önceki planlama çalışmaları araştırılır ve plan kararlarına esas olmak üzere geleceğe yönelik tahminler yapılır.

- 1) KORUMA ALANI ÖLÇEĞİNDE ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER
 - A. Doğal yapı
 - Topoğrafik yapı, topoğrafik birimler, eğim yönü, eğim derecesi.
 - Jeolojik yapı
 - İklim
 - Doğal değerler ve bitki örtüsü
 - B. Tarihi Gelişim
 - C. Koruma alanının görsel ve fiziksel özellikleri
 - Koruma alanının algılanabilirliği
 - Manzara noktaları
 - Yükseklik ve Silüet
 - Yapı ölçeği ve yapı oranları
 - Yapı malzemesi

- Yol dokusu, yol hizalan, bina hizaları,
 - Önemli tarihi yapılar (Tescilli Binalar)
 - Mimari Özellik-Plan, Kütle, Strüktür
 - Binaların fiziksel problemleri
 - Korunacak binaların sahipliği ve kullanımı
 - Korunacak binaların işlev yönünden koşullara uyumu
 - Koruma Alanındaki yeni yapılar
 - Mimari özellik
 - Korunacak binalarla bütünleşmesi
 - Çevreye aykırı yapılar
 - Boş alanlar
- D. Koruma alanında alan kullanımında işlevsel baskılar
- Mevcut arazi kullanımı, ortaya çıkan yeni kullanımlar
 - Konut talebi
 - Ticaret merkezleri
 - Hizmet talebi, donatımların yeterliliği
 - Koruma alanının kültürel potansiyeli
 - koruma alanının turistik ve rekreasyon potansiyeli
 - Koruma alanında yöre özelliğine aykırı kullanımlar
 - Koruma alanının gelecekte yükleneceği işler
- E. Koruma alanında alan kullanımında ekonomik baskılar
- Arazi değerleri
 - Bina değerleri
 - Korumada fayda ve maliyet sorunları
- F. Koruma alanında ulaşım ve hareketlilik
- Mevcut ulaşım yolları ve araçları
 - Kamu ulaşımı
 - Yaya ulaşımı
 - Mal (Servis Ulaşımı)
 - Durak yerleri
 - Otopark alanları
 - Ulaşım ve fiziksel çevre etkileri
 - Ulaşımında geleceğe yönelik tahminler
 - Tarihsel dokuda yeni yol talepleri
- G. Koruma alanında mülkiyet durumu
- Kamu mülkiyeti
 - Hazine
 - Belediye
 - Vakıf
 - Şahıs mülkiyeti
- H. Koruma alanında teknik donatım
- Temiz su
 - Pis su
 - Havagazı
 - Elektrik
 - Isıtma
 - Posta servisi
 - Telefon
 - Binaların bakımı ve temizlenmesi
 - Çevrenin bakımı ve temizlenmesi
 - Genel aydınlatma
 - Korunacak yapıların ve çevrelerinin ışıklandırılması

- I. Koruma alanında yaşayan halkın sosyo-ekonomik yapısı
- Nüfus dağılımı, nüfus artış oranları
 - Yerleşme yoğunlukları
 - Ortalama aile büyüklüğü
 - Ortalama yaş
 - Eğitim durumu
 - Ailede aktif nüfus oranı
 - Aktif nüfusun meslek dağılımı
 - Gelir durumu
- J. Halkın koruma konusundaki eğilimi, katılım olasılığı
- K. Korumanın değişen sosyal ve ekonomik yapı ile ilişkisi ve sorunları
- Sosyal sorunlar
 - Ekonomik sorunlar
 - Yasal sorunlar
 - Yönetimsel sorunlar
 - Koruma ve gelişme ilişkisi
- L. Koruma alanına ilişkin yasal, yönetimsel ve mali olanaklar
- Yasal olanaklar
 - Yönetimsel olanaklar
 - Mali olanaklar
- M. Koruma alanında önceki planlama çalışmaları

2 - PLANLAMA ALANINA İLİŞKİN VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu aşamada kent bütününe ve koruma alanlarına ilişkin veriler, sorun ve olanaklar planlama amaç ve hedeflerine göre değerlendirilir. Kesin sınırları saptanan koruma alanı değişik koruma özellikleri olan alt birimlere ayrılır ve koruma alanı içinde önceliği olan yöreler belirlenir.

Planlama alanına ilişkin verilerin değerlendirilmesi

A. Kent bütününe ilişkin verilerin, sorun ve olanakların planlama amaç ve hedeflerine göre değerlendirilmesi

B. Planlama alanına ilişkin verilerin, sorun ve olanakların planlama amaç ve hedeflerine göre değerlendirilmesi

C. Koruma alanının sınırlanması, koruma alt birimlerine ayrılması

3 - PLANLAMA ALANINDA KORUMA VE GELİŞTİRME KARARLARININ VERİLMESİ

Kent bütünü ve koruma alanı ölçeğinde verilerin değerlendirilmesinden sonra koruma ve geliştirme önerilerinin bütünleştirilmesine yönelik kararlar alınır.

Kararlar kent bütünü ölçeğinde kararlar, planlama alanı ölçeğinde kararlar, alt birim ve sokak ölçeğinde kararlar, yapı ölçeğindeki kararlar olarak gruplanabilir.

4 - KENT BÜTÜNÜ ÖLÇEĞİNDE KARARLAR

- A. Kentsel ve bölgesel gelişme eğilimi içinde koruma alanının kullanımına ilişkin kararlar
- B. Koruma alanının kentsel, bölgesel ulaşım bağlantıları
- C. Kentsel ve bölgesel nüfus dağılımının koruma alanına etkileri
- D. Koruma alanının kentsel ve bölgesel istihdam olanakları içindeki yeri
- E. Kent ve bölge içindeki kültür ve turizm gelişimine ilişkin kararların koruma alanına etkisi

5 - PLANLAMA ALANI ÖLÇEĞİNDE KARARLAR

- A. Doğal verilerin kullanımına ilişkin kararlar

- B. Alan ölçeğinde koruma kararları
- C. Alanın işlevsel kullanımına ilişkin kararlar
- D. Nüfus - yoğunluk kararları
- E. Ulaşım sistemine ilişkin kararlar
- F. Sosyal donatıma ilişkin kararlar
- G. Teknik donatıma ilişkin kararlar

6 - ALT BİRİM VE SOKAK ÖLÇEĞİNDEKİ KARARLAR

- A. Alt birim ölçeğinde koruma kararları
- B. Alt birim ölçeğinde işlevsel kullanıma ilişkin kararlar
- C. Alt birim ölçeğinde Yaya-Taşıt, Servis Ulaşımına, Otopark Alanlarına ilişkin kararlar
- D. Yükseklik ve silüete ilişkin kararlar
- E. Sokak Dokusu, Sokak donatımı, Sokak kaplamaları, duvarları, yol hizaları, bina hizalarına ilişkin kararlar
- F. Peyzaj düzenlemelerine ilişkin kararlar

7 - YAPI ÖLÇEĞİNDEKİ KARARLAR

- Korunacak (Tescilli) yapılara ilişkin kararlar
 - Koruma ve müdahale öncelikleri
 - Yapının malzeme ve strüktürüne ilişkin çözüm olanakları
 - Yapının yükleneceği işleve ilişkin kararlar
 - Yapı çevrelerinin düzenlenmesine ilişkin kararlar
 - Yapı cephelerinin düzenlenmesi, işaretlendirilmesi, ışıklandırılması ve çiçeklendirilmesine ilişkin kararlar
- Yeni yapılanmalara ilişkin kararlar
 - Parsel kullanımına ilişkin kararlar
 - Yapının yükleneceği işleve ilişkin kararlar
 - Yapılanma koşullarına ilişkin kararlar
 - Yapının mimari özelliklerine ilişkin kararlar
 - Yapı çevrelerinin düzenlenmesine ilişkin kararlar
 - Yapı cephelerinin düzenlenmesi, işaretlendirilmesi, çiçeklendirilmesine ilişkin kararlar

8 - PLANLAMA KARARLARININ PLAN AMAÇ VE HEDEFLERİNE GÖRE TEST EDİLMESİ,

Planlama kararları plan amaç ve hedeflerine planlama ilkelerine iç tutarlılık, yasa yönetmelik ve standartlara uygunluk, olabilirlik vb. gibi kriterlere göre test edilir.

3. KOMİSYON

Korumanın eğitim, sosyal ve ekonomik yönü

- Korumanın çeşitli yönlerine ilişkin eğitim veren akademik kuruluşların mevcut yapılarının irdelenmesi. Akademik eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri.
- Koruma alanında çalışan çeşitli disiplinlere ilişkin kişilerin meslek sorunları.
- Koruma kültürünün oluşması ve gelişmesi için yapılması gerekli etkinlikler. Konunun yerel yöneticilere ve geniş halk kitlelerine iletilmesi ve benimsetilmesi konusunda alınacak önlemler.
- Kamu kuruluşlarında konuya ilişkin hizmet içi eğitim verilmesi.
- Değişen yaşam biçiminin geleneksel yapılara yansması.
- Kent ölçeğindeki sosyal değişimin mekana yansması.
- Yeni kullanım gereklerinin mevcut doku ile bağdaştırılması.
- Ülkemizde, koruma işlemlerine ayrılan parasal kaynakların irdelenmesi. Bu kaynakların yeterli bir düzeye çıkartılması için gerekli önlemler ve mevcut parasal kaynaklar dışında yeni kaynaklar yaratılması.
- Çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlarca, koruma konusunda yapılan harcamaların niteliği ve verimliliği. Bu harcamaların daha verimli ve düzenli olması için gerekli düzenlemeler.

Başkanlık Divanı

Başkan : Prof. Dr. Hande SUHER

Üyeler : Nevzat İLHAN

Doç. Dr. Aysıl Tükel YAVUZ

N. Gül ASATEKİN

Raportörler : Ayşe KALAYCIOĞLU

Ayten METİNER

III. KOMİSYON ÜYELERİ

Doç. Dr. Abdüsselam ULUÇAM
Atatürk Ün. Fen. Ed. Fak.

Ahmet ÖZER
Araştırmacı

Doç. Dr. Ayşenur ÖKTEN
Yıldız Ün. Mim. Fak.

Doç. Dr. Aysıl YAVUZ
O.D.T.Ü. Mim. Fak.

Belkıs MUTLU
Mimar Sinan Ün. Res. Hey. Müz.

Berat DEMİRCİ
Sivas Belediyesi

Büşra ERSANLI
Doğ. Hay. Kor. Der.

Doç. Dr. Ebru PARMAN
Hacettepe Ün. Ed. Fak.

Yrd. Doç. Dr. Erdoğan YAŞLICA
Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

Erol TÜMER
İzmir I No. K.T.V.K.K. Üyesi

Eti AKYÜZ
Dokuz Eylül Ün. Müh. Mim. Fak.

Fehmi ÇALMUK
Milli Gazete

Doç. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU
Hacettepe Ün. Ed. Fak.

Prof. Dr. Günsel RENDA
Hacettepe Ün. Ed. Fak.

Doç. Dr. Halim PERÇİN
Peyzaj Mim. Der.

Handan ÖRALAY
Kültür Bakanlığı,

Dış İliş. Dai. Başkanlığı

Prof. Dr. Hande SUHER
İ.T.Ü. Mim. Fak.

Hüseyin AKILLI
Trakya Ün. Edirne Mes. Yük. Okulu

Prof. Dr. İbrahim BARAN
Dokuz Eylül Ün. Buca Eğ. Fak.

İbrahim USLU
Tokat Belediyesi

Doç. Dr. İrfan YILMAZ
Dokuz Eylül Ün. Buca Eğ. Fak.

İsmail KANSIZ
Trabzon Kül. Müdürü

Kamil TOYGAR
Kültür Bakanlığı

Doç. Dr. Levent ZOROĞLU
Selçuk Ün. Fen. Ed. Fak.

M. Ayhan BİLGE
Kayseri Vali Yrd.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet İ. TUNAY
İstanbul Ün. Ed. Fak.

Dr. Mehmet ÖNDER
İş. Bank. Kül. Sanat Müş.

Dr. Mehmet R. GÜRKAYNAK
O.D.T.Ü. İk. ve İd. Bil. Fak.

Prof. Dr. Mete TAPAN
İ.T.Ü. Mim. Fak.

İstanbul I No. K.T.V.K.K. Üyesi

**Doç. Dr. Muammer HACI-
BALOĞLU**
Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

N. Gül ASATEKİN
O.D.T.Ü. Mim. Fak.

Necdet İNAL
Diyarbakır K.T.V.K.K. Üyesi

Nevin (TURGUT) GÜLTEKİN
Gazi Ün. Mim. Fak.

Nevzat İLHAN
Yıldız Ün. Mim. Fak.

Nezih BAŞGELEN
Ark. ve Sanat. Yay.

Nimet ÖZGÖNÜL
O.D.T.Ü. Mim. Fak.
Kayseri K.T.V.K.K. Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Nural GÜZDÜZALP
K.T.Ü. Müh. Mim. Fak.

Nuri YILDIRIM
Dışişleri Bakanlığı

Nuşin ASGARİ
Emekli Müzeci

Doç. Dr. Orhan Cezmi TUNCER
Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

Orhan IŞIK
Dışişleri Bakanlığı

Özgen KARACA
Aydın İl Kül. Müdürü

Prof. Dr. Rıfki ARSLAN
Yıldız Ün. Mim. Fak.

Prof. Dr. S. Kemal KARTAL
İnönü Ün. İk. ve İd. Bil. Fak.

Saadet İlkin KAYA
Dokuz Eylül Ün. Müh. Mim. Fak.

Selahattin ERDEMGİL
İzmir II No. K.T.V.K.K. Üyesi

Selma TOKCAN
Ş.P.M.M.O.

Doç. Dr. Semra ATABAY
Yıldız Ün. Mim. Fak.

3. KOMİSYON SONUÇ BİLDİRGESİ

KORUMANIN EĞİTİM, SOSYAL VE EKONOMİK YÖNÜ

Oturum Saat 10.00'da, Prof. Hande Suher Başkanlığında Nevzat İlhan, Doç. Dr. Aysel Tükel Yavuz, N. Gül Asatekin ile oluşan Başkanlık Divanı ve 31 üyenin katılımı ile açıldı.

Usul üzerinde yapılan görüşmeler sonucunda; 1-4 soruların "Eğitim'e, 5,6,7 soruların sosyo-ekonomik durumun mekana yansımalarına, 8-9 soruların parasal kaynakların kullanılmasına yönelik olduğu görüşüne varılarak, komisyon çalışmasında üç temel konu üzerinde görüşme ve tartışmalara yer verildi. Yapılan görüşmeler sonucunda aşağıda saptanmış olan önerilerin Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayına sunulmasına; bilim, öğretim ve meslek uygulamalarında yol gösterici, aydınlatıcı ve çok yararlı olan 1. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayının sürekliliğinin sağlanması dileklerinin ve Kurultayın oluşum ve organizasyonunu gerçekleştiren Kültür Bakanlığı ilgililerine de teşekkürlerin sunulmasına karar verilmiştir.

I. EĞİTİM (1-2-3-4 sayılı alt başlıklar)

• Koruma kavramının gelişme ve kalkınmayı engelleyici değil, gelişme ve kalkınmaya içerik ve ivme kazandırıcı bir nitelik taşıdığı, korumanın kültürel sürekliliğin bir ögesi, çağdaşlık ve evrenselliğe götüren bir süreç olduğu, eski ile yeninin birbirine karşıt olmadığı ve bütüncü bir nitelik gösterdiği,

- Korumanın çok yönlü bir kolektif sorumluluk gerektirdiği,
- Korumanın kamu yararına bir hizmet olduğu,

• Korumanın sadece meslek üstü uzmanlık ile değil aynı zamanda kuşaklar boyu kültür bilincinin yaratılmasına yönelik olarak değerlendirilmesinin gerekliliği kabul edilerek, korumanın kültürel bilincin soyutlanamayacağı düşüncesi ile, kimlik arayışına yardımcı olmak üzere; aşağıda özetlenen öneriler getirilmiş ve bu önerilerin zaman içinde alt komisyonlarca geliştirilmesi hususunun tavsiye edilmesine karar verilmiştir.

1.1 – Kültürel Bilincin Oluşum ve Gelişimi İçin Her Düzeyde Aşamalı Eğitim

• Okul öncesi, İlkokul ve er, erbaş eğitiminde çevreyi görme ve tanıma,

• Ortaöğretimde çevre bilincinin, özel bir ders olarak değil, ilgili derslerin bölümleri olarak dinamik bir biçimde verilmesi,

- Yüksek Öğretimde genel koruma sorunlarına yer verilmesinin yaygınlaştırılması,

• Meslek sonrası Yüksek lisans ve Hizmet-içi eğitim düzeylerinde yedeksubay döneminde, yerel yönetim ile kamu yönetimi görevlileri düzeyinde, koruma amaçlı sürekli ve yenilenen eğitim programlarıyla varolan birikimin canlı tutulması,

• Halk eğitimi, yaygın eğitim, örgün eğitimde insan ve çevre ilişkilerinin geliştirilebilmesi amacıyla kamu kuruluşları, akademik kuruluşlar, meslek odaları, gönüllü kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon sağlanması ve kültür politikası çerçevesi içinde eğitim programlarının hazırlanması ve bu önemli görevin Kültür Bakanlığı'nın sorumluluğunda yürütülmesi,

- Taşınmaz kültür varlıklarının koruma ve onarımının bir uzmanlık, taşınır kültür varlıklarının koruma ve onarımının ise, bir meslekler grubu olduğu ve her iki alanda da temel eğitimin gerekliliği,
- Bu uzmanlık ve meslek eğitimlerinde kuramsal bilgi, uygulama ve alan çalışmalarının bütünleşmesi.

1.2 – Eğitimi Bütünleştirici Çalışmalar

- Koruma politikası ilkelerinin sağlıklı bir şekilde saptanabilmesi ve kullanıcı isteklerinin belirlenebilmesi amacıyla Kültür Bakanlığınca geniş kapsamlı, bütün sektörleri içeren bir anket çalışmasının ivedilikle yapılması ve sonuçlandırılması,
- Kültür Bakanlığınca bir dokümantasyon merkezi kurularak ilgili kuruluşlarda her ölçekte varolan çevre koruma ve denetimi konusundaki çalışma ve uygulamaların tespit edilip, kullanıma açılması,
- Kültür Bakanlığınca koruma konusunda ortak bir dil, terim ve kavram birliği oluşturacak çalışmaların ivedilikle tamamlanması,
- Yerel yönetim, ilgili kurum ve üniversitelerce her türlü iletişim ve haberleşme araçları kullanılarak koruma ile ilgili sorunların ve uygulamaların sergilenmesi,
- Kent belleğinin korunması amacıyla, yerel yönetimlerce, kentin tarihsel gelişme sürecinde evrimini belirterek Kent Müzesi kurulmasının özendirilmesi,

1.3 – Yayın

- Korumada, araştırma, projelendirme ve uygulamaların bir bütün oluşturması nedeniyle, bu çalışmaların her aşamasının belgelenmesi ve önerilen dokümantasyon merkezince kullanılabilir rapor veya yayın haline getirilmesi,
- Kültür Bakanlığınca korumaya yönelik kurum ve kuruluşların etkinliklerinin yaygın bir bilgi haline getirilmesi amacıyla bir "Haber Bülteni" yayınlanması,
- Çevre bilincini geliştirmek için ilk ve orta öğretimde, öğrencilerin düzeylerine uygun yayınların çoğaltılması (telif, UNESCO Avrupa Konseyi v.b. yayın, çeviri) ve bu konuda Kültür Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında işbirliği yapılması,
- Halkta çevre bilincinin geliştirilebilmesi için, basit yayınlar, bülten, afiş telif, UNESCO Avrupa Konseyi v.b. yayın çevirileri ile iletişim araçlarından ve tüm yayın organlarından yararlanılması, bu programların ilgili kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilmesi,
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma I. Kurultayının koruma konusunun gelişiminde ve ayrıca katılanlar ölçeğinde de çok önemli bir iletişim ve öğretim aracı olması nedeniyle tekrarlanma geleneğinin kurulması bu bağlamda, seminer, sempozyum, kongre, kurs desteklenen telif ve çeviri yayınlar v.b. diğer etkinliklerle desteklenmesi ve gerektiğinde değişik yerlerde toplantılarla geliştirilmesi,
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma I. Kurultayı'nda konunun ağırlığının kültür varlıklarına yönelik olmasından ötürü, tabiat varlıklarının korunması sorunlarına yönelik bir diğer bilimsel toplantı ile Kurultay'ın bütünleşmesinin Kültür Bakanlığınca organizasyonunun sağlanması, doğal varlıkların korunmasına yönelik bir birimin Kültür Bakanlığı bünyesinde oluşturulması,

II. KORUMANIN SOSYO-EKONOMİK YÖNÜ (5-6-7 sayılı alt başlıklar)

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı'nın açılışında Kültür Bakanı Sayın Namık Kemal Zeybek'in belirtmiş olduğu şekilde; ülkemizde yeraltı yerüstündeki tüm kültür varlıklarının kültürümüzün ayrılmaz bir parçası olduğunun koruma politikasında temel ilke olarak kabul edilmesi,

- Kültür varlıklarının gemiŒte bir defada oluŒmadığı, ancak zaman içinde yaŒama ve geliŒme sürecinin yan ürünü olarak ortaya çıktıkları ve bugüne bir birikim sağladığı, bu oluŒma süreci bugün de devam etmekte olduğundan koruma ve değerlendirme olgusunun bir dinamik içinde ele alınması,

- 2863, 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda "...örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir," tanımlanmasındaki "yeteri kadar eser" deyiminin koruma olayı için destekleyici olmadığı, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının içinden örnek olarak bazılarını seçmenin koruma olayına yardımcı olamayacağı, kenti kent yapan ögeleri birbirinden ayırt etmenin yanlış bir değerlendirme olduğu,

- Ülkemizin kentleŒme sürecinde sosyo-ekonomik deėiŒimin, yapı ölçeğinde yansımasında yeni kullanım gereklerinin ve iŒlevlerinin yapının özgün iŒlevine uygun olması, olamadığı takdirde restorasyon kuramlarına uygun biçimde yapının özellikleri ve olanaklarından kaynaklanan iŒlevlerin geliŒtirilmesi, bu bağlamda II. grup uygulama kriterlerinin evrensel koruma ilkeleri çerçevesinde tartıŒmaya getirilmesinde yarar olacağı,

- Kent doku içinde tarihsel geliŒim sürecinde kazanılmıŒ durumdan farklı içerik ve ölçekte getirilen turizm fonksiyonunun, bina ve çevresine getirebileceği olumsuz etkiler yönünden de dikkatle irdelenmesi,

- Geleneksel konut bölgesinde yer alan konutlarda iŒlev deėiŒikliği, kullanım deėiŒikliği ve sahiplilik deėiŒimiyle ortaya çıkan durumda, iŒlev ve kullanıcı istekleri konusunun tartıŒmaya açılması,

- Korumanın sadece fiziksel boyutunun değil, korunacak kültür varlığını kullananın da mutlaka d Œ n lmesi, çevrenin sağlıklatırılmasının aynı zamanda, kiŒinin yaŒamanın da sağlıklaşması demek olduğunun benimsenmesi, kiŒinin çevreye yabancılaşmamasının sağlanması, sosyal deėiŒimin doğru yönde geliŒmesinde yardımcı olunması,

III. KORUMANIN EKONOMİK YÖNÜ (8-9 sayılı alt baŒlıklar)

- Kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını destekleyecek parasal sistemlerin (ok d Œ k faizle borçlandırma, uzun süre ile borçlandırma v.b.) yasal düzenlemelerin, koruma konusunda özendirici olduğu,

- Sit  leğinde yapılacak koruma alıŒmalarının ve uygulamalarının gerekleŒtirilebilmesi için bütçede yeterli kaynak ayrılması ve fon oluŒturulmasını sağlayacak yeni düzenlemelere gidilmesi ve böylece genel bütçe olanakları içinde ele alınamayan birçok hizmetin yerine getirilmesi,

- Ülkesel ve bölgesel ölçekte, büyük yatırım projelerinin Œekillenmesinde (büyük baraj projeleri v.b.) planlanma aŒamasında korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları bağlamında, çevresel değerlendirmenin kesinlik ve öncelikle yapılması ve buradaki kazancın kültür varlıklarının feda edilmesine neden olmaması,

- Kültür ve tabiat varlıklarının korunması amacı içinde turizmin yalnızca bir araç olarak değerlendirilmesi, bu varlıkların turizm amacına araç edilmemesi; bu bağlamda Yap-İŒlet-Devret (YID) ya da Restore Et-İŒlet-Devret (RID) modellerinin ancak koruma amaçlı belirli koŒullarda sınırlı olarak kullanılması,

- Kültür varlığının kullanımından rant sağlayanlardan bu rantın bir bölümünün yine korumaya döndürülmesi gereğinin yasallaŒtırılması,

-  renyerleri ve müzelerden gelen gelirlerin gene bu varlıkların düzenlenmesinde ve geliŒtirilmesinde kullanılmasının sağlanması,

- Koruma konusunda görev alan uzman ve meslek adamlarının, alıŒtıkları alanda beklenen verimliliği sağlayabilmeleri ve bu sorumluluğu y klenebilmeleri için, özlük ve ekonomik haklarının yasal olarak düzenlenmesi ve günün koŒullarına uygun hale getirilmesi,

KORUMACILIĞIN EKONOMİK SOSYAL VE EĞİTİM BOYUTU

Ülkemizde korumacılık olgusu, ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal yapılanma sürecinden bağımsız değildir. Bu sürecin fiziksel mekana yansımaları, yalnızca eski kent dokularına, tarihi ve doğal değerlere ilişkin olarak da düşünülemez. Bugün korumacılık konusunda karşılaşılan sorunlar, fiziksel mekanın diğer boyutlarında (yeni yerleşme, kentleşme, v.b.) karşılaşılan sorunlardan farklı da değildir ve bu farklı boyutlarda yaşanan süreç karşılıklı birbirini etkileyerek biçimlendirmekte, sorunlar temelde ortak noktaları ortaya koymaktadır.

Bu nedenle korumacılığa ilişkin sorunları ortaya koyabilmek için, öncelikle ülkemizde ekonomik yapılanma biçimini ve bunun sosyal yapıya nasıl yansıdığını irdelemek gerekir. Sosyal yapıdaki değişim ve dönüşümün fiziksel yapılanmaya yansımaları "mekansal biçimleniş" ortaya koyacaktır. Korumacılık da bu biçimleniş içindeki sorunsallardan biridir.

Ülkemizde 1950'li yıllarda başlayan ekonomik süreç, hızlandırılmış bir değişimi getirmiştir. Bu değişim, kapitalistleşmenin, ülkenin ekonomik ve sosyal yapısında plansız bir biçimde yerleştirilmeye çalışılmasıyla tanımlanabilir. Plansız gelişme birçok kayıplara, yozlaşmaya yol açacak biçimde kendini göstermiştir.

Ekonomik dönüşümün yol açtığı köyden kente göç v.b. olgularla kentlerde çok hızlı bir sosyal dönüşüm gerçekleşmiş, bunu izleyen dönemde insanların yaşam biçimi, beklentileri, eğitim v.b. sosyolojik olgularda değişim başlamıştır.

Değişimin fiziksel mekana yansımaya başlamasıyla eski-yeni ayrımı gitgide belirginleşmiş ve ülke geçmişinden çok ayrı, yozlaşmış bir fiziksel yapılanma ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, gecekondulaşma ve yap-sat sistemi içinde apartmanlaşma olgusu ile beraber eski kent dokularında yozlaşma kendini göstermeye başlamıştır.

Kentlerde özgün bir mimariyi yaratma çabalarının yerine eskinin yok edilip, yeni fakat özgünlüğü olmayan bir yapılanmanın desteklendiği bir süreç başlatılmıştır. Bu konudaki başlıca etkenler spekülasyonun yoğunlaşması, insanlarda yeni tüketim taleplerinin hızlandırılması, çevre bilincinin yerleştirilmemesi ve nüfus artışı olarak tanımlanabilir.

Mekansal biçimlenişteki yozlaşma ve bozulmalar, korumacılık ve çevre konusunda denetim kurma gereğini gündeme getirmiş ve 1973 yılında önceki kanunlardan daha geniş kapsamlı olan 1710 sayılı Yasa yürürlüğe girmiştir. Yeni yasa doğrultusunda da ülke içinde sit alanları ve korunması gerekli tescilli yapılar belirlenmiş, bu alanların korunabilmesi için kısıtlayıcı faktörler tayin edilmiştir. Ancak korumacılık olgusunun nedenleri, amaçları ve uygulama yöntemleri içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik ortam ile büyük ölçüde bağlıdır. Bu nedenle işleyiş ve uygulamada yozlaşma sürmüştür.

1970-80 li yıllarda ise, turizmin büyük bir ekonomik sektöre dönüştürülme çalışmaları, daha önceki yozlaşmayı daha da hızlandırmış, yok etme bir anlamda arazinin yağmalama olgusu olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü turizm sektöründe yaratılan talepler, mecadun rasyonel kullanımı yönünde olmamış, plansız ve düzensiz bir turizm gelişimi eklenmiştir. Bu dönemde mevcut değerlerin turizm adına harcanmasının toplumsal bir boyuta ulaştırılması ve yönetsel mekanizmalarca desteklenmesi yağmalanmayı arttırmıştır. Aynı zamanda kısıtlayıcı faktörlerin gittikçe daha fazla esnekleştirilmesi, bunun kanun v.b. yöntemlerle desteklenmesi, korumacılık aleyhine bir gelişimi hızlandırmıştır.

Sonuçta karşımıza, eski kent dokularının yeni mekanlara yabancı, alt gelir gruplarının sığındığı, terk edilmiş, yenilenmediği sürece ölmeye mahkum olduğu mekanlara dönüştüğü; doğal değerlerin ise birbiri ardınca katledildiği bir durum ortaya çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmış olması, ülkedeki ekonomik ve sosyal yapılanmanın plansız gelişiminin sonucunda oluşan dünden esinlenmemiş, geleceğe yönelik olmayan ve ülkeye özgün nitelikler taşımayan bir mimarinin oluşumundan kaynaklanmaktadır.

Korumacılık kavramının, bir kültür birikiminin geleceğe yönelik planlanması, yaşatılması ve geliştirilmesi olması gerekirken ülkemizde belirgin bir korumacılık politikasının olmaması, buna yönelik ekonomik ve sosyal altyapının oluşturulmaması, bizleri çelişkili bir konuma sokmaktadır.

4. KOMİSYON

Tek yapı ölçeğindeki restorasyon etkinliklerinde proje ve uygulama sorunları, ilkeler ve müdahale biçimleri

- Proje bazındaki sorunlar.
- Malzeme korunması ile ilgili sorunlar.
- Uygulama sorunları.
- Geleneksel yapıların yeni işlevlere tahsisi ile ilgili sorunlar ve olanaklar.

Başkanlık Divanı

Başkan : Kemal GÖKÇE

Üyeler : Prof. Dr. Yılmaz ÖNGE

Prof. Dr. Cevdet BAYBURTLUOĞLU

Doç. Dr. Kutsal ÖZTÜRK

Raportörler : Zahide AKKOYUNLU

Müge BAHÇECİ

IV. KOMİSYON ÜYELERİ

Yrd. Doç. Dr. A. Gülçin KÜÇÜKKAYA
Trakya Ün. Müh. Mim. Fak.

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ERSEN
İ.T.Ü. Mim. Fak.

Ahmet GÜLEÇ
İst. Rest. Kons. Mer. Lab.

Alpaslan KOYUNLU
Y. Müh. Mimar

Prof. Dr. Cevdet BAYBURTLUOĞLU
Ankara Ün. D.T.C.F.

Demet IRKLI
Gazi Ün. Müh. Mim. Fak.

Yrd. Doç. Dr. Erkin ERTEN
K.T.Ü. Müh. Mim. Fak.

Prof. Dr. Erol TUĞAL
Trakya Ün. Müh. Mim. Fak.
Diyarbakır KT.V.K.K. Başkanı

Ertuğrul MORÇÖL
O.D.T.Ü. Mim. Fak.

Fuat GÖKÇE
O.D.T.Ü. Mim. Fak.

Gaye KORCAN
İller Bankası

Prof. Dr. Gülsün SAĞLAMER
İ.T.Ü. Mim. Fak.

Hasan BÖKE
O.D.T.Ü. Mim. Fak.

Yrd. Doç. Dr. Hülya Kılıç SİREL
Yıldız Ün. Mim. Fak.

İlban ÖZ
İstanbul III No. KT.V.K.K. Üyesi

İsmet İLTER
Karayolları Gen. Müd. Müşaviri

Kemal GÖKÇE
Türk. Kül. Hiz. Vak.

Doç. Dr. Kutsal ÖZTÜRK
K.T.Ü. Müh. Mim. Fak.
Trabzon KT.V.K.K. Üyesi

Dr. M. Murat ERDİM
Dokuz Eylül Ün. Müh. Mim. Fak.

Doç. Dr. Mükerrerem ARSLAN
Peyzaj Mim. Der.

Mustafa S. AKPOLAT
Hacettepe Ün. Ed. Fak.

Prof. Dr. Orhan GÖÇER
Yıldız Ün. Mim. Fak.

Raif OKTAY
Çankırı Bel. Başkanı

Recai COŞKUN
Bursa Büyükşehir Bel. Bşk. Danış

Saadet ERGÜN
Konya KT.V.K.K. Üyesi

Dr. Yalçın YAŞAR
K.T.Ü. Müh. Mim. Fak.

Yeşim ORBAY
Dokuz Eylül Ün. Müh. Mim. Fak.

Prof. Dr. Yılmaz ÖNGE
Selçuk Ün. Müh. Mim. Fak.
Konya KT.V.K.K. Başkanı

Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY
İ.T.Ü. Mim. Fak.

4. KOMİSYON SONUÇ BİLDİRGESİ

TEK YAPI ÖLÇEĞİNDEKİ RESTORASYON ETKİNLİKLERİNDE PROJE VE UYGULAMA SORUNLARI, İLKELER VE MÜDAHALE BİÇİMLERİ.

Kültür ve tabiat varlıklarımızın korunması bakımı, onarımı, yapıların uygun kullanımlara açılması ve sonraki nesillere geçişlerini sağlamak, geçmişe verdiğimiz değerlerin en etkin belirtisi olmalıdır.

Bu görevin en iyi şekilde yerine getirilebilmesi için; restorasyon konusunda nelerden ve nasıl yararlanılacağına bilinmesi ve bunlara uygulama ortamının sağlanması gerekmektedir.

Bu amaçla, çağdaş koruma prensiplerinin ışığı altında, her türlü teknolojik ürün ve malzemenin, bakım ve koruma yöntemlerinden, geleneksel ve çağdaş yapı tekniklerinden ve fiziksel ve kimyasal yapı malzeme analizlerinden faydalanmalıdır.

Son yıllarda, korunması gerekli değerlerin kalıcılığını sağlama işi, şehir ölçeğinde ele alınarak daha kapsamlı ve köklü bir çözüme yönelmiştir. Ancak şehir ölçeğinde de olsa, koruma işlemi yine de tek eser üzerinde yapılacak işlemlerle gerçekleşecektir. Fakat, bugüne kadar süregelen, tek eser korumasına dönük uygulamalar, göstermiştir ki, alışılagelmiş çalışmalarla ve zaten çok az sayıdaki uygulayıcı kuruluşun ellerindeki sınırlı imkanlarla, bu kadar kültür varlığını gereken şekilde korumak ve onarmak mümkün olamamaktadır.

Sonuç olarak, restorasyonların istenmeyen niteliklerde olma nedenlerini irdelersek 4 genel başlık altında toplayabiliriz.

1. PROJE BAZINDA SORUNLAR

– Eserin onarım projesinde önce araştırma devresinde belgeleme, saptama çalışmalarına önem verilmesi, kültürel teknik, estetik değerlerin araştırılarak, yapıyla ilgili tarihi belgelerin, eski fotoğraflarının, ilgili yayınların taranmasından sonra, eserin kültür kimliğinin tanınmasının sağlanması ve bilahare proje safhasına geçilmesi gerekmektedir.

– Envanter çalışmalarında fotogrametrik ve teknolojik araç ve yöntemlerden yararlanılması, yapılacak çalışmanın daha kısa sürede, daha güvenilir düzeyde olması açısından öngörülmelidir.

– Projeler, mimar, restoratör mimar gibi yetkili uzmanlar tarafından hazırlanmalıdır. Ancak önemli antik, ortaçağ yapılarının projeleri, özel sorunları olan anıtlar, çeşitli konuları kapsayan uzmanların ekip çalışmasıyla gerçekleştirilmelidir. Mühendislik hizmetleri (statik, zemin, v.b.); kimyacı, peyzaj mimarı, jeolog, biolog, malzeme uzmanlarının katkıları ile ön araştırmalar yapılmalı ve sorunlarının çözümü aranmalıdır.

Hazırlanacak rölövelerin ve onarım için hazırlanan belge ve projelerin koruma kurullarının tastikinden sonra, birer suretinin Kültür Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak, bilgisayar destekli bir "Milli Dokümantasyon Merkezi"nde toplanması gereklidir.

2. MALZEME İLE İLGİLİ SORUNLAR

Özgün malzeme temini mümkün olsa bile, birim fiatlara uymadığı için restorasyonlarda yeni veya imitasyon malzeme kullanımı yaygın olup, tesbit edilmiş ilkelerden uzaklaşmakta ve yanlış uygulamalar yapılmaktadır.

– Restorasyonlarda bu tür tavizleri vermemek için malzemenin kalitesi ve uygunluğu kontrol edilmeli ve yüksek maliyeti karşılayacak parasal kaynaklar yaratılmalıdır.

Geleneksel yapılarda kullanılan özgün malzemelerin türlerinin, elde ediliş biçim kaynak ve yöntemlerinin tespit ve tescili gereklidir.

Malzeme ile ilgili tüm analizlerin yapılabileceği araştırma ve konservasyon laboratuvarları kurulmalı ve geleneksel yapı malzemeleriyle ilgili şartnameler ve ilke kararları oluşturulmalıdır.

Geleneksel yapı malzemelerinin standartlarının belirlenerek, buna göre imalatının temin edilmesi gerekmektedir.

Bu amaçla, "Tarihi Yapılarımızda Bozulma Sorunları ve Malzeme Kullanımı" konularında sempozyumlar düzenlenmelidir.

3. UYGULAMA İLE İLGİLİ SORUNLAR

– Uygulamada süreklilik esastır. Bu nedenle gerekli mevzuat eksiklikleri tamamlanarak, özellikle devlet yatırımlarında onarımı, çok fazla yıla bölmek gereklidir.

– Teknik eleman ve yardımcı personelin bu konuda eğitilmesi gereklidir. Bu nedenle kamu kuruluşlarında teknik eleman yetiştirmek için hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir.

– Uygulamada kararların süratli çıkması ve çıkan kararların ilgili mercilerce uygulanması için, gerekli tedbirler alınmalıdır.

Ayrıca kurullar, yalnız karar organı olarak değil, danışma ve tavsiye kurumu olarak da çalışmalıdır.

– Uygulamada yetkili uzman, teknisyen sağlanması ve denetim eksiklikleri hissedilmektedir.

Özellikle denetimin malzeme ve uygulama teknikleri açısından izlenmesi ve tahripkâr onarımların önlenmesi gerekir. Bu işlem için, kadrolaşma önemlidir. Yeterli eğitim ve deneyim kazanmış uzmanların Bakanlık kadrolannda oluşturularak, bu denetimin etkinliği sağlanmalıdır. Ayrıca uygulamada danışma hizmeti vermek de Bakanlığın görevidir. Bunu teknik yardım olarak veya döner sermaye yoluyla gerçekleştirebilir.

Teknik, malzeme ve uzman eleman yetersizliği veya yokluğu sebebiyle gerçekleştirilmesi zor olan onarımlar için, çevre koşullarının kontrolü yoluyla hatalı restorasyon yerine konsolidasyon ile yetinilmelidir.

4. KULLANIM İLE İLGİLİ SORUNLAR

Geleneksel yapıların ileriye dönük yaşamlarını sağlamak için özgün işlevi de gözönüne alarak mimarisine en az müdahale ile buna en yakın işlev verilmelidir.

Özgün işlevin devamı sağlandığında ise özellikle sivil mimari örneklerinde konut işlevinin devamı için yeni konfor sistemlerinin adaptasyonu sağlanmalı, "fakat yapılacak müdahalelerle özgün tasarım zedelenmemeli, istenildiğinde sökülebilir olmalıdır.

Yeni işlevle ilgili kararların, onarıma başlamadan önce verilmesi ve donatımla planlamanın buna göre yapılması gibi ilkeler, koruma projelerinde temel ilkeler arasında yer almalıdır.

Köprü, su kemeri gibi bugün işlevsel değerini yitiren yapıların peyzaj değerleri olarak korunmaları söz konusudur. Bunun maliyetinin "Kültür Varlıklarını Koruma" yükümlülüğünü taşıyan Bakanlık tarafından üstlenilmesi doğaldır.

Kamu kuruluşlarınca yeni yapımlara gitmekten ziyade, eski eser niteliğinde binaların restore edilerek kullanımlarına öncelik ve önem verilmelidir.

Bunların yanısıra; tek yapı ölçeğinde, ilgili kurullarca bugüne kadar alınmış ilke kararlarının, her yapıyı içerecek standart müdahale biçimleri yerine, her yapıyı kendi içinde etüd edip çözecek bir restorasyon biçimi düşünülmelidir.

Resmi kuruluşlarda, restorasyon uygulamalarında görev alan teknik elemanlara özendirici ücret ödenmesi temin edilmelidir.

Birim fiyatlar piyasa şartlarına uygun hale getirilmelidir.

Özellikle Anadolu'nun çeşitli yörelerinde teknik personel eksikliğini gidermek için ilgili Rölöve ve Anıtlar Müdürlüklerinde teknik eleman sayısı artırılmalıdır.

İlgili resmi kuruluşlarca, belirli merkezlerde bakım ekipleri kurularak, devamlı bakım ve onarım sağlanmalıdır.

Üniversitelerimizin bu konuya daha çok yer vermesi, restorasyon eğitiminde tarihi yapıların yapım tekniği ve yapı statığı hakkında daha kapsamlı programların uygulanması ve uluslararası ilişkiler kurarak çağdaş bilimsel yöntemlerin öğretilmesi gerekmektedir.

Bu konuda yurtdışı eğitim imkanı da sağlanmalıdır.

Ayrıca Kültür Bakanlığı ile işbirliği sağlanarak, üniversiteler ve yüksek okullardaki teknik eleman ve çalışma potansiyelinden danışmanlık ve proje uygulamaları konularında faydalanılmalıdır.

Yapılan her restorasyonun sonunda, uygulayıcının yapılan çalışmaları belirleyen bir rapor hazırlaması da, denetleme olayının devamlılığını sağlamak yönünden yararlı olacaktır.

Bir başka sorun da restorasyon uygulamalarında değişik kuruluşların, farklı yöntemlerle ve ilkelerle çalışması ve bir kısmının uluslararası örgütlerce ortak kabule ulaşan ve bizde de yasal olarak benimsenen "restorasyon onarım ilkelerinden (GEEAYK'nun 24 Eylül 1967 gün ve 3674 sayılı kararı) tamamen habersiz oluşudur.

Restorasyon kavramıyla ters düşen durumlarla karşı karşıya kalınmaması için bu işin tek merkezden yapılması gerekmektedir.

Şehirlerin imar planı uygulamaları ve yeşil alan düzenlemelerinde geleneksel Türk Bahçesini canlandıracak planlama ve uygulama çalışmalarına yer verilmelidir.

– Koruma konusunda halkı ve yöneticiyi bilinçlendirmek için aydınlatıcı ve eğitici toplantılar düzenlenmeli ve yayınlar yapılmalıdır.

DİNLEYİCİLER

A. İlhami BİLGİN

İzmir II No. K.T.V.K.K. Üyesi

A. Sedat ULUS

Bigadiç Belediyesi

A. Sırrı ÖZENİR

Konya K.T.V.K.K. Bür. Müdürlüğü

Dr. Adalet ALADA

İstanbul Ün. S.B.F.

Ahmet ERTEKİN

Çorum Kül. Müdürü

Ali BALAMİR

Birleşmiş Milletler Kalk. Prog.

Alpay PASİNLİ

İstanbul I No. K.T.V.K.K. Üyesi

Prof. Dr. Armağan ERKANAL

Hacettepe Ün. Ed. Fak.

Arzu NUHOĞLU

Ankara Ün. Ziraat Fak.

Ayşe SAYIN

Cumhuriyet Gazetesi

Ayşe SEVİM

Trabzon K.T.V.K.K. Üyesi

Aysın AKALIN

Gazi Ün. Mim. Fak.

Ayten ERDEM

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Doç. Dr. Bozok ÖZERDİM

Dokuz Eylül Ün. Müh. Mim. Fak.

Bülent BİLGİN

İstanbul III No. K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Bülent TATAR

Boğaziçi İm. Müdürlüğü

Cahit ARAL

Elazığ Milletvekili

Cansen SAYILGAN

Mersin Belediyesi

Cebe ÖZER

Ankara Ün. D.T.C.F.

Cemal SEYMEN

Nevşehir Milletvekili

Cevdet AKÇALI

İstanbul Milletvekili

Çiğdem BAYTIN

Yıldız Ün. Mim. Fak.

Ekrem KURUM

Ankara Ün. Ziraat Fak.

Elmas ERDOĞAN

Ankara Ün. Ziraat Fak.

Fatma YILDIRIM

İ.T.Ü. Mim. Fak.

Gıyasi ÖZTÜRK

Kayseri K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Gülten ONBAŞIOĞLU

Dev. Tiyat. Gn. Müdürlüğü

Güneş GÜRSELER

Tekirdağ Milletvekili

Güran ÖZDEĞER

Muğla Kül. Müdürü

Prof. Dr. Güven ARSEBÜK

İstanbul Ün. Ed. Fak.

Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU

İstanbul Ün. Ed. Fak.

H. İbrahim KABARIK

Bartın Belediyesi

Hikmet DENİZLİ

Kayseri K.T.V.K.K. Üyesi

İbrahim OKMAN

K.T.Ü. Mim. Fak.

İlyas ÇORMAN

Bergama Belediyesi

İmran ERALKAN

Balıkesir Müz. Müdürü

İsa SABAH

Eğirdir Belediyesi

Kadir YILDIRIM

Menemen Belediyesi

Kayhan DÖRTLÜK

Antalya K.T.V.K.K. Üyesi

Kivork ÖZKARAGÖZ

İ.T.Ü. Mim. Fak.

Kubilay NAYIR

İzmir II. No. K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Mahmut KOTAN

Doğubeyazıt Bel. Başkanı

Mehmet BUYUKARI

Cumhuriyet Gazetesi

Mehmet Emin BAŞAR

Selçuk Ün. Müh. Mim. Fak.

Mehmet Seyhan DURU

Avanos Belediyesi

Muammer DAŞTAN

Bayburt Bel. Başkanı

Muharrem ORAL

İstanbul I. No. K.T.V.K.K. Üyesi

Murat Ertuğrul YAZGAN

Ankara Ün. Ziraat Fak.

Mustafa ÖNDER

Har. Gn. Komutanlığı

Mustafa ORAL

Milli Saraylar Dairesi Başkanı

Müeyesser TOSUNBAŞ

Antalya K.T.V.K.K. Üyesi

Nevin HALEPLİOĞLU

Ankara Ün. Ziraat Fak.

Prof. Dr. Nimet ÖZGÜÇ

Türk Tarih Kurumu

Prof. Dr. Nur SÖZEN

Ankara Ün. Ziraat Fak.

Nurullah AYDIN

Eskişehir Müz. Müdürü

O. Gürkan TOKLU

Ankara K.T.V.K.K. Üyesi

Orhan SEMERCİ

Kültür Bakanlığı

Döner Sermaye İşletmeleri

Merkez Müdürlüğü

Osman Nuri DÜLGERLER

Selçuk Ün. Müh. Mim. Fak.

Osman ÖZYURT

Selçuk Ün. Müh. Mim. Fak.

Oya ERTOK

Boğaziçi İm. Müdürlüğü

Ömer ŞENGÖL

Eğirdir Bel. Başkanı

Rahmi ERDEM

Selçuk Ün. Müh. Mim. Fak.

Recai ENBATAN

Ankara Röl. ve Anıt. Müdürü

Rıza KOÇ

Anıt. ve Müz. Gn. Müdürlüğü

Rifat AÇICI

Amasra Bel. Başkanı

Prof. Dr. Rüçhan ARIK

Ankara Ün. D.T.C.F. Dekanı

Yrd. Doç. Dr. Serpil BAĞCI

Hacettepe Ün. Ed. Fak.

Seyhan AYDINLIGİL

Birleşmiş Milletler Kalk. Prog.

Solmaz AKPOLAT

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı,

Tek. Araş ve Uyg. Gn. Müdürlüğü

Süha MERMERCİ

Serbest

Şakir ÇELİK

Kültür Bakanlığı A.P.K.

Kur. Dai. Başkanı

Şefika KÖYMEN

Sabah Gazetesi

Prof. Dr. Tahsin ÖZGÜÇ

Atatürk Kül. Dil ve Tar. Yük. Kur.

Tülin TOLUN

Antalya K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Ülgen ERGÜDER

Kültür Bakanlığı,

Eğ. Dai. Başkanı

Ülkü KARACAOVALI

İzmir I No. K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Ulvi ÖZER

Trabzon K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Prof. Dr. Yalçın MEMLUK

Ankara Ün. Ziraat Fak.

Yıldız TOKER

İstanbul I No. K.T.V.K.K. Bür. Müdürü

Yılmaz SERTKAYA

Köyceğiz Bel. Başkanı

KAPANIŞ KONUŞMASI

Namık Kemal ZEYBEK
Kültür Bakanı

Efendim, siz biliyorsunuz bu salonda sık sık toplantılar yapmaya başladık. Bunlardan birisi de 1990 yılını, içinde bulunduğumuz yılı "Bilgi Yılı" ilân etme toplantısıydı. Kastettiğimiz şey, bilginin önemini gündeme getirmek değil, Türkiyede o zaten biliniyor, herkes biliyor ki, bilgi önemli; yani onun için "Bilgi Yılı" ilân etmeye vesaireye gerek yok. Kastettiğimiz şey biraz farklı. O da şuydu:

İnsanlık yeni bir çağa giriyor, yeni bir çağa. Yani insanlık tarihinin en büyük üçüncü dönüşümü yaşıyor. Tarım devrimi 9 bin yıl sürdü, tarım kültürü geldi. Tarım uygarlıkları ortaya çıktı ve o bir dönemdi. Sonra o geçti ve sanayi devrimi yaşandı. Sanayi toplumu geldi. Şimdi yeni bir dönem yaşıyor. Bu da, "Bilgi Çağı" dönemi. Bunu vurgulamak için bu 1990 yılını "Bilgi Yılı" olarak ilan ettik, Bütün çabamız bu.

Bunları açılışta da söyledim, ama defalarca söyleyeceğim. Söylemekten de usanmıyacağım ki, bu konunun Türkiye'nin gündemine girmesini istiyorum.

Şimdi bizim yeni bir amblemimiz var, biliyorsunuz. Burada da var. Güzel bir amblem bence, ama bunun bir de yorumu var, neyi ifade ediyor. İsterseniz o yorumu birlikte yapalım. Ağaç, kültür ağacı.

Peki, bizim amacımız hangi temel fikirlerden meydana geliyor? O en başta olan parça. Bilgiyi temsil ediyor bence. Demek ki işin temelinde bilgi olmalı. Sonra o büyük parçanın yanında bir başka şekil çıkıyor, o da sevgiyi temsil ediyor. Sonra sevgiden kaynaklanan ve onunla paralel giden sol tarafta bir uzantı var, şekil var o da hoşgörüyü temsil ediyor. Demek ki kültürün temelinde bilgi, sevgi ve hoşgörü olmalı.

Şimdilik bu kadarını söyleyeyim. Bundan sonrasını siz merak edin. Meraklar iyice tahrik olsun, sonra anlatırım.

Şunu ifade etmek istiyorum: İşlerin temelinde bilgi olmalı. Bazı arkadaşlar bana şöyle bir soru sordu; "Neden Bilgi Yılıyla başladım" (?) Çünkü biz 1990 yılı "Bilgi Yılı" dedik, 1991 yılı "Sevgi Yılı", 1992 yılı da "Hoşgörü Yılı" şimdiden ilân ediyoruz; yani 1991'de "Sevgi" konusuna ağırlık vereceğiz, 1992'de "Hoşgörü" konusuna ağırlık vereceğiz. Neden bilgiden başladık? Çünkü sevgi, bilgiye dayanmalı. Bilgiden kaynaklanan sevgi olmalı.

Şimdi biz belki, kültür varlıklarımızı ve tabiat varlıklarımızı seviyoruz. Tabii "belki" diyorum, çünkü orada da problem var. O problemi de dilimin döndüğünce açılışta ifade etmeye çalışmıştım. Ama bu bilgiyi de, bu sevgiyi de, bilgiye dayalı sevgi haline getirmemiz lazım; yoksa olmuyor. Açılış konuşmasında söylediğim gibi, tarihi caminin yanına, onunla hiç uymayacak, onu çirkinleştiren bir minare yapıyoruz. O minare, sevgiden oluyor; ama bilgiye dayalı sevgi olmadığı için de, yanlış oluyor.

Şark vilayetlerinden birisinde aynı örneği gördüm. Tarihi bir şehrimiz, baştan başa SİT, yani olduğu gibi korumamız gereken bir yer. Belki yanına bir başka vilayet merkezi inşa etmemiz, onu olduğu gibi korumamız lazım o şehri.

Orada bir camiye geldik, camiye ısrarla götürmek istediler. Tarihi bir cami, Artukoğullarından kalmış, caminin duvarları fayanslı, banyo fayansı ve o kadar heyecanla anlatıyorlar ki yerel

yöneticiler, sanki büyük bir şey yapılmış gibi, "Efendim., ne güzel değil mi?" falan da diyorlar. Şimdi ne diyeyim, önce sustum, bir şey söylemedim. Sonra, dedim ki "Hayır, güzel değil, bunu sökün"

Şimdi vaktiyle o camiye yapanlar o dönemin yapısına, tecrübesine, geleneğine uygun olarak yapmışlar. Sıva falan da yapmamışlar. Sonra biz 20. yüzyılda aklımıza esmiş, camiye sıvamışız. O da yetmemiş, bir de banyo fayansı getirmişiz, fayansla kaplamışız duvarlarını. Şimdi tabii camii terlemeye başlamış, itiyor. Yani cami, üzerine sıvanan o fayanslardan rahatsız ve kurtulmaya çalışıyor. Onu görüyorsunuz. Nasıl kurtulmaya çalışıyor? Sıvaları döküyor sağdan, soldan; çünkü, ya o sıvaları döküp atacak, fayanslardan kurtulacak, yahutta içten içe yıkılıp gidecek. Onu yapan öyle yapmış. O dönemin tekniğiyle sıvadığınız zaman olmuyor; çünkü içe kapatıyorsunuz onun boşaltması gereken şeyi.

Nedir söylemek istediğim? Şu, tabii sevgi. Sevgi olmalı kültürümüzü ve tabiatımızı korumak için ama, şu bilgiyi de yaygınlaştırmamız lazım. Çok önemli bir problemimiz.

Yunus Emre'ye de maledilen, aynı zamanda Hacı Bayram Veli'ye de maledilen, biraz değiştirilerek ikisinin de olduğu söyleniliyor, bir şiir var.

Kendime göre yahut başkalarının söylediğince birtakım manalar vermeye çalıştığım bir şiir, bugün sizi dinlerken yeni bir mana kazandı.

"Nagehan bir şâra vardım
Ol şârı yapılır buldum
Ben dahi yapılır oldum
Tâş-ı toprağ arasında"

Belki dili biraz farklılaşmıştır, o bakımdan anlamayanlar varsa, bugünkü dille söyleyelim:

Ansızın bir şehre vardım
O şehri yapılır buldum
Ben dahi yapıldım
Taşla, toprak arasında

Bu şiirde acaba şöyle bir mana yok mu; şehir insanı yapar, şehir insanı da inşa eder, yaşadığımız çevre bizi, biz yapar, bizi geliştirir, bizi olgunlaştırır, bizi yüceltir, bizi şair yapar, bizi edip yapar, bizi âlim yapar. Bizi; biz yapar, bizi yapar.

Ben böyle bir mana çıkardım. Yok mu? Gelin bir de bu manaya göre dinleyelim:

"Nagehan bir şâra vardım
01 şârı yapılır buldum
Ben dahi yapılır oldum
Tâş-ı toprağ arasında"

Ne kadar önemli, şimdi gelin isterseniz, bu şiiri korumacılığın bayrağı yapalım. Tabii, Yunus Emre'nin hangi şiirini alsanız, o şiirden bu tür şeyler çıkarırsınız. Yani Yunus çok büyük insan. 1991 yılını UNESCO Sevgi Yılı diye ilan etti, iyi etti, bütün dünyaya anlatmamız lazım.

Benim duvarımda manen yazılı birçok şey var, her gün bana ders veriyor. Onlardan birisini söyleyeyim de, bu bahsi uzatmayayım.

"Kemdürür çoklarının yoksulluktan varlığı
Bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı"

Biraz da bizim işimize uydu galiba, varlık çok ama, gönül darlığımız gitmiyor. Problemlerimiz çok. Varlık ne işte? Kültürümüz, tabiatımız zengin "namütenahi" denecek kadar; ama hepimizde gönül darlığı var. Hiç böyle yüreklerimiz dolu dolu, "İşler iyiye gidiyor, her şey mükemmel, en azından şurada işler çok iyi" diye konuşmadık. Tabii esas problem bu galiba.

Yine de söylüyorum, esas problem, "Kültürümüz ve Tabiatımız" konusunda insanlarımızı bilgili ve sevgili hale getirmemiz lazım. Bunu halletmemiz lazım. Bunu halledersek; diğerlerini

hep hallederiz. Ama işte bunu halletmenin yolu da, ötekini halletmek; yani madem ki, o şârı insanı yapıyor, öyleyse, insan da şârı yapmalı ki, şârı da insanı yapsın.

Neden balinalar okyanuslarda yetişiyor, Marmara'da yetişmiyor? Oluşturmak lazım; yani çevremizi oluşturmamız lazım. Çevremizi oluşturmamız için, bizim oluşmamız lazım. Bizim dönüp tekrar çevremizi oluşturmamız lazım.

Bence son derece verimli, vasıflı, kaliteli bir kurultay oldu bu. Şârı yapacak insanlar olmuş, ortaya çıktı, sizler görevlisiniz. Tabii bu Kurultay'dan biz hiç bir şey almasak bile faydalı oldu. Çünkü burada doğrudan doğruya icracılar var. İşte kurul üyeleri var, karar vericiler var, onlar mutlaka yararlandılar. Ama tabii en çok yararlanması gerekenler de bizler.

Biz şöyle yapacağız, sizin işiniz belki bitti kurultay olarak bizimki yeni başladı. Bakan, Müsteşar, Müsteşar Muavinleri, Koruma Genel Müdürü, ilgili daire başkanları ve diğer ilgililer oturacağız, bir günümüzü bu işe ayıracağız ve bütün bildirgeleri baştan sona kadar yeniden okuyacağız.

Konulardan bize düşenler neler ise, onları gerçekleştirmenin tartışmasını yapacağız. Böylece, ortaya birtakım sonuçlar çıkacak; yoksa "konuştular konuştular da dağıldılar, kelim kelim layenife" olursa, olmaz. Konuşmanın sonucunda mutlaka faydalı hususların çıkması lazım.

Şimdi benim açımdan birçok şeyler çıktı; yani siz anlatırken benim kafamda birtakım projeler canlandı, notlar aldım vesair ama, yetmez. Çünkü, onları da unutturum, başka şeyler gelir, sürükler, onlar bir kenarda kalabilir. Onun için şimdiden söylüyorum, bu Kurultayın çalışmalarını bu şekilde değerlendireceğiz, faydalı olacak ve inşallah bu kurultay, kültür ve tabiat varlıklarımızı koruma meselemize güzel çözümler getirmenin ve işi biraz daha geliştirmenin, güzel birtakım başlangıçların vesilesi olur diliyorum.

Hepinize, kurultaya emeği geçenlere, organizasyonları da başarı ile gerçekleştiren arkadaşlara teşekkür ederim.

Bir husus önemli, bu tür kurultaylarda sonuna kadar böyle kalabalık kalmıyor. Bu enteresan insanlar sıkılıyorlar, gidiyorlar. Ama burada öyle olmadı. Biz kaç kişiyle başladıysak, o kadar kişiyle de kurultayı kapatıyoruz. Bu da sevindirici bir durum.

Hepinize sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum ve teşekkür ediyorum.

KURULTAYDAN GÖRÜNÜMLER

Kültür Bakanı
Namık Kemal ZEYBEK'in Kurultayı
Açış Konuşması

Devlet Bakanı
Vehbi DİNÇERLER

"Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı"

Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Konusunda
Emeği Geçenler İçin Düzenlenen Ödül Töreni

**Kurultay Kapsamında Orta Dereceli Okullar Arasında Düzenlenen
"Tarihi ve Doğal Çevreyi Koruyalım" Konulu Resim Yarışmasını
Kazanan Öğrenciler, Kültür Bakanı Namık Kemal ZEYBEK ile Birlikte.**

**"Tarihi ve Doğal Çevreyi Koruyalım" Konulu Resim Yarışmasını
Kazanan Lise Öğrencilerinin Ödülleri Kültür Bakanlığı Müsteşarı
Acar OKAN Tarafından Verildi.**

1. Komisyon

2. Komisyon

3. Komisyon

4. Komisyon

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı Genel Değerlendirmesi.

KURULTAY ORGANİZASYON KOMİTESİ

Başkan

Altan AKAT

Kültür Bakanlığı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürü

Nermin BEŞBAŞ

Kültür Bakanlığı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdür Yardımcısı

Emre MADRAN

Y. Mimar

Figen TÜRKİSTAN

Arşiv ve Yayın Şubesi Müdürü

Emine KEPEKÇİ

Harita Mühendisi

Mine KANGAL

Şehir Plancısı

Özgür ÇAVGA

Arkeolog

Ahmet Öner KÖSE

Mimar

Mehmet GÜRKAN

Şehir Plancısı

İzlem SARIKAYA

Şehir Plancısı

Özkan BOZDOĞAN

Topoğraf

Ali KOÇ

Teknisyen

Kurultay, Türk Kùltürüne Hizmet Vakfının katkıları ile gerçekleştirilmiştir.

